

ad beneficia conferenda, adversus Episcopum sua culpa suspensum, vel dum ad Apostolicam Sedem accessit, apud eamque remansit, non currunt. Quem *text.* ad hoc extollit Jason *in* *l. Rursus*, n. 26. *Et ibi* Gomezii. num. 15. *instit. de actio.* reputatque singularem Alexand. *conf.* 58. num. 19. lib. 5. Decius *in l. 1. lect. 1. num. 27. C. qui admitti*, Igneus *in l. 2. §. Si conditioni*, n. 85. D. ad S. C. Syllani. Francisc. Bald. *d. 1. part. 6. part. nu. 21. vers. Amplia tertio*. Bartholom. Cassanæ. *in consuet. Burg. rubric. 11. §. 2. num. 38.* Paul. Paris. *conf.* 104. n. 145. *libro primo* Aymon. Gravet. *conf.* 201. num. 29. Arias Pinel. *in d. authent. Nisi tricennale*, n. 46. *codice de bon. matern.*

15 Undè tam in impedito impedimento juris, * quam facti, in neutroque casu præscriptionem currere infertur, deduciturque ex eodem *text.* *in d. cap. Quia diversitatem*, utrumque, æquiparante, in ejusdemque pariter disponente, in *suspensionis* nempe impedimento facti *eundi*, & *redeundi*, ut *ibidem* notat Panormit. numero 3. Arias Pinel. *ubi supra* numero 47. Comprobatque hanc sententiam *text. in capit. Transmissa*, 10. *in fin. de præscript.*

16 Licet in unpedimento facti præscriptionem ipso jure currere; * impedito tamen restituere restitutionem dari; communior resolutio sit, ex Bart. *in l. Senatufconsult. numero 2. D. Si quis autem, D. de itin. actuque privat.* Bald. *in l. fin. §. Donec*, numero 2. *codice de jure deliber. Et in d. l. Sicut, in fin. C. de præscript. trigint. vel quadragint. annorum*, *Et in l. 1. numero 22. oppositione 22. Codice qui admitti*, Paul. Castrenf. *in l. 2. §. si quis in judicio*, numero 4. D. *si quis caution.* Jason. *in dicto §. Rursus*, numero 24. *instit. de action.* Panormit. *in d. cap. Ex transmissa*, numero 13. *Et ibidem* Felin. numero 8. *de præscript.* Nicol. Boër. *decis.* 40. numero 3. Francisc. Balb. *de præscript. d. 1. part. 6. quæst. 1. numero 21. vers. Et quamvis*, Bartholom. Cassanæ, *in consuet. Burg. rubric. 1. §. 8. n. 29.* Arias Pinel. *in d. authent. Nisi tricennale*, numero 42. assentit Petr. Surd. *conf.* 251. numero 7. 9. *Et sequent.* Ubi hujusmodi restitutionem tam reo dari quam actori defendit. Tenet etiam prædictam distinctionem *idem ipse* Surd. *conf.* 268. num. 34. Octavian. Olasc. *decis.* 69. numero 16. Azeved. (*in terminis leg. 63. Tauri, §. l. 6. tit. 15. lib. 4. novæ Reg. Collect.*) *ibid.* numero 20. *Et 21.*

17 Pro qua tamen inter Juris, factique impedimentum * distinctione, congruam non video assignatam rationem, nec responsionis ad *text. in d. cap. Quia diversitatem*, *Et in d. cap. Ex transmissa*, nec jura per ejus sequaces adducta illam probant.

Quare in puncto juris primam opinionem veriolem judico. Indeque fieri, ut contra pauperem nequam currat præscriptio. Et in specie observat Pinel. *sup.* numero 46. Firmaturque præterea, quia cum in odium etiam negligentium præscriptio fuerit inducta (ut prædiximus) negligentia cessante contra eum, qui negligens non est * præscriptio non curret, ut probat expressè *text. in d. cap. Quia diversitatem*, Petr. de Anchar. *conf.* 5. *incip. Pro parte nobilis*, num. 12. *Et seqq.* quem refert & sequitur Cardin. Dominic. Tusch. *practic. conclus. P. dict. conclusion. 570. numero 1.*

19 Pauper autem quoad hoc negligens dici non potest, * ut latè *quæst.* 17. n. 32. *Et seqq.* ostendimus. Contra eumque tempus non currere, *quæstione* quoque præcedenti monstravimus.

20 Ut autem suprâ dicta procedant, de paupertate, * vel impedimento constare debet, ex deductis à nobis *quæst.* 5. num. 11. Et quòd impedimentum non potuerit remove; aliàs impedimentum non excusat * eum, qui illud remove potuit, *gloss. in d. cap. Quia diversitatem, verb. Suspensionis*, & *ibi*

notant Butr. & Panorm. communem dicentes, Bald. *in l. sed. si Prætozem*, *§. 1. D. ex quibus caus. major.* Dec. *conf.* 677. numero 3. Nec enim dicitur impeditus, qui impedimentum remove potest, *idem* Dec. *in cap. In nomine*, n. 5. *de testibus*, tradit latè Francisc. Balb. *de præscript. d. 1. par. 6. part. num. 23.* Roland. à Valle *conf.* 79. num. 18. *part. 1. Petr. Surd. conf.* 8. numero 25. Paul. Æmil. Veral. *decis.* 72. num. 1. 4. 5. 6. *Et 7. part. 2.*

Proteltationemque * etiam requiri, nec aliter impeditum excusari; tenuerunt Felin. *in dict. capit. Ex transmissa*, n. 4. *Et 6. de præscript.* Alexand. *in l. De pupillo*, *§. Si quis ipsi Prætori*, num. 9. *Et 27. D. de novi oper. nunciat. ubi jas.* numero 2. *Idem* Jason. *in l. Qui aliena*, *§. Celsus*, numero 26. D. *de acquir. heredit.* Matthæ, *de Afflict. decis.* 29. num. 2. Paris *conf.* 101. num. 94. *Et conf.* 34. num. 20. lib. 1. Arias Pinel. *in d. authent. Nisi tricennale*, num. 43. *vers. Ampliatur 4. C. de bon. matern. & est communis*, teste Paulo Æmil. Veral. *d. 2. par. decis.* 73. num. 1.

Contrariam tamen sententiã (regulariter proteltationem non requiri, impedimentumque ad excusationem sufficere) tenuerunt Alexand. *in l. 2. §. Quod diximus, ad fin. D. si quis cautio*, *Et conf.* 112. lib. 1. Dec. *conf.* 566. num. 5. Andr. Tiraquel. *de retract. linag. §. 9. gloss. 3. num. 20.* aliisque relatis hanc veriolem, & tenendam dicit Arias Pinel *sup. d. numero 43. vers. Mihi autem*, Francisc. Beccius *conf.* 104. n. 13. *Et seqq.* eamque servat Rota, teste Paul. Æmil. Verallo *sup.* num. 1. *Et 2. Petr. Surd. conf.* 268. n. 42. Et circa hæc videnda, quæ dicta *quæst.* 17. n. 43. *Et seqq. Et quæst. præcedenti n. 22.* diximus: Secundum enim ibi relatum sententiã hæc quoque intelligi poterit, si de impedimento nempe notoriè constet.

Utrum Pauper Biennio, vel triennio pensionem emphyteusis solvere cessans, à jure suo, in commissumque cadat?

S U M M A R I U M.

- 1 Cessans biennio in Ecclesiasticis, vel triennio in secularibus pensionem solvere emphyteusis, à jure suo cadit. Ampliatur pluribus modis, n. 2. & seqq. usque ad n. 12. exclusivè.
- 4 Emphyteuta debito tempore canonem, vel pensionem non solvens, quando à domino expelli propria auctoritate non possit.
- 7 Ex æquitate solet Rota excusare emphyteutam magnam solventem pensionem, ne ob defectum solutionis parvæ quantitatis à jure suo cadat.
- 12 Minoribus, vel etiam pupillis, aut infantibus restitutio adversus non solutum canonem, aut etiam ex clausula generali non datur, si tutores, vel curatores, qui solvendo sint, habeant; contra quos minoribus actio datur, n. 12. Secus aliter, n. seqq. Et *idem* in Civitate, Castro, vel Villa administratorem habentibus, qui solvendo sit, n. 14.
- 13 In dubio tutorem, vel curatorem solvendo esse præsumitur.
- 17 Jurans pensionem solvere emphyteusis quolibet anno, si primo anno deficiat, cadit ab emphyteusi.
- 18 Et quid in eo qui cum juramento solvere quolibet anno quinquaginta usque ad decem promisit? an si uno anno deficiat, pro omnibus virtute juramenti possit conveniri?
- 19 Conductor expelli potest (alio non expectato) à re conducta, si juravit solvere, *Et in unius termini solutione deficiat.*
- 20 Pensionariu pensionem beneficii in tempore litterius statuto non solvens, beneficio privatur. Limitatur in paupere, n. 7.

- 21 *Emphyteuta, qui ob paupertatem debito tempore canonem non solvit, excusatur, nec à jure suo cadit, expellendusvè à possessione erit, si solvere paratus sit. Ampliatur, licet in paupertatem ad casum non præordinata sua culpa devenerit, numero 28.*
- 22 *Et etiamsi juramentum appositum sit, quia adhuc ob paupertatem excusatur.*
Paupertas excusat à mora, à perjurio, & à pena ibid.
- 23 *Et an paupertas excuset jurantem, quando tempore contractus adderat difficultas?*
- 24 *Cessans solvere, quia fuit incarceratus, vel quomolibet impeditus, à jure suo non cadit.*
- 25 *Jurans non opponere compensationem si paupertate premitur, juramento non obstante, poterit compensare.*
- 26 *Vassallus non præstans Domino servitium ob paupertatem, excusatur.*
Et quis ad hoc pauper dicatur? ibid.
- 29 *Literæ gratiarum de beneficiis concessæ, infra sex menses expediri debent.*
- 30 *Qui ob paupertatem prædictas literas expedire infra sex menses non potest, à constitutione regulæ Cancellarie, de literis non expeditis, excusabitur.*

Q U Æ S T I O XXXIII.

1 **C**essans biennio * in Ecclesiasticis, vel triennio in secularibus pensionem emphyteusis solvere, à jure suo, in commissumquè cadit, *text. est in cap. Potuit. 4. de locat. in auth. Qui rem, C. de sacros. Eccles. in l. 2. (& ibi glos. verb. Triennium, ubi Jas. num. 10. & 54. dicit communem) C. de jure emphyteut. in authent. De alienat. & emphyt. §. Si verò quis aut locator, collat. 9. glos. fin. in §. Adeo, & ibidem Scribentes, instit. de locat. text. de jure Regio in l. 28. tit. 8. part. 5. verb. E. aun dezimos, Ludovic. Romam. singul. 562. Bart. Paul. Alex. & alii, quos refert, & sequitur Cornel. Beninc. de paupert. speciali 9. in contractibus numer. 1. & seqq. Albert. Brun. conf. 41. numer. 23. Joseph Ludovic. decis. Perusi. 54. numer. 1. & decis. Lucens. 46. numer. 10. Jul. Clar. in §. Emphyteusis, quæst. 8. vers. Aut verò emphyteuta, Didac. Covar. variar. lib. 3. cap. 7. numero 1. vers. Ex hac verò differentia, Cardinal. Tusc. lit. E. conclus. 182. numer. 1. & seqq. ubi plures ampliaciones, limitationesquè assignat, Francis. Vivius decis. 501. numer. 1. Camil. Borrel. in summa decis. tit. 33. de emphyteusi & emphyteuta, num. 85. & 174. plenè Aurel. Corbul. de jure emphyteut. cap. 15. Rota Roman. Diversor. decis. 692. in princip. 1. par. decis. 572. numer. 1. ead. 1. par. & decis. 30. numer. 1. par. 3. P. Ludovic. Molina de justit. & jure, tom. 2. disput. 453. numer. 1. Barnab. Cornaza. decis. Lucens. 46. numer. 1. Flamin. Chart. decis. Genuens. 75. n. 10. Joan. Anton Trigona singul. 33. n. 1. Joan. Gutier. de juram. confirm. cap. 31. n. 1. par. 1. Paul. Emil. Veral. decis. 180. n. 1. lib. 1.*

2 Ipsoquè jure * absque aliqua sententia, vel declaratione, canonem prædicto tempore non solventem, in commissum (domino volente) incidere, eleganter (ex juribus in principio adductis) defendit (communem sententiam asserens) Alexand. conf. 6. n. 19. & seqq. lib. 3. latè etiam comprobant. Salycet. in d. l. 2. quæstio 3. numer. 29. & sequent. C. de jure emphy. & ibid. Jas. numer. 12. & sequenti, & Bald. in 2. lectura, numer. 3. Coral. Ruinus conf. 154. n. 6. lib. 1. & conf. 57. n. 11. lib. 4. Philipp. Corne. cens. 165. numer. 22. usque ad 28. lib. 2. Cassador. decis. 2. numer. 1. tit. de locato, communem testatur Anton. de Butrio in capit. Potuit. nu. 18. extra de locato, Decius conf. 146. numero 7. in fin. & ab hac opinione recedendum non esse quam communis Doctorum sententia & consuetudo approbavit, testatur, Jul. Clar. lib. 4. receptar. sentent. in d. §. Emphyteusis, quæst. 9. eamquè, sequitur lateque defendit (plu-

rimos congerens) Aurel. Corbul. de jure emphyteut. cap. 15. ampliatur. 45. numero 1. & seqq. Joan. Gutier. d. cap. 31. numero 2.

Hincquè deducitur, posse dominum emphyteutam canonem non solventem per dictum tempus, propria autoritate * expellere, possessionemquè rei emphyteuticæ ingredi:quam probat sententiam *text. in d. l. 2. (ibi: Volenti ei licere eum prædiis emphyteuticariis repellere, ubi notat glos. d. verb. Repellere: & ibi: Sed omnimodo eo, si dominus voluerit, repellendo) C. de jure emphyt. text. etiam in d. auth. De alienat. & emphyteusi, §. Si verò, quis, aut locator, collat. 9. ibi: Et ejicere de emphyteusi, text. in d. auth. Qui rem. C. de sacrosanct. Eccles. ibi: Hac lege repelli potest. Tenent Federic. de Senis conf. 170. circa fin. vers. Præterea si fuisset, Bald. conf. 503. lib. 5. in princip. communem, & magis communem dicit Alexand. conf. 131. lib. 4. communem etiam dicit Socin. Senior. conf. 167. numer. 15. lib. 2. & magis communem Socin. Jun. conf. 35. in fin. lib. 3. Gozadin. conf. 30. in fin. numero 25. Abb. conf. 67. numero 2. lib. 2. Jul. Clar. Corne, Dec. & alii, quos refert, & sequitur Cardina. Dominic. Tusch. littera E. conclus. 191. numero 1. & seqq. pluribus amplians, & declarans, Bald. in d. l. 2. n. 13. & ibid. Salycet n. 11. Jas. num. 109. C. de jure emphyt. idem Bald. conf. 518. numero 1. & 2. lib. 5. estquè etiam communis Canonistarum in d. capit. Potuit, ubi hanc tenent Butri. num. 18. Imol. 31. & 32. Bero. 153. vers. Præmissis tamen non obstantibus, & Abb. numero 13. hancquè sententiam amplexa fuit Rota Roman. diversor. 3. p. decis. 30. per tot. communem, & veriorum, ab eaque recedendum non esse, dicit Joan. Gutier. de jurament. confirm. d. cap. 31. n. 2. 1. p. licet id via ordinaria coram judice peti, temper vidisse addat, Hieronym. Gabriel. conf. 88. numer. 23. lib. 1. Ludovic. Molin. de contract. 2. tomo disputat. 453. numero 23. ubi de communi, Alvar. Valasc. de jur. emphyt. quæst. 18. numero 9. Aurel. Cobul. eod. tract. tit. de causa privat. ob non solutum canonem, quæst. 12. numer. 1. Ovid. de Amic. d. tract. de jure emphyt. quæst. 31. numer. 1. 2. & 3. & si ipse contrarium teneat. Prædictam quoque sententiam defendunt multi alii relati per Petr. Barbof. in l. Si de vi, 37. numero 288. D. de judic. & numero 289. Emmanuel Rodrig. in quæst. regul. 1. par. quæst. 38. art. 2. adducentem, qui Bullam Pii V. concessam fratribus SS. Trinitatis, in Regno Portugalliæ, ut propria autoritate possint emphyteutam non solventem pensionem in tempore debito expellere, refert, & post longam disputationem opinionem hanc receptiorem, indistinctè probandam dicit, eamque confirmat numer. 313. cum cum uultis seqq. Hæc denique sententia hodie approbata de jure Regio est, per *text. in d. l. 28. tit. 8. par. 5. ibi: Los señores della sin mandato del juez la pueden tomar, & ibid. Gregor. Lopez glos. 15. Quam tamen limitat, & intelligit ibi, nisi emphyteuta de facto resisteret, * vel nisi dominus pro expellendo emphyteutam adivit judicem, non protestans, ut expellendi jus sibi salvuum remaneret; vel nisi emphyteuta se solvisse diceret, tempusvè solutionis nondum elapsum; cum per negationem res efficiatur dubia. De quibus omnibus latius eum ibi, Doctoresquè in proximè relatis consule locis.**

Liteque etiam durante, * inducitur, completurquè caducitas. Si enim super caducitate ante tempus biennii, vel triennii completum, lis contestata sit, eaque pendente impleatur; caducitatem incurri, jungiquè tempora; probant Anton. Capiti. decis. 16. numero 6. vers. Sed quoniam, Achilles de Grassis (ita resolutum fuisse dicens) decis. 1. tit. de locato, Cardin. Jacob. Pute. decis. 426. lib. 3. in princip.

- princip.* sic resolutum ad severans, Paul. Amil. Verrall. *decis. n. 299. lib. 1. Aurel. Corbul. de jure emphyt. cap. 15. ampliati. 16. num. 5.* hanc sententiam sequutos fuisse Dominos de Rota in una Romana Casalis Trufella, sub die 29. Januarii 1582. in manuscriptis asseres, Petr. Surd. (alios referens) *decis. 6. num. 1.* quam tamen sententiam sibi duram videri advertit, contra eamque tenet *numer. 2.* & seqq. qui adheret Camil. Borrel. in *summa decis. tit. 33. de emphyteosi, emphyteota ac jure emphyteotico, n. 155. & 156. part. ubi declarat.*
- 6 Uniusque numini defectum * caducitatem inducere, etiam si canon, vel pensio magna sit, observat *glos. in d. authent. Qui rem, verb. Repelli potest, C. de sacrosanct. Eccles. in princip. licet in contrarium postmodum inclinet Specul. in tit. de locato, §. Nuuc aliqua, & ibi Joan. Andr. in ejus addit. quest. 29. numero 40. Bald. in rubric. C. de contrahend. empt. quest. 10. num. 18. Alberic. in d. authent. Qui rem, numero 4. Alex. in l. In executione, §. Item si ita num. 5. D. de verbor. obligat. ubi etiam Paul. Castrenf. numero 1. in fin. Jas. (de magis communi attestans) in d. l. 2. num. 53. vers. Sexto decimo quæro, C. de jur. emphyt. Andr. Tyraquel. de judic. in rebus exiguis, versic. Quinquagesimo primo, & de retract. convent. §. 4. glos. 6. numero 26. Oldrad. consil. 29. numero 2. Joann. Crot. in repet. legis 4. §. Cato, num. 29. (ubi magis communem dicit) D. de verbor. obligat. Gozadin. cons. 57. numero 15. & cons. 69. numero 8. Imol. in d. cap. Potuit, numero 47. extra de locato, Marc. Anton. Natta cons. 479. numero 7. & sequenti, lib. 3. Guil. Rodoa, in tractat. de reb. Eccles. non aliend. quest. 18. remissione merced. num. 10. Cardina. Dominic. Tusch. practic. conclus. littera E. d. conclus. 192. numero 4. 10. 11. & 12. Anton. Gamma *decis. 41. numero 2. & decis. 116. numero 1. Alvar. Valasc. consult. 86. num. 6. & 3.* ubi hanc tenet, in punctoque juris defendit Petr. Benint. *decis. Bononiens. 6. Camil. Borrel. in summa decid. d. tit. 33. de emphyteota, numer. 96. Carol. Ruy. cons. 167. numero 10. lib. 1. Alexand. Raudens. variar. resolut. lib. 1. cap. 17. numero 27. Paul. Amil. Veral. *decis. 182. numero 2. & decis. 30. numero 3. lib. 1. latè Aurel. Corbul. de jure emphyt. cap. 15. ampliati. 5. per tot. Cardinal. Francisc. Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 22. tit. 27. numero 14. in hanc de rigore juris) inclinet P. Ludovic. Molin. d. 2. tomo disputat. 453. num. 13. plenè etiam Quid. de Amicis de jure emphyt. quest. 7. ex num. 3. & seqq. Petr. Surd. *decis. 221. num. 21. Bernard. Cornaz. decis. numero 33. Vincent. Carot. decis. sive casu 6. numero 8. Stephan. Gratian. discept. Forens. 1. tomo cap. 152. numero 7. 9. & 11. Roland. à Valle cons. 17. numero 14. (communem dicens) lib. 2.****
- 7 Ex æquitate * vèro ob tam parvæ quantitatis defectum, ubi magna pensio debetur, estquè constituta, à caducitate emphyteutam excusare solet Rota, ut testatur Cardinal. Franc. Mantic. de tacit. & ambig. convent. d. lib. 22. tit. 27. num. 14. in fin. & numero 56. & Ovid. de Amic. d. quest. 7. n. 9.
- 8 Nec ab emphyteusi ob non solum canonem cadens, melioramenta * in re emphyteutica facta recuperat, sed pariter ad dominum pertinent; *text. est in d. authent. Qui rem in fin. C. de sacrosanct. Eccles. ibi: Non repetiturus si quid impedit nomine meliorationis, & ibi notat glos. text. in d. l. 2. C. de jure emphyt. ibi: Nulla ei in posterum allegatione nomine meliorationis, vel eorum quæ imponemata dicuntur, vel pœna opponenda: tenentquè Bald. in rubric. C. de jure emphyt. n. 4. & in l. §. Emptor autem. n. 6. C. commun. de legat. & in l. In remactio, §. fin. in fin. D. de rei vendic. & in §. Si vassallus. Hic fuit lex Frederici,*
- ubi etiam Alvarot. & Afflicte n. 6. frequentationem Doctorum sententiam dicit Decius *cons. 518. n. 1. & 2. Bart. & Castrenf. in l. Colonus, D. locati. idem Castrenf. cons. 237. in fin. lib. 1. Augustin. Bero. quest. 19. num. 2. & q. 94. num. 4. ver. Aut. vassalli magna impensa, Cuman. cons. 57. numero 5. Bartol. Cœpol. cons. 25. numero 19. Panormit. cons. 74. n. 1. vers. circa secundum lib. 1. Decius in d. authent. Qui rem n. 14. Guido Pap. *decis. 438. n. 1. Jul. Clar. (ex communi Doct. sententia) lib. 4. recept. sentent. §. Emphyteusis, questio 45. Francisc. Sarmient. selectar. opin. l. 3. c. 4. in princip. latè Aurel. Corbul. de jure emphyt. capit. 15. ampliati. 36. Vincent. de Franch. *decis. 191. numero 1. & per tot. Camil. Borrel. d. tit. 33. numero 220. Joseph. Ludovic. *decis. Perus. 117. n. 33. ubi dicit communem, Anton. Fabr. in suo codice definitionum, lib. 4. tit. 42. de jure emphyt. & feud. definit 24.****
- Qua & in Ecclesia * ab alia Ecclesia, vel à privato rem in emphyteusim habente procedunt. Si enim per biennium Ecclesiæ, vel triennium privato canonem non solvat, in commissum cadit, *gloss. in capit. Constitutus. 6. §. cam autem, verbo, juxta ratam. de religios. domib. ubi Panormit. numero 18. Bald. in l. Placet, numero 9. C. de sacrosanct. Eccles. & ibi ejus Addit. littera E. & in d. authent. Qui rem numero 4. ubi Hieronym. Cagnol. numero 61. & seq. testatur de communi Jas. in d. l. 2. n. 48. C. de jure emphyt. adducens quoque glos. in d. authent. Qui rem, & in d. capit. Potuit, Thom. Parpal. in repet. d. l. Placet numero 120. ubi hanc magis communem Canonistarum sententiam esse, & ibid. Jas. n. 161. lectur. & num. 18. lectur. 2. plures refert, latequè materiam prosequitur Aurel. Corbul. de jure emphyt. d. cap. 15. ampliati. 27. per tot. Cardin. Dominic. Tusch. d. conclus. 192. numer. 29. lit. E. Gregor. Lopez in d. l. 28. tit. 8. part. 8. part. 5. glos. verb. Per dos años.*
- Imò plus voluit Specul. in tit. de emphyteusi, n. 25. & 26. Ecclesiam à jure suo cadere, emphyteusimquè amittere, si per biennium * privato à quo emphyteusim habeat, pensionem non solvit, ut par sit cum ipso privato emphyteusim ab Ecclesia habente; licet contra dicat Jas. in d. l. 2. num. 50. contrariumque verius putet, quod in Ecclesiæ favorem concessum est, ejus retorqueatur ordium, contra leg. Quod favore, 6. C. de legib. cum similib.
- In minorequè * 25. annis (quis Ecclesiæ æquiparatur, *text. in cap. 1. de integ. restit.)* probat dictam sententiam expressus *text. in l. Si tutoris, 23. C. de administrat. tutor. ubi notat. Bart. & Salycet. in princ. Specul. in d. tit. de jure emphyt. num. 24. Bald. in l. 2. numero 3. C. si advers. vendit. pignor. Guid. Pap. *decis. 435. numero 1. & seqq. Thom. Grammat. *decis. 52. num. 1. Jas. in d. l. 2. numero 48. C. de jure emphyteut. ubi idem dicit ex Speculat. Martino de Fano, & aliis Quod & Civitate tradit ex pluribus Aurel. Corbul. de jure emphyt. d. cap. 15. ampliati. 28. num. 1. & seqq. per tot. Gardinal. Tusch. d. conclus. 192. num. 28.***
- Quin etiam & in pupillo, * & infante idem observari contendit Corbulus *suprà, ampliati. 29. numero 1. & seqq.* Neque restitutionem eis concedi, non solum ut minoribus: sed neque ex clausula generali, Si qua mihi justa causa, si tutores, vel curatores, qui solvendo sint, habeant, ex ratione (præter alias) *text. in d. l. Si tutoris, 23.* quod scilicet minori, pupillo, vel infanti adversus tutorem, vel curatorem, qui hujusmodi damnum ob non solum canonem resarcire tenetur, possit esse consultum; traditquè ex pluribus (communem dicens) numero 12. & seqq. & notavimus *quest. 31. numero 29. & 30. In*

In dubioquæ tutorem, vel curatorem, solvendo
 13 esse * præsumi, asserit Hieronym. Gratus *conf.* 119.
ad fin. lib. 1. Sfort. Odd. de restit. in integr. quæst. 48.
art. 8. num. 67. quos refert & sequitur ipse Corbulus

14 *d. ampliati. 29. numero 14. Idem in Civitate, * Cas-*
 tro, vel Villa administrationem, qui solvendo sit
 habentibus, quod in minore, vel pupillo, ut non
 restituatur firmans ex prædicta legis *Si tutoris ratione.*
 Secus si vel curatorem, aut administratorem non ha-
 beant, vel habeant, non tamen solvendo, traditquæ
 ex pluribus, *suprà n. 6. & latius, ac expressius am-*
pliat. 30. per tot.

15 In locationequæ * ad longum tempus principalem
 conclusionem procedere, ut si per biennium, aut
 triennium pensionem solvere cesset conductor, à ju-
 re suo, quemadmodum emphyteuta cadat, probant
text. in d. auth. Qui rem, C. de sacrosf. Eccles. & in d.
auth. D. alienat. & emphyt. & Si verò quis aut locator,
collat. 9. traditquæ Angel. in &. Scire, in princip. in
auth. De non alienand. Abb. in c. propter sterilitatem,
ultim. not. extra de locato, Jas. in d. l. 2. num. 39.
C. de jure emphyt. & in d. auth. Qui rem, n. 15. in fin.
Carol. Ruin. conf. 153. num. 10. lib. 1. Andr. Tira-
quel. de retract. linag. &. 1. glos. 14. num. 48. Aurer.
Corbul. d. tract. d. cap. 10. ampliati. 23. Nicol. Boër.
decis. 234. num. 3. Marc. Anton. Natta conf. 36. n.
3. Cardinal. Tusch. d. conclus. 192. n. 9. Vincent. Car-
rot. de locato, tit. de effectu locationis ad longum tempus,
quæst. 6. num. 1. folio mihi 59. ubi communem & ve-
riorem dicit.

Idemque si in aliqua solationis pensionis parte in-
 16 quillinus, * vel conductor deficiat, tenet (ex Bald.
 Alexand. & aliis Andre. Tiraquel *de retract. convent.*
&. 4. glos. 6. num. 26. estquæ text. in l. Eadem, 3.
(ibi: Si pensionem domino in solidum solvisti) C. de lo-
cato.

17 Quod si emphyteuta cum juramento * solvere pen-
 sionem quolibet anno promisit, si primo anno defi-
 ciat ab emphyteusi (non expectato biennio, vel trien-
 nio) cadere, tradunt Bald. *in capit. Querelam, num.*
2. vers. Nota quod propter duas causas, & ibi Felin.
num. 8. de jurejurand. per text. in l. Si quis major. 41.
C. de transact. ubi Jas. numero 12. Francisc. Curt. nu-
mero 18. Bologne. numero 33. Thom. Parpald.
num. 11. & 54. ubi communem dicit Ripa notab. 3.
Hieronym. Cagnol. n. 32. & 51. & novissime ibidem
Barthol. Berthaz. in ejusd. leg. repet. n. 269. cum. seqq.
Decius in cap. Ex parte, n. 7. extra de rescript. & in
d. auth. Qui rem, n. 10. vers. Octavo, C. de sacrosanct.
Eccles. Alexand. conf. 85. lib. 1. Anton. de Petruc. in
repet. leg. 1. effectu 24. n. 236. D. de jurejurand. Grat.
conf. 81. n. 3. in fin. lib. 1. Curt. Jun. (de communi at-
testans) in l. Lecta, numero 26. C. si cert. pet. Ripa in d.
cap. Ex parte, num 20. & 21. Augustin. Bero. conf.
126. num. 7. lib. 1. & conf. 119. num. 11. & conf.
125. num. 2. eod. lib. Joan. Anton. Trigon. singul. 33.
numero 2. Guil. Cassado, decis. 2. per tot. tit. de jureju-
rund. Guil. Bened. in cap. Raynuntius, verb. Testamen-
tum, el 3. num 27. de testam. Gozad. conf. 57. post num.
19. vers. Non obstat, Jul. Clar. recept. sentent. lib. 4. &. Em-
phyteusis, quæst. 8. vers. Et hoc idem, latè Aurel. Cor-
bul. de jure emphyt. cap. 15. ampliati. 40. per tot. Al-
bert. Brun. conf. 46. numero 2. Anton. Gabriel. com-
mun. conclus. tit. de transact. conclus. 1. numero 41.
Vincent. de Anna. sing. 286. Cardinal. Dominic. Tusch.
d. lit. E. conclusio. 192. numero 74. & liter. M. conclus.
373. numero 39. Camil. Borrel. in summa decis. d. tit.
33. de emphyteusi, numero 249. & tit. 60. de juram.
num. 72. Marc. Anton. Natta conf. 479. num. 11. &
seqq. lib. 3. & consil. 426. num. 21. lib. 2. Alexand.
Raudens. variar. resol. lib. 1. cap. 17. num. 11. & variar.
lection. lib. 1. cap. 29. num. 24. Roland. à Valle conf. 6.
numero 42. & conf. 8. num. 41. & conf. 77. numero

18. *lib. 1. & conf. 25. num. 23. (ubi de magis com-*
 muni) *lib. 2. Prosper Farinac. fragm. crimin. 2. par.*
lit. 1. numero 1143. Ovid. de Amic. de jure emphyt. q.
27. numero 1. 2. & 3. licet numero seqq. contrarium,
 def. ndat Paul. *Æmil. Veral. decis. 300. numero 1.*
lib. 1. Cesar. Barzi. decis. 16. num. 3. Marc. Anton.
Baver. in tractat. de virib. jurament. numero 22. ubi
 de communi, Joan. Gutier. *de jurament. confirm. 1.*
par. d. cap. 31. numero 7. communem etiam dicens
 Stephan. Gratian *disceptat. Forens. cap. 19. num. 6.*
 ubi de communi Doctorum sententia, Ludovic. Mo-
 lin. *d. disput. 453. num. 4. licet (cum Covar. ibi re-*
 lato) contrarium dicat Joseph. Ludovic. *decis. Pe-*
rusi. 22. n. 14. Pyrr. Maur. in tract. de solutionib. oblat.
& retentio capit. 95. numero 2. ubi per tot. cap. An
 qui cum juramento quinquaginta quolibet anno
 usque ad decem solvere promisit; si uno anno defi-
 ciat, * pro omnibus virtute juramenti conveniri
 possit? disserit, allegatquæ Bertazol. *post. tract. de*
clausul. in repet. d. leg. Si quis major, quæst. 47. nu-
mero 641. concludentem, quod sic, licet inter debitum
 antiquum, novumque distinguat, ut in debito an-
 tiquo jurato possit debitor ad totam summam adstrin-
 gi, ex unius termini solutionis defectu: secus si de-
 bitum sit novum, quia tunc non ad totam summam,
 sed pro illo tantum tempore decurso, maturato, &
 non soluto compelli poterit. Hancquæ solutionem
 æquiozem, & veriozem videri dicit Pyrrh. Maur. *ubi*
suprà. Qua etiam de re vide Petr. Joann. Anchar.
quæst. famili. lib. 1. quæst. 64. num. 1. & seqq.

In locatione etiam in qua juramentum appositum
 est, * sufficere unius termini solutionem deficere, ut
 19 conductor (alio non expectato) expelli possit, tra-
 dunt Alexand. *d. conf. 85. lib. 1. Marc. Anton. Ba-*
 ver. *d. tract. de virib. juram. numero 19. Rolland. à*
Valle d. conf. 6. num. 43. libro 1. alios referens sequi-
 tur Stephan. Gratia. *d. cap. 19. num. 7.*

In pensionibus etiam Ecclesiasticis * principalis
 20 procedit assertio: si enim beneficii Rector in tem-
 pore de quo in literis fit mentio, pensionem non sol-
 vat, beneficio privatur, ut latè per Hieronym. Gi-
 gantem *de pensioib. Eccles. quæst. 78. per tot.*

Paupertatis tamen favor præfatae principalis con-
 clusionis vires enervat, cessarequæ facit. Emphyteu-
 ta enim, qui per triennium à canonis solutione ob
 paupertatem * cessavit, excusatur, neque à jure suo ca-
 21 dit, expellendusvè à possessione erit, si solvere velit,
 ut est communis, & recepta sententia, quam tenent
 Speculat. *in tit. de emphyteusi, num. 40. Bald. Petr.*
 Foller. & alii, quos refert, & sequitur Cornel.
 Beninc. *de paupert. speciali 9. in contract. numero 9.*
& seqq. Jas. in d. l. 2. numero 53. vers. Sextodecimo
quæro, & vers. Secundo potes limitare, Sebastian. de
Medic. de casib. fortuit. 2. par. quæst. 4. numero 19.
 Jul. Clar. *in d. &. Emphyteusis, quæst. 8. vers. Hoc au-*
tem, Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 48. num. 37.
 Francisc. Bursat. *conf. 440. numero 20. lib. 4. ubi*
 quod ita consuluit, & in facto obtinuit, Francisc.
 Milanens. *decis. 17. numero 38. lib. 2. Camill. Bor-*
 rel. *in summa decis. d. tit. 33. de emphyteusi, & emphy-*
teuta, numero 166. Aurel. Corbul. de jure emphyt. d.
cap. 15. limitatio. 29. numero 1. Alphons. Villagut.
decis. 1. numero 65. Vincent. Carot. de locato, & con-
duct. 2. par. de effectu. locat. ad longum temp. quæst. 6.
n. 38. fol. mihi 61. Cardin. Dominic. Tusch. pract.
conclus. d. lit. E. conclus. 192. n. 195. Ludovic. Mo-
 lin. *de contractib. 2. tomo, d. disput. 453. num. 13.*
vers. In priori verò eventu, Cardin. Francisc. Mantic.
de taci. & ambig. convent. lib. 22. titul. 27. num. 54.
 Maurit. Apicel. *allegat. 6. n. 18. Joan. Aloys. Ric-*
 ci, *colleçt. 2163. vers. Item est advertendum, quod*
paupertas.

Quæ etiam ubi juramentum appositum esset,
 * pro-

- 22 * procederet conclusio, adhucquē in canonis solutione ob paupertatem cessans excusatur, nec à jure suo cadit, sic tenent Bald. (*per text. ibi*) in d. cap. *Quere lam*, num. 5. de *jurejurand.* Francisc. Rip. in l. *Quod te mihi*, num. 40. D. *si cert. petat.* Cornel. Beninc. *sup. num.* 13. & seq. Petr. Surd. d. *quæst.* 48. numero 37. ubi quod paupertas excusat à mora, à perjurio, & à pœna, Didac. Covar. *variar. resolut. lib.* 2. cap. 1. numero 9. *vers.* *Quoties verò*, Joan. de Arnon. *singul.* 62. Joan Anton. Trigon. d. *singul.* 33. numero 4. Cardin. Mantica. d. *tit.* 27. numero 54. Vincent. Carot. *ubi sup. num.* 38. & 39. veriolem, & magis communem sententiam dicens, Emmanuel. Suar. in suo *thesauro recept. sentent. lit. D. n.* 70. ubi limitat, nisi tempore contractus adesset difficultas,
- 23 * quod præcipuē si verosimiliter tempore constituto, vel quo solutio facienda esset, futurum esse, ut non posset solvere putaret, posset procedere, diximusquē *quæst.* 26. num. 8. ubi etiam pro prædicta principali sententia plures retulimus numero 6. Et faciunt latè tradita per Hieronym. Gigan. de *pensionib. Ecclesiast. quæst.* 75. *per tot.* ubi, quod cessans solvere, quia fuit incarceratus, * vel quomodolibet impeditus, à jure suo non cadit, Vincent. etiam Carot. d. 2. par. *quæst.* 6. num. 40. Quodque tradit Petr. Joan. Anchar. *lib. 1. quæstion. familiar. quæst.* 2. num. 4. ubi
- 24 quod non opponere compensationem * jurans, si paupertate prematur, juramento non obstante. poterit compensare, adducit Petr. Paulum Paris. *conf. 121. num.* 41. *lib. 1.* Andr. Tyraquellum de *retract. 2. 3. glos. 3. numero* 6. & Hieronym. Gratum. *responsio 121. n. 4. lib. 1.*

Et idem, quod in emphyteuta dictum est, in vassallo * quoque servitium Domino ob paupertatem non præstante, excusariquē, tradunt Isern. in *capit. Imperialem*, n. 39. *versiculo*, *Si propter paupertatem*, & in *capit. 1. 2. Sed nec. est alio numero* 35. *versiculo*, *Si verò non possunt. Quæ sit prima causa benef. amitt.* refert, & sequitur Camil. Laratha *conf. 5. numero* 149. ubi pauperum in præsentia, & excusari dicit, qui solum Castrum redditus ducatorum 150. habebat, quia decenter alere uxorem filios, & familiam non poterat, Cæsar. Ursil. in *addit. ad Matthæ. de Afflict. decis.* 179. nu. 6. ubi, quod vassallus multos filios habens, ob eorum sustentationem à servitio excusatur.

Excusari etiam pensionarium, qui propter paupertatem * tempore constituto non solvit; latè defendit Hieronym. Gigan. de *pensionib. Ecclesiast. quæstione* 80. *per tot.* Sebastian. de *Medic.* (mendosè eum referens) de *casib. fortuit. d. 2. par. quæst.* 4. num. 43.

Prædictaque etiam si emphyteuta ob culpam suam * (non tamen ad casum præordinatam) in paupertatem devenerit, procedunt, ampliaturquē, ut latè suo loco dicemus, notavimusquē etiam *quæstione* 32. numero 13. & in specie, & terminis nostris tradit Aurel. Corbul. de *jure emphyt. dict. capit.* 13. *limitat.* 79. numero 2. Sylvan. de *feud. recog. quæst.* 77. numero 5. Joann. Aloys. Ricci. *dict. collect.* 2163. *vers.* *Sed tunc prodest.* Licet contradicat Joann. Anton. Trigon. d. *singul.* 33. numer. 5. Qui tamen, si paupertas ad casum fuisset præordinata, intelligendus erit.

29 Pro supra dictorum confirmatione adjiciendum etiam, quod licet per regulam Cancellariæ de *liter. non expedi.* (de qua per Ludovic. Roman. *consil.* 340. *dubio* 2. & Ludovic. Gomez in *regula de annali possessore*, *quæstione* 19. in *princip.*) quilibet gratiarum literas de beneficiis concessas infra sex menses * fore expediendas, sit provisum; si tamen ob paupertatem * cui gratia, vel beneficium concessum est,

30 eas infra dictum tempus expedire nequiverit; excusabitur, à dictaque regulæ constitutione,

Et justam in hoc casu excusationis causam paupertatem esse; ostendit Rota Roman. *Diversor. part. 1. decis.* 676. tenetquē Joan. Aloys. Ricci. d. *collect. decis.* 6. *part. collect.* 2197. *vers.* *Et primò ut paupertas excuset à regula de literis non expeditis.*

Utrum contra divitem ut sibi subveniat, agere possit pauper?

S U M M A R I U M.

- 1 Sub mortali peccati reatu dives pauperi in extrema constituto necessitate subvenire tenetur, ex bonis etiam quibus quis ad statum suum indiget, modò non ad naturalem necessitatem levandam.
- 2 Pauper etiam subvenire pauperi in extrema existenti indigentia, quoad actum interiore, sicut dives quoad actum exteriorem tenetur.
- 3 Bona operatio voluntaria esse debet, nec invitus quis ad bonum opus peragendum adstringitur. Bonum nullum nisi voluntarium, ibidem. Eleemosyna ex voluntate facienda est, ibid.
- 4 Divites, ut pauperibus subveniant, Judicis officio compelli possunt.
- 5 Pauper habet actionem ad petendum panem, quem avarus detinet. Et quando? n. 6.
- 7 Divites possunt per excommunicationem ad faciendum eleemosynam pauperibus compelli.

QUÆSTIO XXXIV.

Negativa pars in hac videtur quæstione tenenda, asserendumquē non posse pauperem contra divitem, agere, ut sibi subveniat; idquē si ve necessitas, paupertasquē extrema sit, si ve non. Quia licet pauperi in extrema constituto necessitate teneatur * sub mortiferi peccati reatu, subvenire dives, *Matthæi cap. 25. ibi: Esurivi enim, & dedistis mihi manducare, sitivi & dedistis mihi bibere, &c.* & ibi: *Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Descendite à me maledicti in ignem aternam, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, sitivi, & non dedistis mihi potum, &c.* & *Isai capit. 58. Frange esurienti panem tuum, & Joann. 3. Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo Dei charitas manet in illo?* Subveniendumquē existenti in extrema necessitate, etiam ex bonis, quibus quis ad statum suum indiget, modò non ad naturalem necessitatem sublevandam, est *text. in cap. Non satis*, 14. & *cap. Pasce*, 21. 86. *dist. D. Thom. 2. 2. quæst.* 33. *art. 5. & quodlibet. 8. artic. 12.* Abb. in *cap. Si verò*, numero 6. de *jurejurando*, Archidjac in *cap. 1. distinct. 1.* sic intelligens *glossam ibi*, ubi etiam Felin. in *fin.* alios referens, Gaspar. Baeça de *inope debet. cap. 12. num.* 16. Sylvest. Joan. Major, Cardin. Turrec. Abulcrf. Joann. à Medin. & alii, quos refert, & sequitur (latè hanc sententiam comprobans) Didac. Covar. *variar. resolut. lib. 3. cap. 14. numero* 5. Franc Ripa, in l. 1. numero 119. D. *solut. matrim. Palac. Rube. in repet. cap. Per vestras*, 2. 12. numero 3. Cornel. Benincac. de *paupert speciali* 5. in *judiciis*, num. 18. & seqq. Petr. Surd. de *aliment. tit. 1. quæst.* 90. *per tot.* Ludovic. Mexia de *taxa panis, conclus.* 1. num. 6.

Nec solum dives, sed etiam pauper * (desiderio saltem) ad subventionem hanc in tali necessitate tenetur, eleemosynamquē quoad interiorem actum, sicut

sicut ad exteriorem dives; præstare. Uterque enim pariter ad amandum proximum obligatur ut docet, Martin. Navar. in cap. *Quiescamus*, 42. disti. num. 11. Pro qua etiam sententia adduco illud *Tobia* 4. *Quo modo potueris esto misericors. Ovidiique Tristium lib. 1. Elegia 8.*

Est etiam in miseris pietas, &c.

Et Amorem lib. 1. Eleg.

Officium pauper numeret, studiumque fidemque.

3 Adhuc tamen quoad forum exterius non videtur concessa actio pauperi in qualibet existenti necessitate contra divitem ut sibi subveniat, neque ad id (præcipue in non ita extrema) cogi posse Bona enim operatio * voluntaria esse debet, *text. in cap. Præsens*, 4. 20. *quæst. 3. cap. Non est*, 10. 15. *quæst. 1. cap. 1. de decim. lib. 6.* Nullusque ad bonum opus peragendum invitatus adstringitur. *d. jurib. cum* (ut inquit *text. in d. cap. Præsens*) Nullum quippe bonum, nisi voluntarium: dixeratque Sen. *epist. libr. 9. epist. 68. quia nihil honestum est, quod ab invito, quod d. coactio fit. Omne honestum voluntarium est, ait Matthæ. de Afflict. decis. 151. per tot. præcipue n. 2. prosequitur latè in terminis nostris Cornel. Benic. d. speciali 5. in judic. numero 1. & seqq. Justinus Martir. apologia 2. pro Christianis ad Antonium Pium. Quibus copiam suppetunt* (inquit *hi si volunt, suo quisque arbitrio, quod vult largitur. Justum enim operari, voluntarium est, utque inquit Aristotel. Ethicor. 5. & lib. 3. Quisquis est dominus suarum operationum à principio usque ad finem. Indè Psalmista, Psalm. 53. Voluntarie sacrificabo tibi: tradunt in specie dictam sententiam Camil. Borrel. in summa decis. tit. 18. de oblationib. & piis elemosynis, numero 15. apud quem plura circa hanc materiam vide tot. tit. & Cardinal. Dominic. Tusch. *practi- car. conclus. litera E. conclus. 107. n. 4. & 5.**

4 Paupertatis tamen favore concessum esse Judicis officio, * compelli posse divites, ut pauperibus subveniant, tenuit *glos. in cap. Sicut. hi, verb. Esurientium. 47. dist. & in capit. Domino, verb. Necessè. 50. dist. glos. 1. in fin. in capit. Exigunt. 1. quæst. 7. Panormit. in capit. cum causam, numero 7. de elect. & in cap. Si quis, in fin. de furt. ubi etiam Annan. Felin. in cap. 1. n. 6. de offic. judic. & in addit. ad Abbat. in cap. 1. col. 4. versiculo, Et allegat. bonum text. 1. distinct. idem Abb. in cap. 1. de empt. & vendit. num. 7. Decius in capit. Ex epistola, numero 224. de probatio. Andr. Tiraquel de nobilit. cap. 29. n. 46. Cornel. Benincac. d. speciali. 5. n. 17. & sequentibus, Petr. Rebuf. de privileg. scholastic. privileg. 90. numero 10. Petr. Surd de aliment tit. 1. quæst. 9. per tot. Petr. Royz. Maur. decis. Lituanic 4. numero 298. Didac. Covar. lib. 3. variar. capit. 14. numero 5. Hieroym. Goncal. in regul. 8. Cancellar. glos. 2. numero 21. Jacob Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu 182. numero 43. Petr. de Avendann. de exequend. mandat. 2. par. cap. 10. numero 10. ubi plura ad propositum adducit, Ludovic. Mexia de taxa pan. conclus. 1. numero 5. Sebastian. de Medic. de casib. fortuit. 2. par. quæst. 4. num. 16. Martin. Navarr. in capit. *Quiescamus*. 42. distinct. numero 58. *romo 2. fol. mibi 225. Achilles Petroch. conf. 8. numero 164.**

5 Habereque pauperem actionem * ad petendum panem, quem avarus detinet, dixit *Speculat. in titulo de instrum. edit. 2. Nunc verò aliqua de ultima voluntate, numero 66. eumque sequitur Hieroym. Gonzalez ubi supra numero 22. In extrema que necessitate * actionem in præsentia pauperi dari, firmat Sarmien. de reddit. Eccles. 3. p. capit. 4. à numero 3. cum sequentibus, præsertim numero 5. ex*

Cajetan. 2. 2. *quæst. 118. articulo 3. Licet in non extrema, etiam Judicis officium deneget.*

Posseque divites ad faciendum pauperibus elemosynam compelli, etiamque excommunicari, * tenet Hieronym. Zanet. in *tractat. de foro conscient. & contentios. numero 129.*

Utrum judex possit, vel debeat impartiri officium suum non requisitus? vel partes ad concordiam reducere, ubi causa pauperis, aut miserabilis personæ vertitur?

S U M M A R I U M.

- 1 *Judex non debet officium suum impartiri nisi petenti.*
- 2 *Et etiam si ad ipsum Judicem dispositio dirigatur, quia debet intelligi, si petatur.*
- 3 *Statutum dictans, quod cum sapientis consilio teneatur Judex causam expedire, si à parte fuerit petendum, ut hoc modo causa expediatur, intelligitur.*
- 4 *Et idem si ex forma statuti cogere affines ad compromissum teneatur Judex.*
- 5 *Vel quod alicui ad aliquid agendum terminus datur. Nam si à parte fuerit petitus, intelligi debet.*
- 6 *Judex poterit publicatis attestationibus testes admittere, nisi pars opponat. Et procuratorem in criminalibus, parte non opponente, ibid.*
- 7 *Si lex aliquid ipso jure fieri disponit, si à parte petatur, debet intelligi.*
Clausula, Ipso jure, non absolutam resolutionem operatur, sed demum parte petente, ibid.
- 8 *Promittens præsentare aliquem infra octo dies, si fuerit requisitus intelligitur, nec antè requisitionem (juramento etiam interveniente) tenetur.*
- 9 *Judex parte non petente sententiam ferre non potest, aliàs sententia erit nulla.*
- 10 *Judex officio, etiam non requisitus dubitatorum ad litem ei, qui lite pendente curatore cepit indigere, quia furiosus, vel prodigus factus est.*
- 11 *Pauperibus, miserabilibusque personis (nemine etiam petente) de Advocato providere tenetur esse officio Judex.*
- 12 *Judex officium suum (etiam non petendum) impartiri debet, licet privatam utilitatem respiciat, personas, & actum pium.*
- 13 *Pauperes sunt personæ miserabiles, & eorum causa pia, remissivè.*
- 14 *Alimentorum in causa officium suum (licet non petendum) impartiri debet Judex.*
- 15 *Et in causa dotis.*
Causa dotis est causa pia, ibid.
- 16 *Episcopus potest compellere hæredem ad solvendum legatata pauperibus relicta, vel pia, & etiam ante annum.*
- 17 *Judex ad concordiam, vel compromissum partes compellere nequit.*
- 18 *Fallit, si pauper litiget cum divite.*
- 19 *Ubi animæ periculum vertitur, officium suum non petendum licet Judici impartiri.*

Q U Æ S T I O XXXV.

INSERVIRE debet actioni Judex, nec officium, nisi petenti * impartiri potest, *text. est in l. Dies. 4. & Hoc autem judicium, D. de damno infecto; ubi ita Ulpian.*

Ulpian. Hoc autem iudicium certam conditionem habet, si postulatum est. Caterum, qui non postulavit, experiari non potest. Postulare autem hic proprie dicimus, pro tribunali petere, non alibi. text. (ubi Bart. & Scribentes) in l. De pupillo. §. paragrapho Qui opus, D. de novi oper. nunciatio. ubi hæc idem Ulpian. Qui opus novum nunciat, jurare debet non calumnia causa opus novum nunciare. Hoc iusiurandum a thore Prætoris defertur. Idcirco non exigitur, ut juret is qui nunciat, antequam iusiurandum Prætoris a thore exigatur.

Innocent. in capit. Ad nostram, el 2. extra de iurejurand. & in capit. Literis, de restit. spoliat. Anton. de Butri. in cap. 1. opposit. 1. de libelli oblat. August. Beroi. in capit. Sollicitè, de restit. spoliat. & in cap. 1. num. 40. de iudic. Ferret. conf. 42. n. 5. Francisc. Vivi. in sylva opini. opinione 418. Vincent. Carot. in tractat. de remed. contra præjudicial. sententias, vel damnosæ executiones, except. 132. n. 1. Cardinal. Dominic. Tusch. pract. conclus. litera. l. conclus. 395. n. 36. Jacob. Novell. in tractat. ad defensam, cap. incip. Solet communi sententia dici, numero 3. folio mihi 77. eleganter Marc. de Mantua singul. 336. num. 3. notans, hac fere semper regula Christum Salvatorem nostrum usum fuisse, nec filiam Cananeæ à dæmone vexatam a absquè requisitione, ac petitione liberasse, Matthæi 15. nec cæcum à nativitate, Lucæ 16. ibi: Quid vis, ut tibi faciam? ob idquè, nec quartum mortuum suscitasse, quia petatum non fuerat, sed Lazarum tantum, filium viduæ & Archisynagogi. Sequitur Vincent. Carot. d. exceptio. 132. n. 64. Marius Giurba decisione 70. n. 17. & decis. 13. num. 7.

- 2 Nec si dispositio ad ipsum Judicem dirigatur, * loquaturquè per verba ei obligationem, ac necessitatem imponentia intelligi namquè debet, si petatur. Ita Jaf. in repet. leg. Admonendi, n. 316. Caccialup. num. 171. Curt. Seni. numero 226. Joan. de Prato. num. 10. D. de iurejurand. Hippolyt. de Marsil. in l. Maritus, num. 20. D. de quæstion. & in 2. Sequens, num. 48. Anton. Capit. decis. 35. n. 1. Vincent. Carot. ubi supra n. 4. Andre. Gail. lib. 1. observatio 108. num. 3. Seraphin. de privileg. juram. 33. n. 196. Nicol. Intriglios. in singul. ad constit. Regni Sicil. singular. 119.

- 3 Sic si statutum dicat, quòd Judex eum consilio sapientis causam teneatur expedire; si à parte * fuerit petatum, ut hoc modo causam expediat, intelligi, observant Alexand. conf. 122. lib. 2. Francisc. Ripa in d. l. 4. 2. Hoc autem iudicium, n. 3. D. de damno infecto, Carol. de Gras. de exceptionib. ad statut. except. 32. num. 109.

- 4 Idemque si Judex ex statuti forma affines, & conjunctos ad compromissum cogere teneatur; quia dummodò à parte * petatur, intelligitur, Jaf. in l. Universa, n. 4. C. de precib. Imperat. offerend. Petr. Duenas regul. 36. limit. 1. Butr. Alexand. & Marant. quos refert; sequiturquè Vincent. Carot. dict. except. 132. num. 5. vers. Hinc etiam, Ripa ubi supra n. 4. Carol. de Grassis d. except. 32. num. 210. Camil. Borrel. in repet. pragmat. Odia litium, §. 6. glos. 1. num. 4.

- 5 Et statuto dictante, ut alicui detur ad aliquid agendum terminus, si à parte * fuerit petatum, intelligi tradunt Jaf. in d. l. Admonendi, n. 10. & sequenti, D. de iurejurand. Alexand. in l. Debitoribus, n. 6. D. de re iudic. Machel. patrocini. 45. num. 7. Carol. de Gras. ubi sup. n. 111. plura similia ex n. 100. usque ad n. 116. adducens, tradit etiam alia Petr. Surd. conf. num. 1. & 2. lib. 1.

- 6 Nec ex officio repellere adversarium, nisi pars opponat, tenetur Judex, partequè non contradicente, poterit publicatis attestacionibus, * publicatione non obstante, testes Judex admittere, Jaf. in l. Patre fu-

rioso, n. 20. D. de his, qui sunt sui, vel alieni juris, & in d. l. Amonendi. n. 12. D. de iurejurand. Aymon Craveta conf. 65. n. 2. Anton. Gabri. commun. concl. lib. 1. tit. de testib. conclus. 21. n. 77. cum aliis, quos refert, sequiturquè Vincent. Carot. de except. 132. n. 15. Inferens ex n. 16. quòd licèt in criminalibus non admittatur procurator, text. in l. penult. §. Ad crimen, D. de public. iudic. parte tamen non opponente, admittitur, nec processus est nullus, glos. magist. in cap. 1. verb. Criminales, extra de iudic. lib. 6. Speculat. in tit. de procurat. 2. 1. numer. 9. vers. Sed pone, Hippolyt. de Marsil. (communem dicens) in l. 1. 2. Sequitur, D. de quæstionib. Sebastian Banti. (multos hujus sententiæ referans, communemquè, ac magis communem, nec ab ea esse recedens) de nullitatib. proces. ac sentent. titulo de nullitate ex defectu in habitalitatis, seu mandati comparentium, n. 177. perperè relatus cum Ægid. Bellamer. & aliis, per Vincent. Carot. de except. num. 16. Licèt contrariam sententiam veriore, & magis communem dicentem, referat Anton. Gabrielem conclus. 10. num. 84. de maleficiis, alios etiam adducit Bantius ubi supr. qui pro prima cum jam relatis tenent.

Etiamquè si lex aliquid ipso jure * fieri disponat, adhuc intelligitur si petatur, glos. in l. Scimus, 36. verb. Ipso jure, C. de inoffic. testament. cujus Jaf. ibi numero 1. communem sententiam dicit, glos. in l. Si constat, 4. verb. Ipso jure, C. de compensat. glos. in l. Universa, 4. verb. Præbeatur. C. de precib. Imperat. offerend. Rota Roman. in antiq. decis. 25. numero 4. titul. de appellationib. tradit latè Decius consilio 138. numero 5. vers. Et ideo his præmissis, & numero sequent. Roland. à Valle consil. 81. num. 8. l. 3. decis. Bononiens. 37. num. 22. Sebastian. de Medic. in tract. de compensation. par. 2. quæst. 21. Vincent. Carot. d. loco, n. 10. & 11. ubi, quòd clausula, Ipso jure, non absolutam resolutionem, sed parte demum petente operatur. Tenet etiam Joan. Cephal. conf. 50. num. 1. late Marta in tractat. de clausul. 291. n. 1. post Decium, & alios in l. De pupillo, 2. Meminisse numero 18. D. de novi oper. nunciatio. propè infinitos referens Marius Giurba decis. 13. num. 8.

Idemquè etiam si lex certum terminum Judici, vel Judex parti, * præfixerit, præfixerit, quia nec tunc exequi, nisi requisitus adstringitur, juxta latè deducta per Paul. Castrens. conf. 100. lib. 2. Ubi concludit, quòd si aliquem infra octo dies præsentare promisi, intelligitur, si fuero requisitus, nec ante requisitionem teneri promittentem, asserit, sequuntur Francisc. Ripa in dict. l. Quarta, 2. Hoc autem iudicium, numer. 10. D. de damno infect. Jacob. Menoch. conf. 132. num. 14. vers. Sexto, Herculan. de cautione de non offendendo, capit. 23. num. 26. Anton. Gabrel. commun. opini. tit. de solutio. conclus. 9. num. 2. quos refert, & sequitur Vincent. Carot. de except. 132. numero 13. idem etiam dicens, ubi juramentum appositum est, plurimos in hanc sententiam refert, & sequitur Prosper Farina. prax. crimin. 1. p. quæst. 34. n. 125. Andre. Fachin. controvers. lib. 9. cap. 77.

Denique, ut alias huic principali regulæ ampliationes, quæ per supra allegatos poterunt videri omittamus; ex ejus ratione descendit, sententiam non posse ferre Judicem parte non petente, * aliàs fore nullam, nec executionem mereri, ex text. in d. l. 4. §. Hoc autem iudicium (ubi not. Alex. n. 25.) D. de damno infect. text. in auth. Qui semel. (ibi, Qui si causam persequi differat; reo postulante, tribus edictis citetur) C. quomodo, & quando judex, text. in l. Properandum, 11. §. Et siquidem (ubi not. Jaf. n. 4. & 5.) C. de iudic. allegat Paul. Castrens. dicentem, vidisse aliquando processum in quo continebatur senten-

sententia; & quia non apparebat ad cuius instantiam fuisset lata, pronunciatum fuisse, sententiam nullam; adducitque etiam glos. notab. in l. Sancimus, §. Cum autem, in verb. Per contumaciam, C. ad S. C. Trebel. quæ Judicem debere facere scribi in actis ad cuius petitionem actum faciat judicalem, dicit: text. est etiam in l. Ad peremptorium, 68. §. in l. Et post edictum, 73. D. de judic. docentque R. man. sing. 570. §. ibid. Nico. Pig. & Gab. Sar. ejus Addition Sebastian. Bant. de nullit. sentent. tit. De nullitate ex defectu proces. sive ordinis judiciarii, n. 98. Vincent. Carot. d. except. 132. numer. 17. vers. Ampliatur 7. Angel. consilio 267. (incip. Constitutio S. R. E.) numer. 2. vers. Quod autem dicta sententia, §. in l. Si quis libertatem, §. Quoties, numer. 4. D. de petit. heredit. Petr. de Anchar. conf. 167. (incip. Visis diligenter) numer. 4. latè (plures huic conclusioni ampliationes assignans) Cardinal. Tusch. practicar. conclus. litera S. conclus. 137. per tot.

Ex omnibus his igitur, nec in pauperum, miserabiliumque personarum causa officium non petitum impartiri Judicem posse; videbatur firmandum. In contrarium tamen se veritas habet. Pro qua facit text. in l. Sancimus, la 2. 28. in ordine, §. Sed §. si quis, C. de administrat. tutor. ubi Bart. catum novum, & singularem dicit, quod judex ex officio, etiam requisitus, dabit curatorem * ad litem ei, qui lite pendente curatore cœpit indigere, quia furiosus, vel prodigus effectus sit. Ad quod est etiam text. in l. Fulcinius; 7. §. Adeo autem, vers. Planè si non defendatur, D. quib. ex caus. in possess. eatur. observantque Bald. in cap. 1. n. 20. de milite vassallo, qui contumax est, Ripa in d. l. 4. §. Hoc autem judicium, n. 41. D. de damno infect. alios referens Vincent. Carot. d. tract. de remed. contra præjudic. sentent. d. except. 132. n. 22. est. quæ communis; teste Caldas Percyra in l. Si curatorem habens, in princip. n. 25. C. de integ. restit. minor. 25. annis, Roland à Valle conf. 20. n. 5. lib. 2. Et magis in terminis nostris est text. in l. Necquidquam, 9. §. Advocatos, D. de offic. Proconsul. cujus sunt verba: Advocatos quoque petentibus debet indulgere, ple-rumque feminis, vel pupillis, vel aliis debilibus, vel iis, qui suæ mentis non sunt, si quis eis petat; vel si nemo sit, qui petat, ultrò eis dare debet. * Inter quæ præcipuè notanda verba illa, vel aliis debilibus, quibus pauperes continentur, ut & diximus latius quæst. 28. num. 49. §. 50. & in specie notat etiam Vincent. Carot. de except. 132. num. 26. Et per d. §. Advocatos, tenet Bart. in dict. l. 4. §. Hoc autem judicium, n. 1. §. 2. D. damno infect. Officium suum etiam non petitum impartiri Judicem debere, licet privatam utilitatem respiciat, si miserabiles * respiciat personas, & actum pium: Idem firmat Cyn. §. Bald. (per text. ibi) in l. Mulierem, C. si mancip. ita venier. idem Bald. in d. l. Nec quidquam, §. Ubi decretum, D. de offic. proconsul. §. in authent. Adhæc, in fin. C. de usur. latè Alexand. in d. §. Hoc autem judicium, n. 1. §. sequentibus, §. in l. Divi 89. numero 7. D. ad leg. Falcid. plures refert Vincent. Carot. d. except. 142. n. 32. Petr. Rebuf. 1. tom ad constit. Gal. tit. de sentent. provision. art. 3. glos. ultim. numero 25. §. seqq. Andr. Tiraquel. de pia causa, privileg. 152. & est communis, secundum Vivium in sylva commun. opini. opin. 418. n. 9. Aymon. Craveta conf. 190. n. 8. §. seq. ubi multa circa pupillorum educationem ponit, circa Ecclesias, & pauperes Cardin. Dominic. Tusch. practic. conclus. litera I. conclus. 396. num. 15.

13 Pauperes autem miserabiles personas esse * eorumque causam piam, dubium non est, diximusque in præfat. & quæst. 52. numero 14. & (simpliciter in pauperibus loquendo) Cornel. Velasco de Priv. Paup. Tom. I.

ninc (post alios quos refert) de paupert. quæst. 4. princip. numero 13. Avile- in capit. Prætur. cap. 6. numero 5. & Montal. ab eo adductus, & alii ex proxime relatis.

Hincquæ, fit in alimentorum * causa officium suum [licet non petitum] impartiri debere Judicem; text. est in d. l. Divi, 88. (aliis 89.) D. ad leg. Falcid. §. ibi Alexand. numero 7. Ripa in d. §. Hoc autem judicium, numero 26. Arctin. in capit. 1. numero 23. vers. Secundo, quia, extra de probat. Andr. Tiraquel. d. privileg. 152. Cordub. de Lara in l. Si quis a liberis, §. Utrum numero 11. D. de liber. agnosc. Vincent. Carot. ubi supra numero 36. Petr. Surd. de aliment. tit. 8. privileg. 4. Crav. §. Tusch. locis proxime relatis.

Inquæ dotis * causa, est text. in l. Si cum dotem, 23. §. Ego autem tempore, D. solut. matrim. text. in l. Profectitia, 5. ver. Sed si proponas, D. de jur. dot. Cum pia sit, l. Cum is, 32. §. Si in ea opinione si mulier, supra de condic. indebiti, ubi latè Jaf. traduntque Alexand. in d. §. Hoc autem judicium, numero 5. §. 6. Andre. Tiraquel. de privileg. pia caus. in præfat. vers. Item cum dos, Francisc. Vivius opini. 57. n. 9. J. cob. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 115. numer. 16. Vincent. Carot. d. except. 132. num. 34. Hæc tamen juxta dicta à Nobis quæst. 52. numer. 15. §. seqq. intelligendo, si pauperi alimenta, vel dos debeantur.

Hinc etiam fit, posse Episcopum [instante nemine] * ad solvendum legata pauperibus relicta, vel pia, hæredem compellere authent. de Ecclesiast. tit. §. Sin autem hæres, collatio. 9. Tiraquel. d. tractat. privileg. 149. Alexand. in d. §. Hoc autem judicium d. legis 4. D. de damno infect. numero 7. Idquæ facere posse Judicem, si Episcopus sit negligens. docent Bart. in d. l. Nec quidquam, §. Observare, numero 1. D. de offic. Proconsul. Vincent. Carot. d. except. 132. numero 30. Aimon Craveta d. conf. 190. numero 10. Didac. Covar. in capit. Si hæredes numero 4. de testament. Ubi quod etiam ante annum ad præstationem legati pii hæredem compellere Judex potest, per text. ibi in dict. capit. Si hæredes, & Nos in 2. hujus tractatus parte (Deo dante) Dicemus.

Sic licet ad concordiam, * vel compromissum partes nequeat compellere Judex; text. est in authent. ut litig. jurent, §. Quia verò lex (quem ab hoc notabilem dicit ibi Angel.) collat. 9. ibi. Aut cogere transactiones, aut pacta quædam cum suis adversariis exponere, tex. in l. 4. D. de curat. dotis ab his, l. Non distinguemus 37. §. Quæsitum, D. de recept. arbitris gloss. in l. Furti 6. in §. Qui jussu, D. de his qui not. infam. §. ibid. notat Bart. tex. in l. Si dictum, 56. §. Si compromiserò, D. de evict. text. (§. ibi Bald. numero 1. §. 2.) in l. Ex stipulatione, 7. C. de sentent. §. interlocut. omni judic. Idem Bald. in l. 1. §. Quies n. 2. D. de offic. Præfecti urbis, Bart. Paul. Alexand. & Jaf. in l. Quidam existimaverunt, D. si cert. petat. Alexand. in l. 1. §. Et post operis, n. 7. D. de novi oper. nunciation. Abb. in cap. 1. n. 1. de trieng. §. pace, Socin. Jun. conf. 24. numero 9. lib. 1. Bart. Bal. & Jaf. in l. Equissimum, D. usufruct. Matth. de Afflict. decis. 149. numero 5. Laufranc. de Oriano in tract. de arbitrar. quæst. 45. Jacobus Novel. in practi. §. theoretic. causar. criminal. in cap. quod incipit, Quoniam docet experientia, n. 57. fol. mibi 226. Vincent. Carot. de remed. contra præjud. sent. de except. 132. numero 19. Camil. Borrel. in summa decis. tit. 63. de promissis, §. 2. gloss. 3. numero 5. Franc. sc. Viv. decis. 57. numero 18. Jacob. Menoch. conf. 469. n. 22. volum. 5. Petr. Barbes. ad l. 1. art. n.

231. *§ sequenti. D. de judic. Hieronym. Magon. dec. Lucens. 73. n. 11.*

- 18 Si tamen litiget cum divite * pauper, ne opprimatur, potentia, sumptibus, incommodis, longisque ambagibus, ac dilationibus vexetur, ad concordiam eos poterit ex officio compellere Judex. Bene facit *tex. in l. illicit. 6. §. Ne potentiores, D. de officio Præsid. prædictamque sententiam tenet Sebastian. de Medic. in tractat. de casib. fortuit. 2. part. q. 4. numero 28. ita voluisse referens Cardinal. in cap. fin. treug. § pac. Ferret. in tractat. de feriis, § induciis, n. 24. sentireque Abbatem in d. capit. 1. n. 2. treug. § pac.*

- 19 Pro qua etiam facit, quia ubi animæ periculum vertitur; * (ut in præsentibus) officium suum (etiam non petatum) impartiri debet Judex. *tex. est in cap. Placuit, 9. dist. 90. glos. in capit. Cupientes, §. Vel si personas, verb. Contumacia de electione, in 6. Francisc. Ripa in d. l. 4. §. Hoc autem iudicium, n. 24. D. de damn. infect. Abb. in rubric. extra de treug. § pac. Vincent. Carot. decis. exceptio. 132. numer. 33.*

Utrum a comparando coram Judice excuset paupertas? debeatque pro jurejurando à pauperibus recipiendo ire, mitterevè Judex?

S U M M A R I U M

- 1 Judex pro jurejurando à personis egregiis, vel valetudinariis recipiendo, ad earum domum mittere debet.
- 2 Paupertas vilitas appellatur. Nobilitas appellatur.
- 3 Nobilitas paupertate amittitur. Contra n. 10.
- 4 Dispositio legis ad personas, 15. D. de jurejurand. ad pauperes extendenda non est. Contra n. 7. & sequentibus.
- 5 Pars, quæ testes producit, expensas pro eundo, stando, & redeundo, eis debet præstare.
- 6 Secundumque personæ conditionem sunt præstandæ, remissivè.
- 7 Contumax in comparando non dicitur, qui ob paupertatem comparere absque verecundia non potest.
- 11 Nobilitas divitiis conservatur, fulcitur, & augetur, sine quibus, si non mortua, inter mortua tamen, & obscura, quasque manca, & mutila dici potest.
- 12 Valetudinarii, & paupertate pressi æquiparantur. Et quando hoc locum habeat, vel non? n. 15. Paupertas idem operatur quod mors, ibid.
- 13 Æquiparatorum eadem debet esse ratio.
- 14 Pauper infirmus dicitur.
- 15 Æquiparatorum non semper idem, nisi eadem sit ratio, est iudicium.
- 16 Intellectus ad *tex. in cap. Si qui testium, 8. de testibus, & n. sequentibus.*
- 18 Pars producens testes non teneatur ad damna, etsi ad expensas teneatur.
- 19 Testis ultra expensas capiens, corruptus dici potest.
- 20 Pauperes à tutelæ administratione, ut curis domesticis vacare possint, excusantur.
- 21 A contributione, & servitiis, præsertim personalibus, remissivè.

Q U Æ S T I O XXXVI.

PAULUS Jurisconsultus l. 6. ad edictum, in l. Ad personas, 15. D. de jurejurand. ad personas solum egregias, * vel valetudinarias pro jurejurando recipiendo, mittendum; in hæc statuit verba. *ad personas egregias, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad jusjurandum.* Unde nullo modo hujusmodi favore pauperes bene valentes frui posse, deducitur. Tantum enim abest, ut egregiæ personæ pauperes sint, vel à nobilitate, claritateque paupertas; ut utilitas * potius appelletur in l. 2. §. Quid enim (ibi: *Et paupertatis detegi vilitatem, &c.*) C. quando, & quibus quart. pars debeat. l. 10. Imò, ut & qui nobiles, sunt, propter paupertatem nobilitatem amittant, * nobilesque esse desinant, ut insinuat Bart. in l. 1. n. 47. C. de dignit. l. 12. Joan. de Platea, Socin. & alii relati per Gaspar. Bæcam de inope debitore, cap. 16. n. 1. Facitque illud Euripidis philosophi in Hecuba. Scis ne (inquit) quod nobiles quidem mortalium dum pauperes sunt, non amplius clari existant. Plura circa hæc quæst. 6. n. 1. & seqq. præcipuè à n. 3. tradidimus.

Nec ea solum ratione, quod egregiæ personæ pauperes non sint, ad eos dictæ legis ad personas dispositio * extendi non debet; sed neque impotentia. Cum pars, quæ testes producit (si hoc casu, alteriusque in causa loquamur) pro eundo, stando, & redeundo necessarios * teneatur præbere sumptus, ut determinat *tex. in c. Statutum, 11. §. Proferendo, in fin. de rescript. l. 6. l. Quoniam, 10. C. de testibus l. Eos, 6. §. Si quis autem, C. de appellat. plenè post Surd. Menoch. multosque alios ibi relatos, Bernard. Grævæ. concl. Came. Imper. concl. 99. n. 1. & seqq. lib. 1. Secundumque personæ * deponentis conditionem præstandos, quæst. 4. n. 19. advertimus. In propria verò causa, non comparandi excusationem ne quaquam paupertatem præstare, rationes indicant assignatæ.*

Quibus tamen non obstantibus dictæ legis ad personas dispositionem ad pauperes (etiam rectè valentes) extendendam, * nec ad Judicem ire cogendos, coramque eo deponere, si ita paupertate premantur, ut eis indecorum id sit, neque absque verecundia, paupertatis ratione possint comparare, probat *tex. cum glo. ibi in cap. Si qui testium, 8. de testib. & attest. Cujus sint verba. Si qui testium valetudinarii sunt, & senes, vel debilitate confecti, aut paupertate depressi, ita quòd non possint ad vestram præsentiam adduci: ad ipsos recipiendos mittatis personas idoneas, & discretas.* Probat etiam *tex. cum glossa fin. in l. Inviti, 8. D. de test. Inviti (inquit Scævola) testimonium dicere non coguntur senes, valetudinarii, milites vel illi, qui cum Magistratu Republicæ causa absunt, vel quibus venire non licet. ubi gloss. verb. Non licet, de illis qui sine dedecore apparere non possunt (juxta *tex. §. in vinculis, & ibid. gloss. D. ex quib. caus. major.*) intelligit.*

Nec tunc contumax * in comparando, qui aliqua ex relatis causis (& sic paupertate) se potest excusare, judicatur, dict. juribus sup. Felin. Alex. & alii quos refert, & sequitur Ant. Gravac. in addit. ad Octavian. Vestr. in pract. l. 4. cap. 4. tit. de dolo, & contum. n. 7. verb. Paupertas, in princip. Qua de re plura Nos in secunda cujus tractatus parte. Prædictamque sententiam * tenuerunt etiam Ludov. Roman. singul. 173. ubi si de facto (per d. gloss. in cap. Si qui testium) Romæ decisum fuisse asserit; ejusque Additio, alios ejusdem sententiæ refert, Cornel. Beninc. de Paupert. speciali 10. in judic. n. 30. cum seqq. Joan. Arce ab Otalora de nobilitate, cap. ult. 5. part. n. 16. veriorrem hanc sententiam dicit Vincent. Carot. in tract.

de jurament. litis decisorio, quæst. 5. decimæ tert. quæst. principal. numero 10. 11. & 12. folio mihi 311.

Ratione igitur indecentiæ, vel dedecoris vitandi, pauperes, nobiles, vel etiam honestas personas (quibus pro earum conditione indecorum esset coram Judice comparere) memorato frui favore non ambigitur. Non enim privat verecundia, ut est *text. in l. Humilem, 7. C. de incest. nupt.* ubi (ex sententia Imperatorum Valenti, & Martiani) humilis, vel abjecta foemina minimè judicatur, quæ licet pauper, ab ingenuis parentibus nata sit. Per quem supra dictam sententiam probant *ibi Bart. Bald. & alii multi*; quos refert, & sequitur *Andr. Tiraquell. de nobilit. capite 25. numero 5. cum seqq.* *Cornel Beninc. d. speciali 10. in judic. d. numero 30.* *Gaspar. Bæça de inope debitore, cap. 16. numero 17. & 18.* *Bonus de Curt. in tract. de nobilitate, part. 7. numero 4.* Nobilitas enim sive à majoribus descendens, sive propriis acquisita meritis, externis non pendet, egeve divitiis, ut nominatim inquit *Bonus de Curt. supra d. num. 4.* Animi addens nobilitatem nil cum divitiis habere commune, sicut nec habet cum possessione proprietatis. Plura nos in hujus rei confirmationem tradidimus *quæst. 6. n. 70.*

Etsi verum sit divitiis conservari, fulciri, * imò & augeri nobilitatem. Sicut enim Fides sine operibus mortua est, ita & nobilitas sine divitiis, si non mortua quidem; inter mortua tamen, obscura, & quasi manca, mutilaque dici potest, ut notat *Bonus de Curt. d. loco, ubi & Rodericum Episcopum Zamoren. in Speculo humanæ vitæ, lib. 5. cap. 6.* adducit dicentem: *Sunt divitiæ non formaliter inducentes claritudinem generis; sed instrumentaliter, tanquam signum nobilitatis tenet etiam Bæça dicto capite 16. num. 2.* Facit illud *Juvenal. satir. 3.*

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat.
Res angusta domi.*

Non solum autem honestatis, verecundiæque ratione hujusmodi gaudere debet privilegio pauper sed ex alio ejusdem legis ad personas capite (quo id ipsum in valetudinariis, vel infirmis constituit, & dicti *cap. Si quis testium*) idem observandum voluerunt aliqui. Ea ratione, quia valetudinarii, & paupertate pressi * æquiparantur, *l. Illud, 16. C. de Sacros. Eccles. Bald. in l. Non exigimus, §. Siquis in judicio, n. 9. D. si quis caution. & consil. 465. n. 2. l. 1. & consil. 381. n. 3. & in l. fin. n. 5. codice de condit. insert. Marc. Mant. sing. 31. n. 4. Franc. Monald. consil. 45. n. 2. lib. 2. Sebast. de Medic. in tract. de casib. fortuit. 2. part. quæst. 4. num. 8. & in tract. Mors omnia solvit, 1. parte, n. 103. pag. 3. in fine, versic. Tertiò paupertas idem operatur, quod mors.*

Æquiparatorumque * eadem debet esse ratio, *glossa in cap. Si postquam 33. §. fin. verb. Provisione, de electione, l. 6. Jal. in authent. Quas actiones, n. 19. C. de Sacrosanct. Eccles. latè, & eleganter Cardinal. Dominic. Tusch. practic. conclus. littera E. conclus. 308. ubi per triginta quatuor numeros hanc comprobatur, & lit. C. conclus. 1041.*

Imò pauper infimus † dicitur teste *Sophocle in Crensa, in hæc verba.*

*Sunt autem nonnulli, qui
A morbis immunitem laudant.
At mihi nullus videtur,
Qui pauper sit, vacare morbo,
Sed ægrotare perpetim.*

Prout eum *Andr. Tiraq. refert, in tract. de nobilit. cap. 3. n. 12.*

Velasco de Priv. Paup. Tom. I.

Ex quibus, dictam sententiam, intellectumque ad *d. l. ad personas, & ad d. cap. Si qui testium*, non solum in paupere nobili, vel honesta persona, cui ob id indecorum esset coram Judice ad testimonium ferendum comparerè; sed etiam quolibet alio paupere (per dictam infirmitatis, paupertatisque æquiparationem, dictorumque jurium dispositionem) locum habere; tradit *Cornel. Benin. d. spec. 10. in judic. n. 33. & seqq.*

Ut tamen verum fatear, in hoc secundo capite difficilius mihi hæc redditur sententia. Quia licet paupertas, & infirmitas æquiparentur; id ubi eadem est ratio, * & ubi paupertas actui gerendo, sicut infirmitas impedimento esse posset, procedet. Æquiparatorum enim non semper idem judicium est, nisi eadem sit ratio; secus si diversa, ut notant *Jal. & cæteri communiter in l. 1. n. 9. D. de verb. oblig.* Sed in præsentī paupertas (sublato verecundiæ, dedecorisque impedimento) nullum aliud impotentiae ratione actui gerendo præstare potest: igitur non idem quod infirmitas operabitur.

Impotentiamque impedimento esse non posse, quos minùs pauper coram Judice ad deponendum compareat; constat ex eo, quod supra notavimus, testi producto ad deponendum necessarias præstandas fore à parte producente expensas. *Testusque in d. cap. Si qui testium, vel in primo capite, * ubi absque dedecore comparare pauper coram Judice in propria causa non posset; vel in testibus officio Judicis receptis, quibusvè expensæ præstandæ non forent, qui per impotentiam comparandi excusati existerent, poterit intelligi.*

Potuit præterea *tex. in d. cap. Si qui testium * non tantum ad impotentiam (cum ad expensas teneatur producens) sed etiam ad damna (ad quæ non tenetur) * respicere, juxta text. in cap. In nostra, 8. de in injuri. & damno dat. ibi: Cum igitur aliud sit damnorum restitutio, quam satisfactio expensarum: docetque in specie Bald. in l. fin. in fin. C. de fruct. & liti. expens. gloss. margin. in d. cap. Statutum, 11. §. penult. in fin. super verb. ministrari, de rescript. in 6. ad id inferens, & notans, quia si testis * ultra expensas caperet, diceretur corruptus. Qua de re plenissimè (omnino videndus) *Bernard. Grævæ in pract. Camer. Imperial. lib. 1. concl. 99. per tot. à n. præcipuè 16.**

Jura enim valde pauperum commodis provident, & ne damna patiantur, à curisque domesticis subtrahantur, multa in eorum favorem specialiter concessa extant. Ideòque & à tutelæ * administratione excusantur. *text. in l. Paupertas 9. ubi etiam notat glo. D. de excusat. tutor. & in §. Sed & propter paupertatem, instit. eod. tit. & ibid. Accurs. Et à contributione, * servitiisque (præsertim personalibus) immunes existunt, ut quæstione dicemus sequenti. Et hic est novus, verusque (meo judicio) intellectus ad *tex. in d. cap. Si qui testium, ejusque vera hæc decidendi ratio.**

Ex quo deprehenditur; colligiturque manifestè, pauperes non solum honestatis, verecundiæque ratione, vel ex infirmitatis cum paupertate æquiparatione ad comparandum coram Judice deponendi causa non esse compellendos; etsi eis pro cundo stando, & redeundo, offerantur expensæ: sed etiam damni incommodique vitandi, quod pauper, ejusque familia ex illius absentia perpeti posset.

Utrum a decimarum præstatione Deo, hominibusvè debitarum excuset paupertas?

S U M M A R I U M.

- 1 Decimarum multæ sunt species, & de earum natura, & differentia, remissivè.
- 2 Decimæ in honorem Dei Opt. Max. debitæ, jure Divino præstari debent.
- 3 In cognitionemque universalis dominii, & de justitia debentur.
Injustitia propter inopiam faciendæ non est, ibid.
- 4 Decimæ dicuntur Ecclesiæ, possuntque ab ea (secundum probabiliorem sententiam) vindicari.
- 5 Pauperes si extrema non premantur inopia decimas præstare tenentur. Contra n. 7. & 8.
- 6 Ecclesia, vel ejus ministri debent misericorditer cum pauperibus agere, tantumque eis relinquere, quo vivere possint.
- 8 Pauper qui ob paupertatem decimas non solvit, an data possibilitate, cum ad meliorem fortunam devenit, eas restituere teneatur?
- 9 Ordines Mendicantium an & ex quibus decimas præstare teneantur?
- 10 Paupertas à decimæ Papalis præstatione excusat eum, qui præter congruum sui ipsius, & familiæ victum non habet.
- 11 Et à decimis, tributis, taliis, Regiisque collectis, aliisvè Dominis temporalibus debitis Intellige ut duobus n. seqq.
- 14 Munera ordinaria, quæ dicantur? remissivè.
- 15 Pauperum tutoribus decima aliàs pro labore præstari solita, non debetur: remissivè.

QUÆSTIO XXXVII.

- D**ecimarum multæ sunt species, * aliæ namque Deo Optimo Maximo, ejus Ecclesiæ, Ministris, ac Prælatiis, aliæ Regibus Dominisque temporalibus: aliis etiam privatis personis officii ratione debentur. De quibus latè (præter alios) agit Card. Dom. Tusch. præf. concl. lit. D. concl. 63. per tot. ubi quod sunt prædiales aliæ personales, aliæ temporales, aliæ Papales, & Episcopales, vel beneficiales. De quarum omnium natura, & differentiâ plenè concl. sequent. usque ad concl. 70. inclusivè; & ex concl. 81. ad concl. 86. exclusivè tractat. A quarum decimarum præstatione videndum nobis est, an paupertas excuset? Et in primis in decima in Dei Optimi Maximi honorem debita. A qua paupertatem non excusare, videtur dicendum, cum hujusmodi decimæ jure Divino * debitæ sint Exodi 22. Levit. 27. Deuteronom. 12. 14. & 26. n. 4. & 18. Et de jure Canonico text. in cap. Decimas, 16. q. 1. cap. Paroquianos, 14. & cap. Tua, 26. de decim. cap. Cum Apostolica, de his, quæ fiunt à Prælat. sine consens. Capit. Estque sine controversia sententia, ut tradunt Hiero. Cevall. Bellug. Petr. Gregor. Matthæ. de Afflict. Joan. Paul. Lancellot. Pet. Foller. Daniel. Ventor. Jacobus Menoch. Joseph. Ludovic. Pet. Cened. Anton. Capit. Francisc. Marc. Anastat. Germ. Joann. Ferrar. Montan. Anton. Scapp. Angel. Gambel. & alij, quos refert, & sequitur Camill. Borrel. in summa decis. tit. 19. de decimis, n. 1. propè infinitos Sacræ Paginæ locos in hanc rem congerens, planè etiam Didac. Perez in l. 1. tit. 5. lib. 1. Ord. gl. 1. verb. Temporales vers. ulterius, & quintò Cardin. Tusc. dicta littera D. conclus. 62. n. 4. & seqq.
- 3 In cognitionemque * universalis dominii Deo Optimo Maximo debentur, text. in d. cap. tua nobis,

26. de decim. Cornel. Beninc. de pauper. speciali 6. in judic. n. 2. Anton. Capit. dec. 28. n. 5. Anton. Faber. in suo Codice, l. 1. tit. 3. de Episcop. Cleric. & Monachis, definit. 1. & de jure Regio est text. in d. l. 1. tit. 5. l. 1. Ordinam.

Unde, etiam à pauperibus hujusmodi erunt præstandæ decimæ; quia cum debitæ & ipsi Deo de justitia sint, ut defendit P. Suarez de Relig. l. 1. c. 36. n. 1. vers. Supponimus item non est inopiam injustitia faciendæ, juxta notata infra, quæst. 39. n. 4. Quinimò non solum debitæ sunt; sed ipsius Ecclesiæ ex Divina reservatione dici, posse, ideòque vindicari * (secundum veriore sententiam) profitetur Marc. Anton. Genuens. in practicab. Ecclesiast. quæst. 200. n. 1. Qua de re plenissimè ad utramque partem Suarez proximè relato loco à n. 2. cum seqq.

Ac ideò præstandas à paupere esse, nisi extrema prematur paupertate * (cum tunc omnia sint communia) tenet Abb. in cap. cum homines. ex n. 5. cum seqq. de decim. & ibid. Joan. Andr. post gl. in cap. Quia tua 12. quæst. 1. gloss. fin. in fin. Raymund. in summa de decimis ultra med. vers. Quid si aliquis longo tempore, Hof-tiens. in summa de decim. 2. Utrum præscribantur. vers. Octavo quæritur de his, qui longo tempore, Barthol. Bel-lencin. in tract. de charitativo subsidio, quæst. 77. n. 2. Angel. de Clava. in summa. 2. Decimæ, n. 13. & multos alios (mendosè tamen) hujus sententiæ (quos ipse sequitur) refert Camill. Borrell. in summa d. tit. 19. nu. 83. Marc. Anton. Genuens. d. qu. 200. Sarmiento de redditib. Eccl. 3. par. cap. 4. n. 12.

Additamen Cornel. Beninc. sup. n. 29 Ecclesiam vel ejus Ministros debere cum paupere misericorditer * agere, tantumque ei relinquere, quo vivere possit, & per hoc decimarum solutionem in totum, vel in partem remittere, ex D. Thom. 2. 2. quæst. 87. art. 4. in fin. cui videtur assentire Vincent. Carot. dec. 52. n. 6. approbatque Genuens. ubi supra: & firmat text. in cap. Quoniam, quod est fina. 16. q. 1. novissimè Hieron. Buccar. neminem ex supra dictis allegans) de different. inter Judic. Civil. & Crimin. de differ. 100. n. duodecimo.

Contrarium tamen (ad harum nempè decimarum solutionem non teneri pauperem, * si ultra sibi, familiæque necessaria non percipiat) sentit, licet non firmet. gl. fin. in cap. Quia tua, 12. quæst. 1. Non enim debet quis sibi necessaria subtrahere, ut Ecclesiæ det, vel pauperibus, nec per consequens tunc injustitiam committere, qui se a tali onere, solutione subtrahit, judicabitur, ex text. in cap. Non Mediocriter, 24. de consecrat. dist. 5. cap. non satis, 14. 86. dist. Firmantque hanc sententiam Doctor antiquus adductus à Joan. Andr. & Abbat. in d. cap. cum homines, de decim. Palac. Rubeus in repet. rubricæ de donat. inter vir, & uxor. 2. 65. n. 46. Franc. Marc. dec. Delphinat. 198. n. 6. Idque verum, & æquitati consonum censet Didac. Perez in l. 2. tit. 5. l. 1. Ordinam. gl. unic. vers. præterea dubitatur. Necessitate vero cessante, dataque possibilitate * teneri decimas Ecclesiæ restituere credit, argumento tex. in cap. Quod pro necessitate, 41. l. 1. quæst. 2. & cap. Magna, 7. de voto, & voti redemptio. cum gl. & aliis juribus ibi per eum adductis. Imò nec in hoc casu ad restitutionem decimæ teneri pauperem, qui solum sibi, familiæque suæ necessarios fructus recollegit, licet ad pinguiorem devenit fortunam; observat Hier. Cevall. communium contra commun. qu. 729. n. 22. in prædictamque sententiam (pauperem in præsentia à decimarum solutione excusari) inclinat Vincent. Carot. de dec. sive casu 52. n. 6. Et in acti contingentia, cum propter magnam paupertatem, & onera cujusdam Universitatis Regni Neapolitani ejus incolæ à solutione decimarum Parocho faciendæ excusationem prætenderent; fuissetque in Curia Episcopali illius diocesis lis mota, ab ejusque Episc.

Episc. causa Joanni Aloysio Riccio omissa; ad solvendas decimas, si ob id necessariis ad victum privarentur; pauperes non teneri, resolvit, ut videre est apud ipsummet Rixium in sua praxi variar. resol. 155. per tot. Qui postquam pro negativa, rationesque deduxit, hæc n. 1. adjicit, Contrarium tamen resolvi, scilicet non teneri pauperes ad solvendas decimas, si ob id substraherentur necessaria ad victum; & sui motus ex eo, quod quando aliquis non recolligit de usufructu, ipsi quantum sibi sufficit, & ejus familiæ; in hoc casu paupertas ipsum excusat. Et facit: nam nemo tenetur sibi subtrahere necessaria, ut illa det pauperibus, vel Ecclesiæ, cap. Non mediocriter, de consecr. distinct. ult. & istam partem tenet Maluc. Doctor. antiquus, in cap. licet, de censibus quem refert Joan. Andr. in d. cap. Cum homines, de decim, unde secundum Panorm. ibi, talis non debet solvere decimam, sed Ecclesia debet remittere tantum, quo vivere possit, quia Ecclesiæ debet pauperibus de suo subvenire: allegat notata per gloss. in cap. Quicumque, 16. quæst. 7. Quinino secundum Panorm. in d. cap. Cum homines, ubi esset tanta inopia alicujus, quod si solveret decimam fame periret; non tenetur ad solvendas decimas, nam tempore necessitatis omnia sunt communia, & licet potest aliquis furari in extrema necessitate ad sustinendam vitam, cap. Sicut, 47. distinct. cap. Si quis, de furt. tunc enim non dicitur furtum. Et pro ista parte facit, quod licet regulariter non debeat solvi pecunia pro qualitate, vel specie, l. 2. §. mutui datio, D. si cert. pet. & maxime in decima, quæ debet solvi de frumento ex certo prædio, prout supra dictum fuit, sicut in censu pro directo dominio; tamen istud intelligi, nisi casus necessitatis obstet, quando scilicet non posset reperiri, quia tunc bene posset unum pro alio solvi, ut in authent. de fideiss. §. pec. col. 1. in authent. Hoc nisi, C. de solut. & maxime in Ecclesia debitrice, quia si non habet unde solvere pecuniam, tunc in subsidium potest dare in solutum aliquas res mediocres Ecclesiæ, ut in authent. de alienat. emphyt. §. Quæcumque, vers. Verò secundum prædictum, coll. 9. in authent. Hoc jus porrectum, C. de Sacros. Eccl. Ergo videtur idem jus è contra, quando laicus est debitor Ecclesiæ in casu necessitatis, &c. Quod & aliis argumentis numeris seqq. confirmat, quæ & Nos prosequimur infra.

Hucque singulare illud jus aliquantulum respicere videtur Franciscorum: * Augustinianorum, aliorumque Ordinum Mendicantium, ut fructuum in horum fundis perceptorum, quos propriis, sumptibus, five manibus collunt, decimas nullas debeant. Secundum quam distinctionem judicatum fuisse in Sacro Sabaudia Senatu contra Augustinianos Seysselli, & S. Petri de Arbigny, in causa Franciscanorum De la Cambre, & Canonorum ejusdem loci. 3. id Jul. 1588. tatis est Anton. Faber. in suo Cod. definit. l. 1. tit. 3. definit. 1. Qua de re plenissime Suarez de Religione lib. 1. cap. 18. à numero 2. cum seqq.

Ita & fortiori ratione à decima Papali * per solvenda paupertas excusat eum, qui præter congruum, decentemque suis ipsius, & familiæ victum non habet; sic (post alios quos allegat) tenet Bartholom. Bellecin. de charitativo subsidio, quæst. 77. numero 1. Nicol. Boër. decis. 135. num. 3. Gaspar. Boëca de decim. tutor. cap. 10. n. 10. Joann. Gu-tierr. de tutel. 3. part. cap. 12. num. 6. diximusque etiam quæst. 28. num. 69. & latius quæstione dicemus sequenti.

Idem & in decimis, tributis, * taliis, & collectis Regibus aliisve Dominis temporalibus debitis, à quibus excusat paupertas, l. 4. §. Inopes, D. de muner. & honor. cap. Licet. 4. extra de censib. glos. in l. Omnes, la. 1. 3. in ordine, verb. Compelleret, C. de annon. & tribut. l. 10. Facit text. in l. Honor. 14. §. De honoribus, D. de muner. & honor. & in l. Illicitas Velasco de Priv. Paup. Tom. I.

6. §. Nè tenuis, D. de offi. Præs. & text. in l. Indictiones. 2. C. de annon. & tribut. lib. 10. tenentque Bald. in auth. Defuncto, numer. 12. C. ad Senat. conf. Tertul. & in l. Etiam, numero 17. C. de execut. rei judic. Cornel. Beninc. de paupert. speciali 4. princip. numero 26. Francisc. Marc. decis. Delphinat. 198. numero 5. par. 2. & dec. 489. numero 9. & decis. 490. numero 7. lib. 1. Palac. Rube. in repet. cap. Per vestras, §. 1. vers. Nota secundo, numer. 8. ubi ejus Addit Hippolyt de Marfil. sing. 819. Sebast. de Medi. in tractat. de casib. fortuit. 2. par. quæst. 5. numero 13. Gerard. de Petrasanct. sing. 73. & singul. 101. in fin. vers. Et prædicta faciunt, Remig. de Gonny in tract. de charitat. subsid. quæst. 37. numero 10. & 11. Quinill. Mandol. demonitor. quæst. 37. numero 4 & 5. Petr. Royz. Maur. dec. Lituanic. numero 283. Petr. de Avendanno de exeq. mandat. 2. part. cap. 14. numero 33. Roland. à Valle consil. 66. numero 20. & seqq. lib. 1. Cardin. Tusch. litera C. conclus. 447. numero 16. Marius de Apicella allegatione 6. numero 34. Aviles in cap. Prator. 33. verb. Probres, numero 4. Nicol. Festas in tract. dextimo, & collect. 4. part. cap. 2. numer. 60. Pro hac quæ sententia faciunt de jure Rego text. in lib. 10. & 11. tit. 13. lib. 9. novæ Reg. Collect.

Intelligendum tamen est, hujusmodi exemptionem in collectis, taliis, vel tributis extraordinariis, * 12 & personalibus procedere, locumque habere; secus in realibus, & ordinariis, in quibus pro rata cum aliis contribuere pauper, miserabilisque tenentur, ut ex Bald. & aliis proximè relatis colligitur, & notat in specie Flores Diaz de Mena (post Bart. & Joann. de Platea in dict. l. Omnes; C. de annon. & tribut. libro 10. Nicol. Fest. & alios) variar. quæst. lib. quæst. 21. numero 130. Joann. Aloys. Ricc. d. resolut. 115. numero 3. Sebastian. de Medic. in tract. Mora omnia solvit, part. 1. numero 103. pag. 4. vers. Quinto paupertas excusat ab oneribus personalibus, Alexand. Raudensis de analog. l. 1. cap. 40. numero 23. & seqq. ubi cum, qui intolerabili paupertate premittur, id est, qui operibus tantum suis vivi, * ab om- 13 ni onere, contributioneque excusari, ex plurium sententia resolvit. Apud quem etiam numero 35. & 14 seq. quæ onera ordinariavè dicantur, licet videre. Qui ordinaria, quæ in corpore juris clauduntur; extraordinaria verò, quæ per accidens, & variabilia à Magistratibus, Universitatibusve indicuntur, esse; pluribus juribus autoritatibusque confirmat.

Sic nec pauperum tutoribus * decima (aliàs pro labore debita) præstanda est, ut quæst. 28. n. 72. tradidimus. 15

Utrum propter paupertatem gabellam, pedagium, vectigal, seu tributum imponere liceat?

S U M M A R I U M.

- 1 Gabella quotuplex sit? de multiplici ejus significatione quidque sub se comprehendat? remissivè. Quid sit Tributum, Vectigal, seu Pegium? ibid. remissivè.
- 2 Gabellarum, pedagiorum, vel vectigalium novæ impositiones, sive exactiones tam Civili, quam Canonico jure, & Regio improbatæ sunt.
- 3 Gabella odiosa est, & contra eam in dubio judicandum.
- 4 Principi neque pro bello gerendo licet subditos talliare. Limita n. 10. & seqq.

- 5 Princeps voluntariè subditos suos talliare, neque pro ratione suæ coronationis, vel quia natus est sibi filius, vel quia vult filiam maritare, ob aliudvè simile non potest.
- 6 Princeps, qui proprio ipsius commodo absque justa causa gabellam, seu vectigal imponit; maximam injustitiam committit, & rapinam, mortaliterque peccat, ac ministri exigentes, si notoriè injusta sit exactio.
- 7 Princeps non debet absque justissima causa per novi vectigalis impositionem subditos bonis suis privare, solitisque stipendiis, ac tributis contentus esse debet.
- 8 Et aliter faciens, ad exacti vectigalis restitutionem tenetur.
- 9 Princeps subditis suis gravis existere non debet; sed boni pontius pastoris, parentisque vicem præstare.
- 10 Propter necessitatem, vel paupertatem licet Principi vectigal, seu gabellam imponere subjectis. Amplia n. seqq.
- 13 Jus collectandi est de Regalibus, neque aliis, quam impetratori, aut Regi, sive ab eis facultatem habentibus permissum est.
- 14 Et an Regi solum Romanorum electo hujusmodi jus competat?
- 15 Talliari possunt vassalli non solum pro Regis, sed alterius Domini pauperis redemptione, debentque contribuere.
- 16 Vassalli pro filia Domini maritanda, si Dominus eam maritare non valeat, collectari possunt.
- 17 Et etiam pro filia naturali tantum, vel spuria.
- 18 Et pro Religionis ingressu.
Vassalli sicut pro matrimonio carnali, sic pro spirituali Domino subvenire teneantur, ibid.
- 19 Et possunt etiam talliari pro nepte Domini, vel Baronis nuptui tradenda.
- 20 Intellige, ut n. sequent. Si pater pauper sit.
- 21 Avus dotare neptem si habeat patrem divitem, qui eam dotare possit, non tenetur.
- 22 Et quando dicatur pater dotare posse, vel non? Dicaturque in presenti pauper?
- 23 Universitas absque facultate collectam imponere non potest.
- 24 Limitatur ratione paupertatis.
- 25 Jure Regio prohibitum est universitati pro necessitatibus suis collectam ultra trium millium morapetitorum summam imponere, sub gravibus penis.
- 26 Et in alienatione, vel impositione, quæ ob necessitatem argentissimam saltem fiat, locum dicta lex habeat?
- 27 Episcopi pauperes sumptus, vel charitativum subsidium à subditis petere possunt.
- 28 Ad idque poterunt subditi per Episcopum compelli.
- 29 Ecclesiastica etiam districtione, excommunicationisque sententia.
- 30 Appellatio in hoc casu executionem exactiois charitativi subsidii pro alimentis impositi, non suspendit. Amplia n. 32.
- 31 Nec in pensione data, vel assignata pro alimentis Clerici pauperis.
- 33 Charitativum subsidium à Clericis pauperibus nullum, aut parvum pro sua, suorumque sustentatione beneficium habentibus, exigi non debet.
- 34 Si sufficiens ad suam, suorumque victum sit, ad integrum tamen subsidii onus non supersit, pro excessu tenebuntur.
- 35 Et quid in subsidio, quod hodiè in Hispaniarum Regnis Clerici solvunt?
- 36 Ut beneficia debilia non dicantur, quæ requirantur? Beneficium idem, parvum, vel magnum respectu

conditionis personæ dici potest.

- 38 Arbitrarium Judici est, quod beneficium magnum, vel parvum dicatur.
- 39 Ut beneficium dicatur tenue, ad ipsius solum redditus, non ad bona patrimonalia inspiciendum est.

Q U Æ S T I O XXXV.

Quotuplex fit gabella, * de multiplici ejus nominis significatione, quidquæ sub se comprehendat, hac in disputatione differere omitto. Qua de re latè Sylvest. verb. Gabella, el 1. Card. Dominic. Tusch. pract. conclus. lit. G. concl. 1. per tot. & conclus. 7. & 8. Cardin. Franc. Tolet. in summa, lib. 5. c. 72. numero 1. & 4. ubi in horum nominum determinatione Doctores sibi non constare, unumque pro alio accipi solere dicit. Quidque sit Tributum? & unde dicatur? ipse Card. Tusch. lit. T, concl. 391. Quid vectigal? littera V. conclus. 33. ubi numero 3. nomen esse generale, omne id quod Fisco penditur; debeturque comprehendens, firmat ex Cuman. consil. 162. (incip. Visa copia) in princ. Quid Pedagogium? Idem quoque lit. P. concl. 203. Ex quibus omnibus constat; sæpè hujusmodi confundi nomina, unumque quandoque pro alio sumi, Carol. de Grassis de effectib. Clericat. effectus 3. n. 2.

Igitur gabellarum, pedagogiorum, vel vectigalium novas impositiones; * five exactiones tam Civili, quam Canonico, Regioque jure esse prohibitas; constat ex nigro, & rubro C. vectig. nova instit. non posse, l. Locatio, 9. §. Earum, D. de public. & vectig. cap. Super quibusdam. 26. extra de verbor. signi. cap. Prohibemus, 7. de censib. cap. Quamquam, 4. eod. tit. lib. 6. Concil. Trident. sess. 2. de reformat. c. 20. de jure Reg. tex. in l. fin. tit. 7. part. 5.

Ideoque odiosam * esse gabellam, contra eamque in dubio judicandum, docet Bartol. in l. Si pupillus, 21. n. 3. ad leg. Falcid. Curt. Jun. consil. 339. numero 5. Angel. cons. 385. latissimè Cardin. Tusch. d. littera C. concl. 21. per tot.

Undè, neque pro bello gerendo * licet Principi subditos talliare; ex tex. in l. unic. §. Merito igitur (ibid, sine novis expensis publicis constitutis,) C. de Justin. codice confirm. & ex authen. ut Judic. sine quoque suffrag. §. Illud videlicet, in fin. vers. Nos autem, collat. 2. Ita tenet Guid. Pap. singular. 13. ubi & quòd Imperator, vel Rex voluntariè * talliare subditos ratione suæ coronationis, vel quia vult filiam maritare, obque aliud simile non potest; adducit tex. in l. fin. in fin. (ibi, Expensis propriis statuam collocari præcipimus) C. de statu & imag. Paul. Castr. Joan. Faber. & alii, quos refert, & sequitur Nicol. Boer. dec. 126. n. 6.

Principemque proprio ipsius commodo * absque justa causa gabellam, seu vectigal imponentem, maximam injustitiam committere, mortaliterque peccare; docent Innocent. in cap. Innovamus, de censibus, Tabiena in summa, verb. Pedagia, n. 4. Cajet. in summa. verb. Vectigalia, Sylvest. verb. Gabella, 3. n. 2. latè Roland. à Valle cons. 91. n. 30. & 34. & seqq. l. 2. ubi, Principem tunc & manifestam committere rapinam, & mortaliter peccare, ministrofque exigentes, si notoriè absque justa causa exactio, vel impositio, affirmat.

Non enim debet Princeps sine justissima causa * per novi vectigalis impositionem subditos bonis suis privare; solitisque stipendiis, ac tributis debet esse contentus, ut inquit Afflict. in tit. Quæ sine Regal. verb. vectigalia, numero 8. Lucas de Penna in lege 1. n. 8. codice de superindict. l. 10. Rolland. à Valle d. cons. 91. n. 32. & cons. 1. n. 57. eod. l. 2.

Aliterque faciens ad exacti vectigalis restituo-
nem * teuetur ex sententia D. Thom. 2. 2. quæst.
53. quem refert, & sequitur Roland. à Valle d.
conf. 91. n. 32. Afflict. de verb. Vectigalia, numero 8.
Hosbent. in summa tit. de censib. §. Ex quibus, verb.
Breuiter puto, Azeved. in l. 1. tit. 11. l. 6. novæ Reg.
Collect. n. 1. & seqq.

Nec enim gravis subditis suis debet existere Prin-
ceps, cum boni potius Pastoris, † Parentisque vic-
cem eis præstare debeat. *tex. in cap. Cum Apostolus*,
6. §. Prohibemus. *vers. Cum enim dicat Apostolus, de*
censib. Auth. neque virum, quod ex dote est circa fin.
& ibi not. gloss. verb. Dicimus autem, collat. 8. Et
tanquam Pater communis debet subditorum com-
modis invigilare, *tex. in auth. Ut divina jussio. sub-*
script. habeant glorios. Quæstor coll. in princip. & in auth.
ut Judices sine quoquo suffragio, in princip. coll. 2. Se-
nec. de clement. lib. 1. cap. 13. (de Principe lo-
quens) *E contrario is cui curæ sunt universa, quantumvis*
alia magis, alia minus tuctur, nullam non Reipub. ica par-
tem tanquam sui nutrit. inclinatus ad mitiora. & cap.
14. Quod ergo officium ejus est? (inquit) Quod bonorum
parentum. Debenque studere, ut non exactores
Principes; sed Rectores nominentur; non illos le-
galiter amplectantur juxta *tex. in capit. Quia cognovi-*
mus, 6. 10. quæst. 3. text. in cap. Conquerente, 7. de
restit. spoliat. latè Lucas de Penn. in l. 1. num. 3. &
seqq. C. de superindict. l. 10. traditque Aristot. lib. 8.
Ethic. ubi, quod Rex ad subditos, sicut Pastor ad
oves se debet habere. Idemque asserit Homerus ad
Hemetr. frat. de gubernando Imperio, Xenoph. libr.
8. de pædia Cyri. Boni autem Pa toris est tondere pe-
cus, non deglutire, ut per Suetonium, & Oros.
quos refert, & sequitur Roland. à Valle dicto conf.
91. n. 42. plura circa hæc adducens ex numero 39.

Propter necessitatem * verò, vel paupertatem, li-
cité Princeps vectigal, seu gabellam imponere sub-
jectis potest, *textus in dict. l. 1. C. vectig. nova instit.*
non posse, ibi: Sed si adeò tenuis est patria tua, &c. &
in d. l. fin. d. tit. 7. par. 5. ibid: Por mejor ar algun lu-
gar que està muy pobre: & alia ferè jura pro contraria
parte relata; Bald. & Paul. Castrenf. in l. Neminem,
C. de Sacrosanct. Socin. Jun. conf. 98. n. 10. l. 3. ubi
prius debere Principem de suo se præmunire marsu-
picio, quod si non sufficiat, subditis imponere colec-
tam posse, non aliter, dicunt, idem Bald. in cap.
conquerente, 16. num. 5. versic. Quæro utrum Reges,
extra de offic. Judic. ordinar. ubi regis mensa non suf-
ficiente, charitativum subsidium posse Principem
subditis imponere, firmat, Paul. Paris. consil. 25. n.
65. lib. 1. Lucas de Penna in dict. l. 1. n. 10. C. de
superindict. l. 10. Matthæ de Afflict. in tit. Quæ sint
Regal. verb. Extraordinaria in princip. & in rubric.
ejusdem tit. n. 85. Guido Pap. quæst. 551. n. 11. &
dict. singul. 13. Roland. à Valle consil. 1. numero 51.
l. 2. & num. 62. & seqq. ubi latè & d. consil. 91. n.
22. cum seqq. eod. lib. 2. Augustin. Beron. consil. 81.
n. 7. & seqq. l. 1. Nicol. Boer. d. decis. 126. num. 6.
& seq. Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 57. num.
7. & fufius tit. 7. quæst. 30. numero 10. & seqq. Syl-
vest. verb. Gabella, el. 3. numero 8. Cardinal. Tolet.
in summa cap. 74. n. 5. l. 5.

Quod non solum quoad vassallos immediatos
Principis procedit; sed & mediatos, * quibus etiam
necessitate existente collectam imponere potest.
Joannes Blanch. afflict. & alii, quos refert, & se-
quitur Roland. a Valle dict. consilio 1. n. 76. & seq.
l. 2.

Quod & in Dominis * inferioribus, superiorem-
que recognoscentibus locum habet. Licet enim col-
lectandi jus sit de Regalibus, * nec aliis, quàm Im-
peratori, aut Regi, sive ab eis facultatem habentibus

competat, sitque permissum; *text. in dict. cap. Super*
quibusdam, 26. de verbor. signific. & in l. Vectigalia,
10. de publica & vectig. cap. ult. quæ sint. Regal. in
usib. feudor. Philipp. Cornet. conf. 333. num. 3. libro
primo Vvesembe. conf. 27. à nu. 10. cum sequent. libro
primo Jacobus Menoch. consil. 32. n. 70. libro primo.
Petr. Salazar. de usu, & consuetud. capite 2. n. 2. &
3. alios referens Flores Diaz. de Mena variar. quæst.
l. 2. quæst. 21. n. 11. Cardinal. Tusch. pract. concl.
lit. G. conclus. 1. numero 9. & 10. & lit. D. conclus.
26. numero 5. & litera P. conclus. 203. numero 12.
& litera V. conclus. 32. per tot. Sylvest. dict. verb.
Gabella, el. 3. numero 2. Cardinal. Tolet. ubi supra,
cap. 73. numero 1. Roland. à Valle de consil. 1. num.
14. libro 2. & dict. consil. 91. n. 1. & sequent. eod. l.
Azeved. in l. 25. tit. 6. libro 3. novæ Reg. Collect. num.
1. & latius in l. 1. tit. 17. l. 9. n. 1. & seq. de pure
Regio text. in l. 1. & sequent. tit. 11. l. 6. novæ Reg.
Collect.

Adeò, ut quod de Rege dicimus, in Rege tantum
Romanorum * electo, nondum coronato intelligant
quidam quo tempore non Imperator, sed Rex Ro-
manorum appellatur. Quod sensu Hosbent. & Sum-
ma Angelic. relati à Sylvest. de verb. Gabella, 3. n. 2.
vers. Secundo hoc possunt Reges, ubi hunc videri fuisse
sensum dict. cap. Super quibusdam, facereque dictam
legem Vectigalia, 10. dicit.

Tamen pro redemptione * non solum Regis, sed
etiam alterius Domini pauperis tenentur contribue-
re vassalli, possuntque taliari. Ita tenet Nicol. Boer.
d. dec. 126. num. 10. quod plures ab eo relatos di-
cit voluisse Doctores, idemque August. Bero. dict.
consil. 81. numero septimo & sequentibus l. 1.

Nec solum pro ipsius Domini paupertate levanda;
sed etiam filiorum, vassalli subvenire tenentur. Pro
filia enim Domini maritanda, * si Dominus eam ma-
ritare non potest, vassalli poterunt collectari. In
eam venerunt sententiam Matthæ de Afflict. decis.
265. n. 55. Boer. d. loco, n. 6. & seqq. & ferè omnes
alii supra n. 10. relati.

Nec dum pro filia legitima, & naturali maritanda,
sed etiam naturali * tantum, vel etiam spur a: latè
Nicol. Boer. decis. 227. numero 2. & seqq. Ursil. in
addit. ad Afflict. dec. 265. n. 58. Vincent. de Franc.
dec. 42. in princip. pluresque ex proximè infra refe-
rendis.

Et pro Religionis ingressu. * Quia sicut pro ma-
trimonio carnali, ita pro spiritali coguntur vassal-
li Domino subvenire. Annan. singul. 13. Matthæ.
de Afflict. dec. 348. Ursil. ad eundem Afflict. decis.
265. n. 59. Bartol. Castan. in consuet. Burg. rubric.
1. §. 4. glossa Mariage numero 4. Jacob. Menoch. de
arbitrar. l. 2. casu 181. numero 3. & 4. Marc. Ant.
Natta consil. 296. numero 4. Moz. de feud. rubric. de
natur. feud. numero 63. Borrin. de servit. vassall. part.
4. cap. 6. Thomas Sanchez de matrimon. libro 1. dis-
putat. 33. numero 31. Anton. Scapp. de jure non scrip-
to, l. 2. capite 29. numero 4. Jacob. Cancr. variar.
resolut. 3. cap. 11. numero 213. Camill. Borrell.
de præstant. Reg. capite 20. numero 35. & consil.
40. numero 11. Marius Gurba (plures alios refe-
rens) in consuet. Senat. Mesanens. cap. 3. glos. 3. num.
25. part. 1. Joan. Aloyf. Ricci. collect. 65. part. 1.
versic. Item an debeatur monachanti filium.

Nec tantum pro filia maritanda; sed etiam pro
Domini, vel Baronis nepte † nuptui tradenda, ad-
juvare debent Dominum vassalli Petr. Gregor. de
feud. par. 7. quæstione 8. numero 9. Borrin. de ser-
vit. vassall. 4. parte, capite 7. Freccia in tractatu de
subfeud. libro 2. autoritate 2. numero 17. Mofes. ad
consuet. Neapolit. part. 6. quæst. 4. numero 13. latè
Vincent. de Franch. dec. 215. per tot. Joann. Aloyf.
Ricci.

Ricci. *dict. collect.* 65. *versic. Item debetur, ne avo neptem collocanti*, Carl. Mastrillus *decis.* 1. numero 7. Marius Giurba *dict. cap.* 3. *glossa* 3. numero 23.

- 20 Quod si pater pauper * sit, nec dotare possit filiam, intelligendum est: quo quidem casu, avus neptem dotare tenetur; in eoque Doctores proximè adducti loquuntur. Si enim pater dives sit, 21 filiamvè dotare possit, * à dotandi neptem obligatione avum liberat, ut probat *text. in l. Dotem dedit.* 6. *D. de collat. honor.* ubi teneri avum propter filium nepes dotare, & sic filio principaliter onus incumbere dotandi, constat. *text. etiam in l. Profectitia.* 5. *¶ Si filius, el. 2. D. de jure dot.* (prout illum *text.* ad hoc inducit Ruin. *consil.* 138. numero 1. *ad fin. lib. 4.*) *text.* quoque in *l. Non quemadmodum.* 8. *D. de liber. agnos.* firmatque Bald. *in authent. Res quæ,* numero 12. *C. commun. de legat.* dicitque receptam sententiam Jas. *in lib. 1. D. solut. matrimon.* numero 27. Ripa numero 74. Socin. Seni. numero 46. Socin. Jun. numero 195. Alex. numero 19. Alciat. numero 98. Bulgarin. numero 30. Bolognet. *d.* numero 120. Palac. Rub. *in repet. cap. Per vestras,* *¶.* 24. *notabil.* 3. numero 1. Campeg. *de tot. 1. par. quæst.* 18. Aymon. Cravet. *conf.* 219. numero 3. Arcin. *conf.* 19. à numero 13. Franc. Vivius *commun. opin. libr. 2. opinio* 99. Jacob. Menoch. *conf.* 81. numero 48. magis communiter receptam sententiam dicit Petrus Barbof. *in d. l. 1. 4. parte, n. 11. D. solut. matrimon.* ubi pluribus juribus, rationibusque eam firmat, licèt postmodum contradicat: tenent etiam Intriglio. Gabr. Cavalc. Franch. Carpa. Surd. & alii propè infinit, quos refert, & sequitur Marius Giurb. *loco prædicto, n. 22.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap.* 259. *n. 1. 3. ¶ 7.*

- 22 Diciturque pater in præsentì pauper, nec dotare posse, * si deducto ære alieno, vel dote, salva dignitate, & conditione sua vivere nequeat. Aretin. *d. consil.* 17. *n. 16.* Jas. *in §. Fuerat, n. 116. instit. de action.* Giurba *d. cap. 3. n. 23.* tradit (ex Bald. Oldr. Immol. & aliis) Corn. Benin. *d. pauper. spec. 3. in contract. n. 24. ¶ seqq.* Vincent. Caroc. *in tract. de patre filiam simpliciter docente, quæst.* 11.

- 23 Ampliatur præterea supra dicta principalis conclusio, in Universitate, quæ licèt absquè Regia facultate * (ex traditis supra *n. 13.*) collectam imponere non possit, *text. in l. 2. C. vectig. nova instit. non poss.* cujus hæc sunt verba: *Vectigalia nova, nec decreto Civitatum institui possunt d. l. fin. tit. 7. part. 5. ubi glossa 1. ¶ 2.*

- 24 Propter paupertatem * tamen, etiam absquè Principis facultate imponere vectigal, seu collectam potest: plenissimè Joseph. Ludovic. *dec. Perusin.* 43. *per tot. Azeved. in l. 1. tit. 6. l. 7. novæ Reg. Collect. n. 1. ¶ seqq.* propè infinitos referens Flores Diaz de Mena *variar. quæst.* 21. *n. 12. ¶ seqq.* Anton. Thefaur. *dec. Pedem* 257. *n. 4. ¶ 8.*

- 25 Et licèt de jure Regio per *d. l. 1. tit. 6. l. 7. novæ Reg. Collect.* sub gravibus Universitati prohibitum sit poenis, * pro necessitatibus suis collectam ultra trium millium morapetitorum summam imponere: adhuc tamen eam vult procedere Joan. Yannez Parlador. *l. 2. rerum quotidian. cap. fin. 5. part. 3. n. 36. in alienatione, vel impositione voluntaria. * Quem tamen* (propter aperta dictæ legis verba) minùs rectè sentisse observat Joan. Gutierrez. *de gabel. l. 7. q. 168. n. 18.* Sitamen urgentissima sit necessitas, etiam dictæ legis dispositione stante, potest Universitatem absquè dictam summam imponere, profitetur Flores Diaz de Mena *ubi supra n. 48.* ita tenentes adducens Azevedann. *in cap. 14. Prætor. n. 8. Azevedum in l. 25. tit. 6. l. 3. novæ Reg. Collect. n. 5. ¶ Mexiam concl. 3. n. 62.*

- 26 Si vero ultra suum, suorumque victum Clericus ex beneficio percipiat, licèt ad integrum subsidii onus non ascendat, pro excessu † illo tenebitur. Ita [argumento *cap. Procuraciones, in fine primi responsi, & quod not. Hostienf. in summa de censib. §. fin. vers. Sed ¶ patet, quod si aliqua Ecclesia*) observat. Remig. *dict. q. 37. n. 2.*

Ampliatur deinde principalis conclusio in Prælati Ecclesiasticis superiorem etiam recognoscentibus ut in Episcopis pauperibus, * qui sumptus, vel charitativum subsidium à subditis petere possunt, *text. in cap. Conquerente.* 16 *de offic. Ordin. cap. cum Apostolus.* 6. *§. Prohibemus.* 7. *de censib. clement. unic. §. In exigendo, de excessib. Prælat.* ubi per Scrib. Nicol. Boër. *dec.* 134. *n. 2.* latè Bartholom. Bellencin. *de charitat. subsid. q. 14. ¶ 16. per tot. Remig. de Gaonny eod. tractatu de charit. subsid. q. 2. n. 2. ¶ quæst. 5. per tot. præcipuè n. 13.* Alphonsus Alvar. *in speculo Roman. Pontif. cap. 62. versic. itaque ex supra dictis,* Camill. Borrell *consil. sive contro. 2. n. 20.* Everard. *conf.* 42. *n. 15.* Carol. de Grass. *de effectib. Clericat. effectus* 3. *n. 270.*

Quòd si hujusmodi charitativum subsidium deneget subditi, ad ejus præstationem poterunt per Episcopum compelli. * Sic docet Innoc. *in dict. cap. cum Apostolus,* quem sequuntur Hostien. Anton. de Butr. *¶ Abb. ibi.* Pro eaque sententia est *text. cum gloss. in verb. Exigendo in clem. Frequens de excessib. Prælat. ¶ ibid. Paul. de Leaza. ¶ Petrus de Anchar.* Ubi enim charitas non prodest, est adhibenda potestas *cap. Licet, cap. Qui emendat, 45. distinct. cap. Cavendum.* 10. *quæst. 3.* Ita in specie Bald. *in dicto cap. Conquerente, n. 5. de officio Ordinar.*

Ad idque Ecclesiastica districtione, * excommunicationisque sententia cogi posse, observat Lupus *allegat. 20. per text. in d. clem. Frequens de excess. Prælat. Nicol. Boër. dec. 136. numero Barthol. Bellenc. d. tract. de charitat. subsid. quæst. 101. num. 3. Remig. de Gaonny. eod. tractatu, quæstione 8. numero 3. 4. ¶ 5. ¶ quæstione 9. numero 2. ¶ 4.*

Nequè appellatio * in hoc casu executionem exactionis charitativi subsidii pro alimentis impositi suspendit, eaque non obstante, præstandum asserit Barth. Bellencin. *ubi supra, quæ 55.* Idemquè dixit Hieronym. Gigas *tract. de pension. quæstione 95. ¶ quæstione 35. numero 9.* in pensione, * quæ pro alimentis Clerici pauperis assignatur; sequitur Petr. Surd. *de aliment. tit. 8. quæst. 60. numero 9.* Steph. Gratian. *discep. forens. tom. 3. cap. 454. numero 2.* Et nequè per viam gravaminis, vel violentæ * ad Cancellarias, vel alios quosvis seculares Judices Clericos posse in hoc casu recursum habere; tradit (ex pluribus) Nicol. Boër. *dict. decis. 136. numero 3.*

A pauperibus * tamen Clericis hujusmodi charitativum subsidium, collectaque exigi non potest, si vel nullum, aut parvum beneficium pro sua, suorumque sustentatione habeant, *text. est in cap. Apostolus in fin. de censib. cap. 1. de Magistr. cap. Placuit, 1. quæst. 2. Hostienf. Anton. de Butr. ¶ Joan. de Immol. in dict. cap. Conquerente de offic. Ordin. Cardin. in clem. 1. de censib. quæstione 16.* Barthol. Bellencin. *d. tract. de charitat. subsid. quæst. 30. n. 1.* Remig. *de Gaonny eodem tract. quæst. 37. n. 1. 3. 4. 7. 8. ¶ 9.* Nicol. Boër. *decis. 135. n. 3.* Giminian. *conf.* 85. *n. 26. ¶ seq.* Jacob. Menoch. *de arbitrar. libro 2. cent. 3. casu 216. n. 23.* Cardin. Tusch. *litera D. conclus. 85. n. 2. ¶ seqq.* Quintillian. Mandos. *de monitor. quæst. 37. num. 6.*

Si vero ultra suum, suorumque victum Clericus ex beneficio percipiat, licèt ad integrum subsidii onus non ascendat, pro excessu † illo tenebitur. Ita [argumento *cap. Procuraciones, in fine primi responsi, & quod not. Hostienf. in summa de censib. §. fin. vers. Sed ¶ patet, quod si aliqua Ecclesia*) observat. Remig. *dict. q. 37. n. 2.*

Ex quibus idem in subsidio, quod hodiè in hisce Hispaniarum Regnis * præstant Clerici (vulgò *subsidio, y escusado dictum*) ut ad illud pauperes Clerici,

ei, quorum beneficiorum redditus necessarii sunt pro sua, suorumque sustentatione, non teneantur, dicendum deducitur. Quod etiam ex ipsius verbi denominatione satis deprehenditur, quasi ex superfluo; non verò ex necessariis ad decentem victum præstandum sit.

Ad hoc autem ut beneficia debilia non dicantur, 36* tria (secundum Domini. de S. Gemina de consil. 85. versic. Ex quibus concluditur, quem refert, & sequitur Remig. dict. quæstione 37. numero 16.) requiruntur. Primum, quòd fructus ad victum suum sufficiant. Secundum, & ad victum familiæ suæ. Tertium, quòd pro se, & familia sua victu detracto, pro juribus solvendis Episcopalibus, aliisque oneribus, ad quæ beneficiatus tenebatur, fructus supersint. Quòd si unum ex his desit requisitis, beneficium debile, pauperque dici, firmat.

Ad idquæ personæ etiam conditio spectanda erit, 37* cujus respectu, * magnum, idemquæ tenue dici beneficium potest; ut (ex Jacob. Menoch. dict. lib. 2. de arbitr. cent. 3. casu 216. numero 3. & sequentibus) latè tradit Flamini. Paris. de resignat. benefic. libro 5. quæstione 6. numero 148. & sequentibus Paul. Æmill. Verall. decis. 65. part. 1. per tot. præcipuè n. 2.

Ideòque arbitrarium* Judici hoc esse: firmat ex 38* pluribus. Paris. ubi supra, ex numero 132. & seqq. præcipuè n. 143. & seqq. & Nos q. 4. n. 50. 51. & 52. plura tradidimus.

Advertendum autem circa rem hanc, ad hoc, beneficium tenue dicatur, vel insufficient, non bonorum patrimonialium * (si simul cum eis decenter 39* Clericus vivere possit) sed reddituum tantum beneficii rationem habendam, ut (ex Alphons. Oxeda de incompat. benefic. I. part. cap. 19. n. 42. & aliis) observat Flamin. Paris. d. q. 6. n. 153. versic. Nec in hac inspectione, & n. 154.

Alia huic accommodari possent quæstioni, quæ ex præcedenti, & quæst. 28. n. 69. & 70. suppleri possunt.

Utrum pauperi litiganti sint præstanda à collitigante & ad vivendum, & ad litigandum alimenta?

S U M M A R I U M.

- 1 Argumentis veritas magis elucescit, & ubi grande dubium emergit, disputare, & articulatè respondere debemus.
- 2 Fraudibus, & malitiis via non est aperienda.
- 3 Nemo contra se arma præbere adstringitur. Intellige ut n. 30.
- 4 Cum alterius injuria, vel jactura pauperi favendum non est.
- 5 Pauperi an teneatur collitigans dives alimenta, litisque sumptus ministrare? & n. seqq.
- 7 Pauper coram Ordinario paupertate probata, in causa matrimoniali exire Provinciam ad litigandum in secunda, aut tertia instantia non cogitur, nisi altera pars & alimenta, & litis expensas ei velit subministrare.
- 8 Intellectus ad text. in l. fin. §. Quòd si ei. C. de ordin. cognit. & seqq. usquè ad n. 21. exclusivè.
- 9 Bona sequestra ejus præsumuntur, cui sequestrum sit. Dominium ex possessione præsumitur, ibid.
- 10 Possessor transfert onus probandi in adversarium.
- 12 Alimenta, litisque sumptus sequestrum passo ministrandi sunt.

- 13 Etiam ex bonis ob delictum sequestratis.
- 14 Et etiam post sententiam alimenta, litisque expensæ debentur, donec Curia sententiam exequatur.
- 15 Etsi ei denegentur, actione injuriarum agere poterit.
- 16 Monachus à Monasterio, à quo se injustè expulsus contendit, alimenta, litis expensas debet habere.
- 17 Et idem si litiget cum Abbate, vel eum accuset.
- 18 Clerico proprium Prælatum accusanti alimenta, & litis expensæ debentur.
- 19 Monasterium Monacho discorditer ad aliquod officium electo, ad quod judicialiter se admitti petit, alimenta, & litis expensas præstare tenetur.
- 20 Collegium tenetur alimenta, litisque sumptus Collegiali ab eo expulso præstare.
- 21 Maritus alimenta, litisque sumptus uxori præstare tenetur, si ve uxor agat, si ve conveniatur, si ve de adulterio accusetur; si ve pro dote recuperanda, vel pro matrimonio separando, aut dirimendo contendat.
- 22 Intellectus ad text. in l. Si instituta 27. §. De in officioso, A. de inoffic. testam. & n. 27. Quæ concurrant necesse sit, ut alimenta litisque sumptus præstari debeant? ibidem & n. seqq. & n. 28. Damnatur sententia glossæ fin. in l. fin. C. de alendis liber. ibidem.
- 23 Intellectus text. in l. fin. C. de Carbonian. edict. & n. 27.
- 24 Ad inducendam obligationem alimenta, litisque sumptus pauperi collitiganti præstandi, sola non sufficit litigantis paupertas, sed certa indicia, & præsumptiones pro eo concurrant, necesse est.
- 25 Sufficitquæ aliqua boni juris præsumptio cum paupertate conjuncta. Et præsumptionem tum temporis stare sufficit, cum alimenta, litisque petuntur sumptus, licet postmodum contra pauperem veniat judicandum, nam. 29.
- 26 Nec requiritur ad alimenta: sumptusquæ litis consequendos, sententiam pro paupere lutam esse, vel aliam determinatam præsumptionem stare.
- 30 Actori non sunt danda instrumenta ab adversario ad fundandam intentionem, secus ad jam fundatam juvandum.
- 31 Intellectus ad text. in l. Imperatores. 17. D. de tutel. & rationib. distrabend.
- 32 Fiscus litigans cum paupere; de alimentis, litisque expensis ei providere tenetur.
- 33 Creditor tenetur pauperi pro debito incarcerato alimenta præstare. Amplia n. 35. & 39. etiam de jure Regio, & n. 41. Intellige ut num. 38. & 40.
- 34 Etsi creditor pauperem non alat, Judex debet illum à carceribus relaxare, & n. 37. ubi de statuto Catalonia.
- 36 Et qualiter contra creditorem, qui debitorem fecit incarcerare, si absit, nec alimenta ei præstet, procedatur? Alimenta præstanda debitoribus incarceratis, Judicis arbitrio erunt taxanda, ibid.
- 37 Creditor curare debitorem incarceratum pauperem tenetur, aliter cum Judex poterit relaxare.
- 41 Accusator alimenta, litisque sumptus ad sui defensionem pauperi accusato præstare debet.
- 42 Alias à Curia hujusmodi expensa pauperi subministranda erunt.
- 43 Collecta pro alendis pauperibus incarceratis imponi potest.
- 44 Si pauperibus carceratis remissio facienda sit ad Judicem ad quem, expensis Judicis à quo, remittendus erit.

- 45 Carceratus ad alium Judicem remissionem petens, suis sumptibus remittendus est, nec alias Judex remissionem facere tenetur.
- 46 Et idem si alius carcerati remissionem petat, si carceratus solvendo sit; secus si pauper, nec solvendo; quia tunc expensis accusatoris, in ejusque defectum, Judicis requirentis, & ultimo loco, Judicis requisiti, remissio facienda erit.
- 47 Dives collitigans an pauperi alimenta, & alimentis expensas teneatur prestare? Sive ad universitatem bonorum, sive pro re particulari, & actione personali agatur?
- 48 Et an hodie pauperi litiganti hæc expensæ, etiam ubi pauperum sunt Advocati, & Procuratores, sint prestandæ?
- 49 Et an filio, uxori, vel similibus, qui à patre, vel marito alimenta consequi possunt, debeantur? & n. seqq. usq; ad n. 62. exclusivè.
- 50 Provisio alimentorum, & expensarum, non nisi pauperi fit, & n. 58.
- 51 Et supervenientibus divitiis, cessat alimentorum, expensarumque provisio.
- 52 Crescente inopia, alimenta quoque crescere debent.
- 53 Paupertas est probanda ab eo, qui alimenta, & litis expensas desiderat.
- 54 Debetque in specie, & respectu effectus, de quo agitur, probari.
- 55 Pauper non dicitur, qui ab alio alimenta consequi potest.
- 56 Obligatio antiquior, & potentior posteriori, & minus potenti prævalere debet.
- 57 Obligatio certa, & indubitata, dubia, & incerta prævalere debet. Et certa pro incertis dimittenda non sunt.
- 59 Ubi duo ad sunt remedia subsidiaria, minus subsidiarium prævalet.
- 62 Recipiens alimenta, & litis expensas, an ea, si succumbat, restituere, si vicerit, compensare teneatur? & n. seqq.
- 64 Pauper, qui recepit alimenta, litisque sumptus de illis restituendis cavere non tenetur.
- 65 Qui justam litigandi causam habet, in expensis condemnandus non est.
- 66 Secus in eo, qui justam litigandi causam non habuit. Et quæ sint justæ litigandi causæ? ibid. remissivè, & n. seq. propè fin.
- 68 Expensæ litis, & alimenta semel assignata, præstanda sunt donec debitum finem lis recipiat.
- 69 Ab alimentorum, expensarumque assignatione appellare quoad effectum suspensivum non licet.
- 70 Ad quam usque summam sit faciendæ alimentorum, expensarumque provisio?
- 71 Quis in presenti pauper dicatur, Judicis relinquitur arbitrio.
- 72 Pauper pauperi hujusmodi alimenta, litisque sumptus prestare non tenetur.
- 73 Nec victum suum decentem arctare, aut proprietatem vendere.

Q U Æ S T I O XXXIX.

UT non diffiteor quæstionem hanc plures illæ sæ opinionis, probatissimosque juris Authores lato calamo commentariis suis illustrasse (quos fusè recenset Joan. a Castillo *controvers. l. 3. quæst. 27. n. 8.*) sic etiam fatear necesse est, tum ejus utilitatem, & frequentiam; tum (post tot scripta) dubietatem, eodem Castillo ubi supra, n. 1. & Alvaro Valasc. *consult. 1. in princip. testantibus*. Qui licet accuratè in ejus se explicatione gesserint; præfertim Castillo, qui aliorum dicta recolligens, difficultatem omnino enervare curavit: non tamen sic

vota implevit, fautequè evenit, ut dubitationi locum, difficultatibusque præcluderet: quædamque ab eo dicta confirmatione; quædam supplemento videntur egere. Ut igitur aptius hujus quæstionis veritas, resolutioque deprehendatur (magis enim veritas elucet, quo sapius ad manum venit; ut Senec. *de ira lib. 2. cap. 29.* inquit) & eam tractare exactè; & argumentis (quibus depromitur, magisque pariter veritas elucescit. * *l. Munerum, 18. §. Mixta, D. de muner. & honor. cap. Grave, 35. quæst. fin. glo. in cap. cum Joan Eremita, de fide instrum. Jas. in l. Cum quidam testamento, 6. notab. D. de liber. & posth. Roland. à Valle consil. 24. n. 1. & 2. dicens ex sententia Præpositi ibi relati, quòd ubi grande dubium emergit, non passim respondere; sed disputando, articulateque debemus) uti decrevi.*

Negativam igitur partem (deneganda alimenta, litisque pauperi expensas, neminemque ad id adstringendum dictantem) suadent fundamenta sequentia. Primò, quia fraudibus, & malitiis viam aperiri, * ratio prohibet, *l. Cum hi, 8. §. Si cum lis, D. de transact. l. Conveniri, 5. D. de pact. dotal. l. Illud, 7. §. Sed si negaverit, D. de tributor. l. 2. C. de indict. viduit. tollend. lib. Cum sponsus, 14. D. de Public. in rem. act. l. Si maritus, 15. §. Legis Julia. vers. Ceterum, D. ad leg. Jul. de adult. l. unic. §. Ille etiam, C. de Latin. libert. tollend. cap. unic. in fin. ut Ecclesiast. benef. dimin. confer.*

Aperiretur autem, si pauperi ad vivendum, & ad litigandum alimenta, litisque expensæ ab adversario ministrari deberent. Quis enim (quæso) facilius inveniri, aut excogitari posset modus, per quem suæ quilibet necessitati subveniat? Alienoque patrimonio, & labore, sine labore fruatur? Quod non utique ferendum est, nec pauperes ad temerè litigandum sunt invitandi, quod illa fieret occasione.

Secundò hæc firmatur sententia, ex naturali, æqua, Jurisque autoritate valata ratione; Neminem contra se arma præbere * adstringendum. De qua in *cap. 1. de probat. cap. Qui intendit, 3. quæst. 3. l. Nimis grave, 6. C. de testib. l. Qui accusare, 4. C. de edend. l. unic. C. de prohib. sequest. pecun. Bene facit text. in l. Hi qui Fisci, 10. D. de postul.*

Tertiò, quia pauperi cum alterius injuria, * vel jactura non est favendum, *cap. Ex tenore, 11. versic. Nos igitur, de foro compet. tradit latissimè Petr. Rebuff. 1. to. ad consil. Gallic. tit. de sentent. provision. artic. 3. gloss. ult. n. 37. Nec alteri per alterum iniqua debet inferri conditio, l. Quoniam, 10. C. de testib. c. Non debet, 22. deleg. jur. in 6. cum vulgat.*

Probatum denique ex *text. l. Imperatores, 17. D. de tutel. & rat. distrab. Imperatores Severus, & Antonin. rescripserunt in hæc verba. Cum hoc ipsum quæretur, an aliquid tibi à tutoribus, vel curatoribus debeatur: non habet rationem postulatio tua, volentis in sumptum litis ab his tibi pecuniam subministrari. Hæc Jureconsulti Ulpiani verba.*

Ex quibus haud dubiè colligitur, pauperem ab adversario; quantumvis divite, alimenta, litisque sumptus consequi nullo modo posse. * Quam sententiam (ex Bart. Bald. & aliis) tenet Joan. Petr. Fontan. in *tract. de pact. nuptialib. to. 2. clausul. 15. glo. 8. part. 12. n. 43. & seqq. aliquè infra referendi tenent.*

Contraria tamen communis * est; quam defendunt Guid. Pap. *dec. 561. ubi sic pluries vidisse fieri, & servari testatur in Curia Parlamenti. Angel. consil. 245. n. 4. in fin. Rimin. Jun. consil. 255. num. 2. l. 3. Matthæ. de Afflict. dec. 10. n. 2. & 3. dec. 152. n. 3. Joan. Lup. in repet. cap. Per vestras, 1. notab. ampliat. 18. §. 39. numero 3. de donat. inter vir. & uxor. Oldrad. consil. 27. numero 3. Didac. Covar. pract. resolut. cap. 6. numero 5. Simon de Præt. de interpretat. ult. volunt. lib. 5. interpret. 2. numer. 28. Joan.*

Joan. Cephal. *conf.* 127. n. 10. l. 1. Cordub. de Lara in l. Si quis à liberis, §. Si vel parens, n. 47. D. de liber. agnosc. Joseph. Ludovic. *dec. Perus.* 46. n. 6. plures referens Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 20. n. 1. & 2. Pet. Rebuff. de privileg. scholast. privil. 90. n. 6. Azeved. in l. 3. tit. 10. l. 4. novæ Reg. Collect. n. 17. Emman. Suar. in suo thesauro, verb. Paupertas, Ludovi Molin. de Hispann. primogen. l. 2. c. 16. n. 30. Franc. Milan. *dec.* 56. n. 3. & 47. Cardina Crecent. *dec.* 8. de jud. Paul. Æmil. Verall. *dec.* 20. n. 2. l. 1. Seraph. *dec.* 1089. n. 2. Vincent. Carol. de locato, tit. de fructib. & lit. expens. q. 8. n. 12. postmed. Stephan. Grat. *discept. fores.* cap. 55. n. 49. S.D.N. Gregor. XV. *dec. Rota* 524. n. 1. Joan. Aloys Ricci. *dec. Curia Archiep. Neapolit.* 56. per tot. 1. part. ubi latè & *dec.* 251. per tot. & *dec.* 35. n. 13. part. 4. Anton. Ricciull. in tract. de jure personar. extra Ecclesiæ gremium existentium, libro 2. quæst. 21. n. 2. Joan. Roxas in epit. *success.* cap. 33. n. 15.

Quibus accedit Sacri Concil. Trident. *sess.* 24. de reformat. cap. 20. dispositio providens: Ne verè paupertate coram Ordinaro * probata in causa matrimoniali, ad litigandum in secunda, aut tertia instantia (nisi alimenta, & litis expensas velit subministrare) exire quis Provinciam cogatur.

Hujus autem communis resolutionis fundamenta sunt *text.* in l. fin. §. Quod si ei, C. de ord. cognit. ubi est casus (secundum Bald.) quo quis adversario tam in expensis litis, quàm in sumptibus alimentorum providet. *text.* etiam in l. Si instituta, 27. §. De in officioso, D. de in offic. test. accedit *text.* in l. fin. C. de Carbon. *edict. text.* & *gloss.* fin. in cap. Ex parte. II. extra de accusat. *gloss.* celebris in l. fin. verb. Agnoscere, Codice de erogat. milit. *annon.* lib. 10.

Quibus tamen fundamentis adhuc sustineri prædictam sententiam non posse, videtur, neque extra dictarum legum casus earum dispositiones extendendas, cum in aliis deficiat ratio, quæ earum constitutioni, ansam præbuit.

Non itaque superiori resolutioni favet *text.* in d. l. fin. §. Quod si ei, C. de ord. cogni. Quæ ex bonis tantum sequestratis * sequestrum passo, non etiam aliis alimenta, litisque expensas ministrari jubet. Durum enim esset, juri que eas rationi minimè consentaneum, lite durante alimentis privari eum litisque expensas ex ipsius bonis, vel quæ ejus saltem de præsumitur, non habere. Bona enim sequestrata ejus præsumuntur * cui sequestrum fit; cum ex possessione dominium præsumatur, *text.* in l. Cum res. 12. C. de probat. *text.* in l. Ob maritorum 2. ubi *gloss.* parva, verb. Occupata sunt, & ibi Cyn. C. ne uxor. pro marit. Bart. *conf.* 209. num. 4. lib. 1. Felin. in cap. Examinata in princ. (& ibi ejus Addit.) de judic. prope infinitos referens Joseph. Mascard. de probat. *conclus.* 540. n. 9. & *seqq.* ubi de hac materia latè, & *conclus.* 537. numero 8. & *conclus.* sequenti, numero 13. plenè etiam Jacob. Menoch. de præsumpt. l. 6. præsumptione 65. ex numero 9. usque ad numero 22. Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 123. numero 2. Anton. Faber. in suo cod. *definit.* lib. 3. tit. 22. *definit.* 18. per. tot. & lib. 4. tit. 3. *definit.* 2. numero 8.

Eaque ratione in adversarium probandi onus transfertur possessor, * d. juri bus supra *text.* etiam in l. Exitus. 35. D. de acquir. possess. *text.* in l. Is qui destinavit 25. D. de rei vendic. l. 2. l. Sive. 27. C. de probat. l. fin. C. de rei vendic. l. Circa. 24. D. de probat. lib. Liberis. 7. §. Si quis ex servitute, D. de libera caus. §. Retinenda, *versic.* Commodum (aliàs §. commodum) *inst.* de interdicit. Bart. in l. 1. in princip. 3. opposit. D. de novi oper. nunc. Bald. in l. Possessiones, numero 1. C. de probat. & in cap. 1. numero 5. *versic.* Aliquando

possessio, de conten. inter dom. & fidel. de investit. Ripa in cap. Sæpè, numero 2. *versic.* Tertium commodum, extra de restit. spoliat. Andr. Tiraquel. de jure primogenit. quæstione 17. opidi. 11. in fin. Jacob. Menoch. lib. 6. præsumpt. 69. numero 1. 2. 3. & 4. & de adipisc. possess. *remed.* 4. numero 794. & de arbitrar. lib. 1. casu 48. numero 12. & 34. idem (*dict.* præsumpt. 69 numero 3.) non solum in possessione, sed & in quasi possessione dicens.

Undè non ratione paupertatis, quàm dominii etiam præsumpti, * & possessionis, vel quàm percipiendi alimenta, in casu *dict.* l. fin. C. de ordin. cognit. alimenta, litisque sumptus pauperi litiganti præstari debent, in eoque tantum *dictæ legis* dispositionem procedere, docet Bald. *ibid.* numero 4. Joann. Lupus in *repet.* cap. Per vestras, §. 63. de donat. inter vir. & uxor. In alioque casu locum non habere, ingenuè profitetur Didacus Covarr. *practic.* cap. 6. numero 5. decipique Guid. Pap. & Gravet. locis supra relatis, testatur, Alguar. Vallat. *dict.* *consult.* 1. numero 6. Qui nequè civili, nequè naturali ratione *dictæ l. fin.* dispositionem in paupere non spoliato contra divitem agente locum habere posse putant: sed tunc demum, si spoliatus sit, vel ejus bona sequestrata; quo casu alimenta, litisque sumptus sequestrum passo * subministrandos fore; sine controversia est, ex *dict.* l. fin. *gloss.* in cap. Ex parte. II. de accusat. ubi Felin. numero 4. Cyn. in l. ubi adhuc, numero 14. C. de jure dot. Salycet Jaf. & alii adducti per Alvar. Valasc. *dict.* *consult.* 1. numero 1. Covarr. ubi supra, Francisc. Curt. in tractat. de sequestris, numero 10. Lara in l. Si quis à liberis, §. Si vel parens, numero 45. D. de liber. agnosc. Petr. Surd. de alimentis, tit. 1. quæst. 120. numero 6. & quæst. 123. Stephan. Aufrer. in *addit.* ad Cappellan. Tholoss. *decis.* 477. Cardinal. Dominic. Tusch. *practic.* *conclus.* littera A, *conclus.* 309. numero 16. Joann. a Castillo d. quæst. 27. numero 33. Sigismund Scacc. de appell. quæst. 17. limit. 7. numero 4. *vers.* Sextus casus est, Borgninc. Cavalc. *decis.* 3. numero 41. part. 1. Rota Roman. *Diversor.* *decis.* 79. par. 2. Joan. Aloys Ricci. in *decis.* Curia Archiep. Neap. *decis.* 151. numero 10. part. 2. Joann. Baptist. Pontan. de aliment. cap. 13. numero 4. Camil. Borrel. in 2. part. *summa* *decis.* tit. 37. numero 160. & *seqq.* quem post hæc scripta vidi, & numero 171. & 172. de expensis solutis loquens.

Quod & in bonis ob delictum * sequestratis procedit, notantibus Alberic. in d. l. fin. numero 1. Pico in post contractum numero 98. D. de donat. Lara in *dict.* §. Si vel parens, numero 62. Valasc. *dict.* *consult.* 1. numero 2. ita multoties in Prætoriiis causarum criminalium vidisse asserendo, Petr. Surd. de aliment. titulo 1. quæstione 72. & quæst. 129. numero 1. Carpan. super nov. *constit.* Mediol. in §. Omnium, numero 696. & *seqq.* ubi ita quotidie per Senatum fieri, testatur; sequitur Sebastian. Guazin. de defens. reorum defensione 6. circa privileg. carcerator. capite 1. n. 2. Joannes Aloysius Ricci. *dicta decisio* ne 251. n. 7.

Imò & etiam post sententiam * hujusmodi alimenta, litisque sumptus sequestrum, vel confiscationem passo donec Curia sententiam exequatur, præstanda sunt; Petr. Surd. d. quæstione. 72. numero 1. Sebastian. Guazin. in ubi sup. n. 2. & ita quotidie fieri videmus,

Et si prædicta ei alimenta, & expensæ denegentur; actione injuriarum * agere poterit, ut (ex *text.* in l. Si victum 34. D. de re judic.) tenent Petr. Surd. de aliment. tit. 7. quæst. 39. n. 6. Borgnin. Cavalc. de brachio Reg. part. 2. n. 291. & *seqq.* refert, & sequitur Guazin. *dict.* *defens.* 6. n. 3.

- 16 Sic & Monacho * in possessione existenti Monachatus, si Monasterio expellatur, ipseque quasi injuste expulsus Monasterium conveniat; consequi à Monasterio, & ad vivendum, & ad litigandum sumptus debet: ut tenent *Speculat. in tit. Qui sunt legitimi, n. 24. & de inquisi. §. fin. Bart. in Imperatores, D. de tutel. & ration. distrab. Franc. Curt. in d. tract. de sequestr. in princip. numero 11. Rota in antiq. decis. 1. tit. de accusat. Alvar. Valasc. de consul. 1. numero 3. Castillo d. cap. 27. numero 45. Cornel. Beninc. de pauper. spec. 2. in judic. numero 4. Baptist. Pontan. Joan. de aliment. cap. 13. numero 3.*
- 17 Idemquè in Monacho litigante cum Abbate * vel cum accusante, firmat *text. in cap. Ex parte 6. de accusat. ubi glossa, & Doctor cap. Olim. 26. eod. tit. tenequè (post Matthæ. de Afflict. decis. 10. numero 2. And. Alciat, Nicol. Boër. & Laram, quos refert) Alexand. Trentac. variar. resolut. lib. 1. tit. de aliment. resolut. 1. numero 36. Castillo d. cap. 27. numero 48. & 49. Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 121. per tot. Hieronymus Ceval. commun. contra commun. quæst. 780. numer. 36. Joseph. Ludovic. decis. Perus. 46. numero 3. Sigismund. Scacc. de appellat. quæst. 17. lim. 7. numero 4. vers. Secundus casus, Joan. Aloys. Ricc. decis. Curia Archiep. Neapolit. 59. numero 16. par. 1. & decis. 251. numero 18. ead. part. & decis. 35. numero 7. & 8. part. 4. Marc. Anton. Genuensis in pract. Ecclesiast. quæst. 575. numer. 4. Joan. Baptist. Pontan. dict. cap. 13. numero tertio. ubi, quòd Monacho Abbatem accusanti alimenta, litisque debentur sumptus, sicut debentur clerico * proprium accusanti Prælatum: allegat *speculatorem in d. §. fin. de inquisit. in. 2. id quod (pluribus adductis) firmant Petr. Surd. dict. quæst. 121. numero 11. Cornel. Beninc. dict. speciali 2. in judic. numer. 4. Joann. Aloys. Ricc. dict. decis. 56. numero 15. Marc. Anton. Genuens. ubi supra, numero 3. Ludovic. Peguera decis. crimin. 20. n. 5.**
- 18 Debenturquè à Monasterio prædicta alimenta, & expensæ Monacho ad aliquod officium discorditer electo, * ad quod judicialiter se admitti petit, ut decidit Rota Romana apud Cardina. Marcell. Crescent. dec. 7. tit. de judiciis (aliàs 175. tenentque Pontan. ubi supra, n. 3. & Joann. Aloys. Ricc. dict. dec. 56. n. 19.
- 19 Collegiali * etiam à collegio expulso præstandos hujusmodi per collegium sumptus; tenet (potest Bolognet. ibi relatum) Alvar. Valasc. dict. consul. 1. numero tertio Lara in dicto §. si vel parens, numero 47. Joann. Aloys. Ricc. dict. decis. 251. numero 9. part. 2. Didac. Perez in l. 6. titulo 2. libro primo Ordinam. versic. Est & aliud dubium.
- 20 Uxori * quoque cum marito litiganti alimenta, litisque sumptus ab ipso marito, sive agat, sive conveniatur, sunt præstanda. Ideoque sive pro recuperanda dote remedio legis si constante, D. solut. matrim. sive pro separando, vel dirimendo matrimonio agat, sive de adulterio accusetur, alimenta litisque expensas à marito consequi debet. Primam sententiam (quando mulier pro recuperanda dote agit) tenent Cyn. in leg. Ubi adhuc, num. 14. C. de jure dot. Felin. in d. cap. ex parte, num. 4. de accusat. Lara in l. si quis à liberis, §. si vel parens, n. 68. D. de liber. agnosc. quos refert, & sequitur (sine hæsitacione in praxi recipi asserens) Alvar. Valasc. d. consul. 1. n. 5. vers. Postremò quoquè, Joan. Bapt. Costa de remed. 100. numer. 13. Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 118. numer. 7. Joann. à Castillo controver. d. lib. 3. cap. 27. numer. 42. Joan. Petr. Fontanell. de pactis nuptia. 2. tom. clausul. 6. 4. par.

glo. 2. numero sexagesimo quinto in fin. Joan. Aloys. Ricc. d. dec. 36. numer. 12. & 13. part. 1. Idem dicens, si mulier post mariti mortem cum hæredibus ad restitutionem dotis, vel donationis propter nuptias agat, ex Covarr. & Boër. ibi relatis, idem Ricc. decisione 251. num. 16. part. 2. Lupus in tractatu de illegitim. & nat. comment. 2. §. 3. numer. 70. Sebastian. Guazin. de defens. reor. defens. 6. circa privileg. carcerat. cap. 1. numero 1. in fin. Joan. Roxas in epitom. success. cap. 33. n. decimo-tertio.

In casu separationis matrimonii, propter consanguinitatem, vel aliam causam, aut pro matrimonio dirimendo, præstandas, à marito uxori expensas litis, & alimenta, tenuerunt Abb. Specul. Covar. & Afflict. quos refert Alvar. Valasc. dict. consul. 1. n. 5. Petr. Rebuf. 1. tom. ad leg. Gallic. tit. de sentent. provisional. art. 3. glos. 1. num. 20. Petr. Surd. d. q. 118. n. 1. & 6. Castillo dict. cap. 27. n. 41. Petr. Barbof. in 2. part. rubric. num. 44. in fin. & n. 45. & in l. 1. par. 1. n. 58. in finalib. verbis, & n. 59. vers. Unde & uxori, D. solu. matrim. Joan. Aloys. Ricc. d. decis. 251. n. decimoquarto, Joan. Gutier. Canonic. quæst. capit. 24. n. septimo Baptist. Ferret. conf. 34. n. secundo & conf. 205. P. Thomas Sanchez de matrimon. lib. 10. de divortio, disput. 8. num. 28. in fin.

Deberiquè prædictas expensas, & alimenta etiam mulieri, quæ de adulterio accusatur, ad eaque maritum teneri, docent Guid. Pap. decis. 439. n. 4. Nicol. Boeri. dec. 225. n. 2. Joan. Cephal. conf. 127. n. 9. & conf. 714. n. sexto Alvar. Valasc. d. consul. 1. n. 4. post antiquiores, quos adducit, Palac. Rube. in repet. cap. per vestras, §. 39. n. 1. & 5. Lara in d. §. si vel parens, n. sexagesimo-quarto, quotidieque servari in Curia Portugallia, testatur Valasc. ubi supra, Joann. Botia conf. 23. ex n. 10. cum sequentib. Petr. Barbof. d. 1. par. leg. 1. n. 58. ad fin. D. solut. matrim. Alexand. Trentacin. variar. resolut. 1. n. 37. Cardinal. Dominic. Tusch. pract. conclus. litera A. conclus. 309. in princip. Hieronym. Ceval. commun. contra commun. quæst. 734. n. 22. & seqq. Castillo de capit. 27. n. 40. Anton. à Quelad. quæst. juris, c. 18. in fin. Joann. Gutier. Canonic. d. libro 1. q. 24. n. 7. Jul. Clar. recep. sentent. libro quinto §. Adulterium, n. 17. communem dicens, & ibid. Bajard. n. 19. Sebast. Guazin. de defens. reor. libro 1. defens. 6. circa privilegia carcerat. cap. 1. n. 1. Thoman. Trevisan. dec. 16. n. 6. l. 2. Thom. Sanchez d. disput. 8. numero 28. Joan. Baptist. Costa de remed. subsidiar. remed. 100. n. 12. Prosper. Farinac. decis. 127. & 250. Cornel. Benincac. speciali 2. in judic. n. 5. Joan. Petr. Fontanel. de pact. nuptia. dict. 2. tom. clausul. 4. part. glos. 2. n. 66. & 67. Joseph. Ludovic. decis. 46. n. 4. Emmanuel Suarez commun. opin. tit. de fructib. & lit. expens. tom. 2. n. 112. vers. Item uxori litiganti, Joach. Mynsing. singular. observat. cent. 6. observ. 21. n. 2. 5. 6. & 7. Joan. Aloys. Ricc. dict. dec. quinquagesima-sexta, n. 11. 1. par. & dict. decis. 251. n. 13. 2. par.

Hæc itaque in his, quorum bona sunt sequestrata, vel his qui in possessione, vel quasi alimenta percipiendi existunt locum habent, quique ea, nec litis sumptus aliundè habere possunt: secus in aliis observandum, ex prædictis asserendum venit.

Minus etiam superiori principali sententiæ auxiliatur *text. in d. leg. si instituta, * 27. paragrapho de inofficioso, D. de inoffic. testament.* Tum quia *text. ibi,* in nepote, in quo est fortior ratio, loquitur: Tum quia non antea alimenta præstari pupillo pauperi, quam post primam sententiam pro eo latam, *textus ibi jubet, ut notat glos. fin. ibi,* singularemquè ad hoc dicit *textum ibid.* Joan. Bolog. quod filius testamen-

tum patris querelans, non debeat alimenta antequam primam sententiam pro se reportaverit, habere. Ideoque hæc omnia simul requisita, ut alimenta litisque sumptus præstari debeat, desiderat Emman. Suar. *commun. opin. tom. 2. d. tit. de fructibus & liti expens. numero 112.* Scilicet actorem filium, vel nepotem esse querelantem patris testamentum, pauperem fore; primamque pro se reportasse sententiam. Ita etiam Francisc. Marc. *decif. 364. numero 1. par. 2.* quatuor requirens, ut de alimentis, litisque expensis fiat à colligante provisio. Primum quod petens sit filius, secundum, quod sit pupillus, tertium, quod in prima instantia sententiam obtinuerit, quartum, quod sit inops, nec aliundè sibi possit subvenire. Quæ ex *d. 2. De inofficioso* colligit. Ita etiam Joann. Ceph. *conf. 127. numero 3. inf. lib. 1. Petr. Rebuf. de sentent. provis. art. 1. glos. 1. numer. 6. Pyrr. Maur. de fidejussor. 1. par. sectio. 3. capit. 8. numer. 2. folio mihi 103.*

Undè merito sententiam *glossæ in d. 1. Si quis à liberis, 6. 2. Si vel parens, verb. Nec decernent, D. de liber. agnoscend. & in l. fin. glos. fin. C. eod. tit.* (indistinctè docentis, lite super filiatione pendente alimenta, litisque sumptus ei, qui se filium contendit, ab eo qui pater desideratur, subministrandos) damnarunt Petr. Jacob. *de Aren. Cyn. Angel. & Alberic. ibid. in d. 1. fin. Bart. in l. Si neget. 7. numer. 1. D. liber. agnoscend. Quia si esset vera* (inquit ipse, *ibid. in versicul. Certè*) *seque-retur absurditas: quia quilibet ribaldus posset ire ad unum divitem hominem, & facere quæstionem filiationis, quia interim deberet alimentari. Cum quibus etiam tenent, damnaruntque sententiam glossæ Jacob. Menoch. de præsumptionibus lib. 1. præsumption. 35. numero 2. Tiber. Decian conf. 60. numero 1. lib. 2. Alexand. Trentacinq. variar. resolut. lib. 1. de aliment. resolut. 1. n. 32.*

Nec etiam principali sententiæ ut alimenta litisque sumptus paupertatis prætextu quis consequi valeat; faciliorem præbet aditum *text. in l. fin. C. de Carbonia. edict. * Non enim aliter Carboniani edicti commodum deferri voluit ibi textus, quàm sub personis legitimis ex indubitato matrimonio, custodito partu, & probata legitima successione.*

Constat igitur, non sola paupertatis ratione alimenta, litisque sumptus pauperi colliganti subministrandos fore; sed prædictis circumstantiis, & requisitis aliquibusvè eorum concurrentibus, * nec solam paupertatem hujusmodi jus, favoremque tribuere, ex latè jam deductis: & ita notarunt Bart. Bald. & alii *in d. 1. Imperatores, D. de tutel. & ration. distrabend. & post multos, ita pro generali regula constituit Didac. Covar. practicar. quæst. cap. 6. numero 6. in princ. Lara in d. 1. Si quis à liberis, 2. Si vel parens, numero 40. & 49. Pistor quæst. jur. quæst. 20. numer. 1. & 2. Cardin. Dominic. Tusch. practicar. conclus. 309. numero 23. & post Joan. Lup. Boer. & alios tradit Jacob. Menoch. d. lib. 1. præsumpt. 35. numero 32. Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 110. numero 1. & seqq. Castillo *controvers. d. lib. 3. cap. 27. numero 52. & 53. Alexand. Trentac. d. resolut. 1. numero 41. vers. Secundus casus, est, Joan. Aloyf. Ricc. d. decif. 56. Curte Archiepisc. Neapol. numer. 4. & 5. par. 1. reprobantes Guidonis Papæ, & sequacium supra relatorum sententiam, indistinctè volentium, sumptus, & alimenta à colligante divite pauperibus subministranda.**

Ut autem prædictæ oppositiones cessent, in eam sententiam communiter itum est: Quod licet sola

Velasco de Priv. Paup. Tom. I.

paupertas ad obligationem præstationis alimentorum, litisque expensarum inducendam, sufficiens non sit: eam tamen inducat, si simul cum paupertate aliqua boni juris præsumptio * sit conjuncta; 26 quo casu alimenta litisque sumptus pauperi colliganti à divite præstandos, tenuerunt Bart. *in d. 1. Si neget, D. de alendis liber. Felin. in capit. Si qui testium, numero 9. vers. Secundus casus, extra de testib. Palac. Rub. in cap. Per vestras, 2. 39. numer. 2. vers. Ex qua lege, & numero 3. vers. Imò quod plus est, Speculat. in tit. de inquisit. 2. fin. numer. 2. Emman. Suarez (receptam sententiam dicens) *commun. opin. tom. 2. sub rubrica de re judicata, numero 236. Didac. Covar. practic. d. cap. 6. numero 6. vers. Ego verò quoad liti expensas, Math. de Afflict. decif. 10. numero 3. Ludovic. Molina. de Hispanor. primogen. lib. 2. cap. 19. numer. 30. Jacob. Menoch. d. lib. 1. præsumpt. 35. numero 6. Alvar. Valasc. d. consult. 1. numero 9. Petr. Surd. de alimentis 1. quæst. 112. numer. 27. & seqq. & quæst. 120. per tot. eod. tit. 1. Joan. à Castillo d. cap. 27. numero 13. Hieronym. Zeval. *commun. contra commun. lib. 3. quæst. 757. numer. 118. & 119. Rojas in epitom. succes. cap. 33. numero 14. & 15. Cardin. Seraphin. decif. 173. numero 8. & decif. 426. numer. 1. & 2. & decif. 1098. numer. 1. & 2. Prosper Farinac. novis. decif. Rota decif. 470. numer. 5. part. 1. Cardin. Crecent. decif. 8. tit. de judic. alias 232. Alexand. Trentacin. d. lib. 1. tit. de aliment. resolut. 1. numero 41. Joan. Baptist. Pontan. de aliment. cap. 13. numero 6. Marc. Anton. Genuenf. in practic. Eccles. quæst. 575. numer. 1. Joan. Aloyf. Ricci. d. decif. 56. per tot. præcipue n. 4. & d. decif. 35. n. 14. par. 4. Joan. Petr. Fontanel. de pact. nuptial. 2. tom. clausul. 5. glos. 8. par. 12. n. 49. Stephan. Gratian. discept. Forens. cap. 55. n. 49. Rota Roman. apud Alexand. Ludovic. decif. 524. numero 2. & decif. 189. numer. 1. ubi ejus Addit. Oliver. Beltramin. numero 7. litera A. vers. Præsumptio boni juris, Anton. Ricciul. in tract. de jure persona. extra Ecclesie grenium existentium. lib. 2. cap. 21. n. 1. & 2. Fulvi. Pacian. de probat lib. 1. cap. 54. n. 70. Camil. Borrel. in summ. decif. 2. part. tit. 48. n. 325.***

Neque ad hujusmodi alimenta, litisque consequendos sumptus sententiam pro paupere latam esse, * vel alia determinata præsumptio necessariò requiritur, sed quælibet boni juris cum paupertate conjuncta præsumptio judicis arbitrio sufficiens est. 27

Et in specie (non requiri sententiam in prima instantia pro paupere, ut alimenta litisque sumptus à colligante consequi valeat, si præsumptionem pro se habeat tenuerunt Petr. Rebuf. *de sent. prov. art. 1. glos. 2. numero 5. Didac. Covar. practicar. d. cap. 6. vers. Et sanè, quia opinantur, Lara in d. 1. si quis à liberis, 2. si vel parens, numero 44. D. de liber. agnoscend. Ludovic. Molina de Hispano. primog. libro secundo cap. 16. numer. 36. Joan. Ceph. conf. 127. numero 19. lib. 1. Fulvi. Pacian. ubi supra d. numero 70 vers. Sed inò, Jacob. Menoch. d. præsumpt. 32. numero 3. & 4. Beninc. Hieron. Gabr. Joseph. Ludovic. Mandos. Simon. de Præt. & alii, quos refert, & sequitur Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 112. numer. 18. Hieronym. Zeval. *commun. contra commun. quæst. 734. numero 21. & 757. numero 117. & 118. Cardina. Dominic. Tusch. practic. conclus. litera A. conclus. 309. numero 20. & seq. Marius Giurba decif. 5. numero 29. Andre. Fachin. controvers. jur. lib. 12. cap. 62. ubi receptam sententiam dicit, conf. 42. numer. 25. & 26. lib. 1. Joan. à Castillo d. lib. 3. cap. 27. n. 68. & 69. veram hanc, & omninò in praxi servandam resolutionem, in regioque Granatensi Prætorio**

N aliquan;

aliquando obtinuisse, asserens, Joan. Aloyf. Ricci. *decif. Curia Neapolit.* 251. num. 1. & seqq. & num. 11. Joan. Baptista Costa *de ratione ratae, quaest.* 69. n. 5. ubi non esse mirum quamlibet praesumptionem sufficere, etiam quae in iudicis residet arbitrio, modo non captiosum, sed bene sit regulatum (ex Jacob. Menoch. *conf.* 491. num. 33. & Covar. *ubi sup.*) inquit, Marc. Anton. Genuens. *in practicabili. Eccles. quaest.* 575. numero secundo Joan. Baptista Pontan. *de aliment. d. cap.* 13. num. 6. & 7. Joan. Pet. Fontanel. *de pactis nuptial.* 4. tom. *clausul.* 6. *glos.* 2. p. 3. num. 77. & 80. & expressius *ibid.* part. 4. numer. 26. Anton. Ricciul. *ubi supra, dict.* lib. 2. cap. 21. numero 2. Paul. Aemil. Veral. *decif.* 259. numer. lib. 2. Philip. Paschal. *de virib. patrius potest. par.* 2. cap. 2. numer. 60. Francisc. Milanem. *decif. Regn. Sicil.* 16. numer. 39. lib. 1. Stephan. Gratian. *discept. forens. d. cap.* 55. numer. 51. Martin. Monter. *a Cueva decisio.* 16. n. 26. 27. & 28.

Nec huic resolutioni obstant praedicta jura in *d. l. si instituta*, 27. §. *de inofficioso*, *D. de inoffic. testam.* neque in *fin. C. de ordine cognition.* neque in *leg. fin. Codice de Carbonian. edict.* Quia (praeter alias, quae eis assignantur solutiones, quaeque per supra relatos in hujus sententiae confirmationem videri poterunt) ea ab omnibus fere recipitur, quae praefata jura non tam dispositivè, * quam narrativè, exempliquè gratia loqui, habet; quod regulam non arcet, *tex. in c. 1. ne cleric. vel Monach. leg. 1. §. Quod vulgo, D. de vi. & vi armata*, cum alijs *Jal. in l. sicut autem*, numero 2. *D. de re judic.* praedictamque ad §. *de inofficioso* solutionem tradiderunt Jacob. Menoch. *conf.* 418. numero 33. Petr. Surd. (alios referens) *de aliment. tit. 1. d. quaest.* 112. numero 19. & 20. Castillo *d. cap.* 27. num. 13. & 69. ubi magis communiter receptam Andre. Fachinae. *controvers. jur. d. lib. 2. cap.* 62. Petr. Joan. Fontane. *de pact. nuptial. tom. 2. clausul. 6. glos. 2. part. 4. num. vigesimo-sexto*, & in hanc sententiam omnes concordare, neminemque discrepare, asserit: tenentque alii ex proximè relatis, apud quos aliae etiam poterunt videri solutiones.

Et in *dict. leg. fin. C. de Carbon. edict.* specie non omnes illas circumstantias, & requisita ut praetendenti se filium esse, ex carbonianoque agenti, alimenta, litisque sumptus (si pro eo sufficiens praesumptio adsit) ministrentur, necessaria non esse; tenuerunt *Specul. tit. de primo & sec. decret. paragrapho videntum est, vers. Idem quoque*, & *Matthae. de Afflict.* quos refert, & sequitur Joachin. Mynfinger. *singul. observat.* 21. numero tertio. quos in id non invenisse fateor. Potestque alia assignari solutio: dictam nempe legem non omnes illas qualitates ad provisionem alimentorum, & expensarum pupillo faciendam, sed bonorum haereditariorum possessionem (quod magis est) praestandam, qualitates requirere.

Undè sententiam eorum, quos supra numero 22. retulimus, tria, vel quatuor illa simul, ut alimenta, litisque sumptus praestari debeant, requirentium; merito (post Didac. Covar. Anton. Cordub. & alios ab eis relatos) impugnat, * & reprobatur Jacob. Menoch. *d. lib. 1. praesumpt.* 35. numero tertio & seqq. & ante eum Petr. Rebuf. *de sent. provisi. art. 1. glos. 2. n. 5.* tenere quoque videtur.

Hac itaque solutione, & foedere, bonique juris pro paupere praesumptione stante, caetera quoque sedantur argumenta contraria. Litigandi namque temeritas compescitur, ansa tollitur, & occasio; simulque pauperum absque divitum injuria necessitati subvenitur. Nec per hoc iniqua divitibus inferatur conditio; cum praesumptio quae contra eos, in pauperum verò militat favorem, id jure optimo operetur. Potiusque videretur iniquum, alimenta, litisque expensas pauperibus in tali casu

denegari: cum non paupertati solum, sed justitiae; boni juris praesumptione valatae hujusmodi concedatur favor. Sufficitque cum temporis * pro paupere praesumptionem existere, licet postmodum contra eum veniat judicandum, *text. in l. 1. §. sed si certum, D. de ventre in possessio. mittend. dict. leg. fin. Cod. de Carbon. edict. lege prima §. interesse, D. si. mulier vent. nomin. ubi glos. verb. sine causa.* Satius esse, ali non alendum, quam fame necare alendum, notat, *Nof. què in axiomatib. & locis communib. jur. lit. A. numero 208.* notamus.

Non etiam objiciendum, stare adhuc rationem illam naturalem, *debere neminem contra se arma praebere.* Non enim contra se arma praebere, dicitur, cujus causa iniqua juris praesumptione vulnerata est, * adversarii que bona superata. Proque contraria parte in secundo argumento adducta jura, in casu quo adversarius ab adversario instrumenta ad intentionem suam fundandam praetendit, loquuntur, ac procedunt; Nos ad jam fundatam, ad causamque prosequendam, quae non levem boni juri specimen pro paupere praese fert, alimenta, litisque sumptus desideramus. Quo quidem, praestandos fore, & ipsamet naturalis ratio suadet; ne ob pauperum impotentiam veritas occultetur, eorumque jus pereat: & jura statuunt, ut (praeter in principio pro hac parte relata) probat etiam *text. in cap. finem litibus*, §. *de dolo*, & *contum.* Firma est enim juris resolutio; Quòd licet actori instrumentorum copia ad intentionem fundandam, praestanda non sit: ad jam fundatam verò adjuvandam conceditur, ex *l. qui concubinam, vigesima-nona, paragrapho Cum ita*, el. 2. & *leg. praedijs*, 91. §. *Tertio*, *D. de legat. 3.* notant DD. *ad leg. 1. & ultim. Cod. de edend. & ita judicavit Sabaudiae Senatus*, ut refert Anton. Fab. *in suo Cod. definit. lib. 2. tit. 1. definit. 1.*

Denique non obstat supra dictae sententiae *tex. in dict. leg. Imperatores*, 17. *Digestis de tutel. & ration. distrab.* Cui tripliciter responderi potest * Primo, ideo ibi alimentorum, litisque expensarum provisionem exigenti tutelae, curaeve administratae rationem, denegatam fuisse; quia pauper non erat, neque aliquid undè paupertas colligatur petentis rationes ex textu deprehenditur: quo casu nulla ratio dictat, alimentorum, expensarumque provisionem faciendam. Secundo, pro exigente rationes praesumptionem ibi non stetit: aliter enim si extaret, disposuisset legislator, nec tunc ejus procederet dispositio, ut firmarunt Bossius *in tit. de aliment. praestand. uxori*, numero secundo, & Petr. Surd. *in tractat. de aliment. tit. 1. quaest. 120. numero 9.* Tertio, ex ratione proximè dicta, quia qui rationes exigebant, ad intentionem suam fundandam, alimenta litisque desiderabant sumptus, quos justissime denegarunt Imperatores, concessuri, si jam fundatam prosequerentur, ut sentit idem Anton. Faber *in suo Cod. definit. libro 3. tit. 21. definit. 1. numero 1.*

Ex quibus, contrariis responsum sufficienter extat, manetque firma conclusio, Praestanda pauperi alimenta, litisque sumptus, si pro se praesumptionem habeat. Quae ampliatur procedere in paupere etiam cum fisco litigante, * qui tenetur pauperi de alimentis, necessariisque expensis providere, argum. *l. 1. §. quod si fiscus*, *Cod. de Carbon. edict.* tenuerunt *Parif. de Put. in tractat. Syndic. verb. Expensae*, numero secundo *Palac. Rube. in repet. cap. per vestras*, d. §. 30. num. 3. Petr. Surd. *de aliment. d. quaest.* 120. n. 15. Anton. Ricciul. *in tractat. de jur. personar. extra gremi. Eccles. existent. lib. 2. quaest.* 21. n. 4. Nicola. Boët. *decif.* 303. n. 4. Joann. Aloyf. Ricci. *decif. Curia. Archiepisc. Neapol.* 35. n. 15. par. 4.

Non solumque pauperi actori, sed etiam reo * pro debito civili incarcerato ab adversario alimenta praestanda,

standa dixit celebris glos. in l. fin. verb. agnoscere, C. de erogat. milit. annon. libro 12. tenueruntque Specul. intit. qui filii sint legitim. §. fin. num. 20. in fin. Addit Bart. in l. Sanctum, n. 3. lit. B. D. de rerum divis. dixitque singularem d. glossam Jas. in §. Item si quis, n. 93. insit. de action. §. in l. si victum, n. 2. §. 3. D. de re judic. Felin in cap. Ex rescripto, in fin. ubi etiam alii, extra de iurejurand. Alvarus Valasc. de consult. 1. n. 8. Petr. Surd. de aliment. titul. 1. qu. 69. n. 2. §. quæst. 71. n. 1. §. 2. §. quæst. 118. per tot. Cornel. Beninc. in tract. de paupert. speciali 8. in judic. n. 22. Limitantes per hoc dictum Bartoli in d. l. Sanctum, D. de rerum divis. dicentis: captum suis expensis vivere debere, quia intelligi debet, nisi pauper sit, quia tunc ab adversario qui eum in carcerem detrudi fecit, erit alendus, Nicol. Boër. (sic pluries in Curia decisum referens) decis. 325. num. 1. in fin. Anton. Cordub. in d. l. si quis à liberis, §. Solent, num. 37. D. de liber. agnoscend. Anton. Sola in decret. Sabaud. tit. de captura debit. glos. 3. num. 5. Carol. de Graf. in tract. de exceptionib. in prælud. n. 115. Joan. Baptist. Costa de remed. subsidia. remed. 72. Anton. Ricciul. d. tractat. lib. 2. quæst. 21. n. 7. §. 9. ubi, quod si pauperi carcerato non præstet, qui eum carcerare fecit, per carcerem visitatores excarcerari poterit, ex constitutione Pii. V. 68. in ordin. §. 3. §. const. reformat. Pauli V. in §. 24. n. 24. Joan. Hieronym. Episc. Campan. in suo diversorio juris, rubric. 11. cap. 10. numero 51. Joan. Aloys. Ricci. in decis. Curie Archiepiscop. Neapol. 56. per tot. 1. par. ubi ita fuisse conclusum, testatur, & decis. 251. num. 17. part. 2. §. in allegat. Joan. Mariæ Novar. num. 3. post ipsiusmet Ricci. decis. 109. ead. par. 2. Lucas Matthæus de Apicella in tutamine pauperum, titul. 4. de cessione bonorum, num. 48.

Et quod si creditor debitorem pauperem carceratum non alat, teneatur Judex cum è carceribus relaxare, tradiderunt etiam Francisc. Ripa in l. Obligatione, 32. D. de pignor. §. hypothec. Petr. Gerard. singul. 73. Nicolaus Boër. decis. 303. n. 2. Ruginel. practic. quæst. 39. num. 68. ubi sic decisum refert, Joan. Baptist. Pontan. de aliment. cap. 11. n. 7. Pet. Surd. eod. de aliment. tractat. d. titul. 1. quæst. 71. num. 3. communem hanc sententiam, & servanda dicens, Prosper. Farina. prac. crimin. quæst. 17. num. 149. Alvar. Valasc. (sic sæpè judicatum vidisse asseverans) d. consult. 1. num. 1. Anton. Gamma decis. 261. num. 1. ubi quod non semel secundum hanc opinionem extitit per suos collegas judicatum, Aviles in cap. Prator. cap. 18. verb. Qual convenga, n. 5. Alphons. Montal. in l. 2. verb. De pau y aqua, tit. 8. libro tertio fori leg. Anton. Cordub. in dict. l. si quis à liberis, §. si vel parens, n. 60. cum sequentib. & ita per prædictam glos. in d. l. fin. C. de erogat. milit. annon. lib. 12. quotidie judicari; testatur Melchior Pheb. in decis. Lusit. decis. 3. n. 1. §. arresto 2. in princip. Id quod non solum in paupere publicis adstricto vinculis; sed etiam in nobili in domo carcerato * vulgo, (Preso en omenage) procedere firmat, cui etiam à creditore ministranda fore alimenta, sicut publicis vinculis carcerato, decisum fuisse asserit, Carol. de Graf. ubi supr. n. 116. Joan. Baptist. Costa d. remed. 27. Lucas Matthæ. de Apicel. supr. d. n. 48. ubi, quod si creditor, qui debitorem fecit in carcerare non reperitur; citabitur per proclama, & in tit. de quinquenniali dilatione, n. 214. inquit, in magna Curia observari regulam: Ut fiat contra creditorem, citatio, ut ad ministrandum expensas carcerato, stante ejus paupertate, veniat, primaquè compareat die ad testium examinandorum super paupertate juramenta videndum; ac deinde capitur de paupertate in formatio, constitutoque de ea summarie, imponitur decretum, Quod creditor infra

Velasco de Priv. Paup. Tom. I,

biduum debitori carcerato subministret expensas, aliàs liberabitur. Quod si non infra dictum terminum subministret, solet aliud interponi decretum: Ut infra aliud biduum subministret, aliàs liberetur; & si incipit ministrare, posteaque desistit, decretum quod continuet expensas, seu alimenta interponitur, aliàs liberetur captus. Quas taxari dicit in magna Curia solere expensas ad rationem ducati unius pro quolibet mense, nisi persona carcerata sit qualificata, & nobilis, quia tunc iudicis arbitrio taxatio augebitur. Idemquè dicit, si debitor pauper incarceratus infirmatus fuerit, * quia confitio de infirmitate, solet magna Curia illum ad domum creditoris asportari facere, ut suis illum sumptibus curet, quem si creditor recipere noluerit vel ei necessaria in firmitate ministrare, illum dimittere, & licentia Curiam consueville firmat argum. text. in l. 2. §. Sed scimus, C. de Latin. libert. tollen. & ita referentem adducit Franciscum Ant. de judic. in suo tract. de aliquid. instrumen. 4. confid. numer. 72. Sicque se bis in civitate Cava, cum ibi iudex esset, anno 1592. observare testatur. Sic & Catalonia stare itatum const. 4. §. 7. titul. de pauper. litigant. §. const. 3. de execut. censual. (quæ credi ores ad quorum instantiam debitores sunt incarcerati, alere eos debere jubent, alià si per duos naturales dies cessent. relaxandos) asserit Joan. Petr. Fontanel. in tractat. de pact. nuptialib. tomo 2. clausul. 6. glos. 2. part. 3. n. 71. vers. Habebat, & latius 1. tom. clausul. 4. glos. 18. par. 4. num. 34.

Hanc tamen opinionem procedere putat, contenditquè Alvar. Valasc. supr. dicto num. 8. in casibus tantum, in quibus cessione bonorum locus non est. * Quia cum pauper carceratus cedendo bonis à carceribus liberetur, text. in l. 1. C. qui bonis cedere possint: alimenta petere non nisi dum sit cello poterit. Licet contrarium (adhuc in isto casu) dicendum contendat, judicatumquè dicat Melchior Pheb. dict. arresto 2. Sententiæ tamen Valasci (in puncto juris) adhærendum puto, eique assensu videtur Joan. Hieronymi Campanil. dicta rubric. 11. c. 10. num. 51. ubi saltem de debito evidenter apparet, nec debitor defensionem aliquam legitimam, qua se tueri possit, habet; non verò aliter. Dum enim de debito evidenter non apparet, ut per debitoris confessionem, sententiam in rem judicatam translata, vel alias legitimas probationes, quæ executionem habeant, quibusvè exceptio legitima obijci non potest, cogendus non est quis bonis suis carere, eorumquè cessionem facere: & sic expresse notat Antonius Gamma dicta decisione 261. numero 4. versiculo, quæ omnia procedunt, quando debitor iam est condemnatus in certa quantitate ipsi creditori solvenda. Et ita veniunt intelligenda * jura Regia in l. 2. titulo 8. libro 3. Fori leg. §. in l. 4. titulo 16. libro 5. novæ Reg. Collect. disponentia, teneri creditorem per novem dies de pane, & aqua debitori providere: quod si intra eos solvere, aut fidejussorem dare debitor non potuerit, creditori (si creditor ipse velit) inservire, ut ex operibus suis creditori satisfaciatur, adstringi: Ut procedant, locumquè habeant, si de debito confluet evidenter, nullaquè sit legitima debitori exceptio. Et sic ea etiam dispositione stante, tenebitur creditor pauperi debitori lite durante de alimentis providere, ut aperte ex earum legum contextura deprehenditur. Quæ sententia limitanda videtur Nisi elemosynis vivere pauper incarceratus possit; tunc enim non eitenetur creditor subvenire * ut (argum. text. in l. Judices, 10. C. de Episcop. Aud.) prædictam sententiam mutarunt Nicola. Bor. (post alioseo ab relatos) dict. decisione 303. n. 2. Concl. Benincac. dict. special. 8. in judic. n. 24. late Antoni. Gamma dicta decisione 261. n. 2.

N 2

Cui

Cui tamen limitationi contradicit Alvar. Valasc. *dict. consultat. 1. numero 8. versiculo, Verum tamen ego.* Ubi, quod etiam si Confraternitas Misericordiae carceratis alimenta praestet, non ob id creditor à provisione alimentorum debitori incarcerato faciendae excusabitur: Cum pietatis causa incarceratos confraternitas non de rigore, creditorumve intuitu alat, nec pauperi incarcerato ex solitis eleemosynis de alimentis provideret, sit creditor alimenta debitori praestaret; & secundum hanc opinionem in facti contingentia consuluisse testatur. Qua etiam in re multum (juxta supra dicta) personae operabitur conditio.

41 Non solum autem carcerato pro debito civili alimenta debitori pauperi à creditore praestanda sunt; sed etiam pro crimine * carcerato, qui interim ab accusatore alimenta, litisque sumptus ad sui defensionem habere debet: tradit latè Nicola. Boer. *decif. 325. per tot.* Joan Baptist. Bajard. *in addition. ad Julium Clar. quaestione 46. n. 12.* Sebastian. Guazin. *de defension. reor. defens. 6. circa privilegia carceratorum, capite primo num. 1.*

42 Aliàs à Curia erunt hujusmodi expensae subministrandae; * Matthae. *de Afflict. decif. 71. num. 2.* Petr. Surd. *de alimen. tit. 1. quaestio. 72. numero primo* & 2. Joan. Baptist. Bajard. *ubi supr. numero 15.* Borgnin. Cavalc. *de brachio. par. 284. de communi asserens,* Sebast. Guazin. *loco proximè relato, num. 1.* & 3. Philipp. Paschal. *de virib. patriapotesat. 2. par. capite. 2. numero 87.* etiam in quocumque delicto Petr. Surd. *ubi sup. numero trigesimo* & Sebast. Guazin. *in numero 2.*

43 Proque his pauperibus carceratis alendis (si opus sit) poterit imponi collecta, * cum eos alendi onus ad Communitates spectet, ut communem esse opinionem testatur Borgnin. Cavalc. *de brachio Regio dict. secunda par. numero 291.* quem refert, & sequitur Sebastian. Guazin. *dict. capite primo numero 3.*

44 Et si ad Judicem ad quem, remissio carcerati pauperis faciendae sit, Judicis à quo expensis * mittendum fore, tenet Joan. Fab. *in l. minimè, C. de appel. per text. in l. 1. C. de custod. reor. & auth. de defensor. civ. 2. Audient, colla. 3. Capel. Tolo. q. 100. n. 2.* Probaturque ex *Actis Apostolorum, c. 27.* ubi quia Paulus ad Caesarem appellaverat, eum cum custodibus & Centurione Praesul Festus ad Caesarem misit. Ejusque expensis remissionem factam fuisse, ex eo deprehenditur, quia nulla Paulus Apostolus habebat bona. Cum aliàs carceratus ad alium Judicem remissionem petens, suis sumptibus * remittendus sit, ut (ex Bald. & Cardina. Alexand.) tradit Nicol. Boer. *decif. 103. n. 1. ex text. in d. l. fin. C. de erogat. milit. amon. lib. 12. nec aliàs Judex remissionem facere teneatur, ut (post Practicam Conrad. t. de inquisit. n. 12. limit. 9. p. 249. col. 2.) ostendit Prosper Farina. prima parte praxis criminal. q. 7. n. 39. in princip. & vers. Quod si remissio* Didac. Covar. *practic. q. c. 33. n. 5.* Jacob. Menoch. *de arbitr. casu 228. numero 7. & seq.*

45 Idemque erit, si alius carcerati remissionem petat * ejusdem namque carcerati sumptibus (si solvendo sit) faciendae erit, secus si pauper nec solvendo, quia tunc expensis accusatoris, in ejusque defectum, Judicis requirentis ultimoque loco, judicis requisiti remissionem faciendam tradit Bart. Alex. Boer. & aliis) Caravita *in ritibus mag. Curiae, ritu 235. n. 13. & seqq.* Didac. Covar. *d. c. 33. n. 5.* Farinac. *ubi supra d. num. 39. vers. Altera, & sic tertia, & in fin. versic. Bene verum est.*

46 Advertendum autem supra traditam conclusionem principalem (quae pauperi litiganti praesumptionem pro se habenti alimenta, litisque sumptus à

colligante divite ministrandos, habet) intelligere multos, velleque procedere in casu tantum, quo pauper ad universitatem * bonorum ageret, majoremve hereditatis partem peteret: secus si personali actione, proque aliquo suo credito, vel re singulari contenderet. In qua fuerunt sententia Petr. Surd. *de aliment. tit. 1. quaest. 120. numero 14.* Stephan. Gratian. *disceptat. Forens. cap. 55. numero 49.* cum quibus simpliciter transit Joan. à Castillo *controvers. d. lib. 3. cap. 27. numero 14.* Joann. Baptist. Costa *de ratione rata, quaest. 59. numer. 6. & seq.* August. Barbof. *in remis. ad leg. Reg. Lusitan. lib. 2. tit. 9. Dos contadores, dos feitos, è castas, in hanc quoque allegans Azinium in praxi Florent. 2. 32. cap. 2. ampliatur. 30. & 31.* Coller. *de proces. executi. cap. 2. numero 95. & seq. par. 1.* Bernard. Græv. *ad pract. Camer. Imperial. lib. 1. conclus. 43. considerat. 1. numero 10.* novissimè etiam Antoni. Ricciul. *de jure personar. extra Eccles. gremium, existentium, lib. 2. quaest. 21. numero 6.* Joan. Petr. Fontanel. *de pact. nupt. tom. 2. claus. 5. glos. 8. part. 12. num. 46.* Qui omnes, autoritate Joan. Lupi. *in repet. cap. Per vestras, d. §. 39. ampliatur. 18. num. 3. vers. Imò quod plus est, moventur.* Qui tamen nullo modo id aut dicit, neque hujus partis sequaces aliquam legem, efficacemve rationem adducunt. Quare praestanda à divite colligante pauperi alimenta, litisque sumptus (juxta a nobis latè tradita) sive pro universitate bonorum, sive pro parte tantum pauper contendat, indistinctè tenendum est. Cum utrumque simul casum comprehendat tradita ratio, quae ministrandos pauperi litiganti praesumptionem pro se habenti sumptus, & aligmenta dicit: ne per impotentiam jus eorum pereat veritasque opprimatur. Item quia *tex. in d. cap. Ex parte, II. & cap. Olim, de accusation. fieri provisionem disponunt eis; qui ad universitatem bonorum nullo modo agunt.* Et sic reperi tenuisse Rotam Romanam *ex congestis à Farinac. in novissim. par. 2. decif. 748. numero 5.* rejecta *Surdi*, sequaciumque distinctione: eamque tenet indistinctè sententiam Joan. Cephal. *conf. 127. n. 10.* Joan. Aloys. Ricci. *decif. 56.* Curia Archiepisc. Neapolit. *n. 9. par. 1.* sibi que parum constans Ant. Ricciul. *d. tract. lib. 2. quaest. 21. n. 3.* Joan Petr. Fontanel. *de pactis nuptialib. 2. tomo clausul. 6. glos. 2. part. 4. numer. 73.* ubi semper pro hac sententia, & contra dictam differentiam Senatuum Cataloniae judicasse, asserit, Oliverius Beltramin. *in annotat. ad decif. Alex. Ludovici (Rotae quondam Auditoris, postmodum quem Romani Pontificis) decif. 189. nu. 7. lit. A.*

Dubium tamen est, an hodiè (cum pauperum Advocati, Procuratoresque ubique salariati, extent) praestandae nihilominus pauperi colliganti haec sint expensae? * cum illis gratis pro pauperibus postulare debeant alique officiales auxilium praestare scripturas conficere & absque sportularum solutione exhibere, ut *quaest. 28.* deduximus latè. Dicendumque videtur, hujusmodi expensas à colligante divite pauperi ministrandas non esse, cum absque eis causam prosequi, jusque suum valent pauperes conservare, quae praecipua, & fundamentalis provisionis expensarum fuit ratio, cumque ea deficiat, cessabit, deficientque earum hujusmodi exactio. Ita sententit, Joan. Botta *conf. 64. n. 10.* & post eum Joan Baptist. Costa *de ratione rata, quaest. 95. n. 11.* Dicit tamen Fontanel. *d. tract. 2. tom. claus. 6. glos. 2. p. 4. num. 57.* se unquam ad id in illa Cataloniae Provincia, ubi Advocati pauperum Procuratoresque existunt, animadversum vidisse, sed indistinctè praedictas dari expensas. Idque forsitan accidere, vel quia visum sit, non semper tali-

talibus causam committi posse, nec justum, esse; eorum Patronorum operis pauperes uti obligare; vel quia præter has, aliæ etiam sunt litis expensæ. Sicquæ in illo Senatu *Bottæ*, supra relatam opinionem non Practicari, prout neque in hisce Castellæ Tribunalibus practicatur, sed contraria, ut sæpè judicatum vidi. Faciuntquæ pro hac sententia notata à *Nobis quæst. 31. numero 13. & 19. vers. Licet adhuc* Item quia dato, quòd *Bottæ*, *Costæque* memorata ratio in eorum opinionem quoad litis expensas trahere posset: quoad alimenta verò (à quibus gratuitum patrocinium non excusare constat) nèquiret. Præterea nec ab expensis excusabit: Illud namque ita demum Advocati, Procuratoresquæ exhibere tenentur, si aliter sibi pauperes providere non possint (*quæst. 28. num. 54. adnotavimus* * in præsentem verò possunt. Quod si pro pauperum juvamine publicum percipiant, si non stipendium, procedet. Cum jam nec paupertatis qualitas (boni juris fumum pauperis præbente causa) in id adsit; nec Advocatum, Procuratorumvè obligatio stipendio adaucta sit; sed quæ in quolibet antea erat, in pauperum hodiè assignatis Patronis resideat. Deinde, quia etiam de publico salariati pauperes ultra trium millium mora petitorum summam (juxta *Hispaniæ*, quam *quæst. 4. num. 80. prædiximus* consuetudinem) habentis, gratis haud adstringuntur juvare. Quam tamen, multoquæ etiam majorem in bonis habentibus (paupertate ad hunc effectum, Judicisvè arbitrio probata) alimenta litisquæ sumptus a divite pauperi colliganti ministrandi erunt, ut sæpè, in speciequæ infra *num. 54. & 71. notamus*. Ex quibus, & Advocatos, Procuratoresquæ à gratuito in præsentem casu patrocinio liberos existere, & divites cum pauperibus litigantes (præfatam boni juris præsumptionem habentibus) ad alimenta, litisquæ sumptus eis ministrandos obligatos apparet.

Aliud præterea non absimile subsequitur dubium.

49 An filio, * uxorisvè pauperi, aut quibus eadem ratio est, patrem, vel maritum divitem habentibus, alimenta, litisque debeantur ab adversario expensæ? In qua pro utraque parte rationes urgent, & argumenta. In divitis favorem, ne colliganti pauperi hujusmodi teneatur provisionem facere; inducitur primò, quia ea non nisi pauperibus * sit, *dictis juris supra n. 7. estque* communis, concorsque omnium nemine discrepante in hac Doctorum scribentium materia sententia: & ita (post antiquiores) observarunt *Didac. Covar. Lara. Ludovic. Molina, Menoch. Valasc. Alexand. Trentac. Caesar Barz Cardin. Tusch. Ludovic. Cassan.* quos refert, & sequitur *Cast. d. lib. 3. cap. 27. d. n. 4. cum seqq.*

50 Ideoque supervenientibus divitis * cessat alimentorum, expensarumque provisio, ut proximè adducti, pluresque alii relati, & sequenti à *Joan. Petr. Fontanel. d. tom. 2. clausul. 6. 3. par. glos. 2. num. 73.* notant. Sicut crescente inopia, * & alimenta quoque crescere debent, *Cardin. Franc. Mant.* (post alios à se relatos) *decis. 331. num. 3. 5. & 6. Fontanel. ubi supra numero 74. & sequentib.* Sic judicatum referens.

51 Undè ab eo qui litis expensas, alimenta que sibi præstanda contendit, paupertatem prius (tanquam intentionis suæ fundamentum) probari * oportet, *Bart. Paul. Casti. Alexand. Jaso. Deci. Afflict. Benin. Boer. Valasc. Barzi. & alii adducti per Castil. ubi supra num. 5. Fontanel. d. clausul. 6. glos. 2. 4. par. num. 22.* in quo omnes concordare dicit. *Stephan. Gratian. discept. Forens. cap. 552. numero 10. Rota Roman. coram Alexand. Ludovico* (tunc ejus Auditore) *decis. 189. num. 1. Moli. de Hispan. primog. lib. 1. cap. 19. num. 46. Alvar Valasc. consult. 7. num. 7. Alex. Trentac. Velasco de Priv. Paup. Tom. I,*

variæ. resolut. lib. 7. tit. de aliment. resolut. 7. num. 32. Ludovic. Cassan. conf. 25. num. 8. 9. & 12. & diximus quæstione 5. n. 11.

Debetque in specie, * respectu effectus de quo agitur, probari paupertas; ac ideo non generalis paupertatis probatio, sed talis ob quam non possit quis se, & litem sustinere requiritur, *Cardina. Seraphi. decis. 426. quem refert, & sequitur Oliver. Beltramin. in annot. d. decis. 189. num. 7. lit. A. vers. Paupertas debet probari, & fuisse dictum testatur in Cordub. Capellaniæ, 8. Novemb. 1610. coram R. P. D. Ortembergo, diximusque quæstione 4. n. 81.*

Qui autem ab alio alimenta consequi potest, pauper non dicitur, * *Petr. Surd. de aliment. titul. 7. quæst. 37. à num. 1. & tit. 1. quæst. 23. numero 12. & 13. & quæst. 103. numero 3. Thom. Sanchez in præcept. Decalog. lib. 1. capit. 14. num. 6. in fin. Ludovic. Cassanat. consil. 27. n. 9. & 10. plures hujus sententiæ referens, Oliver. Beltramin. in annotat. ad d. decis. 189. num. 8. versiculo, Paupertas debet probari, Stephan. Gratian. disceptation. Forens. capit. 132. num. 46. & disceptat. 552. numero 18. Francisc. Vivi. decis. 533. numero 15. Joan. Petr. Fontanel. d. claus. 6. glos. 2. part. 4. numero 55. Et in specie nostra decidit Rota Roman. ex congestis à Farin. in decis. novissi. 2. p. decis. 470. n. 5.*

Secundò, quia obligatio parentum circa filios, * vel filiorum circa parentes, conjugisvè circa conjugem, & antiquior, & potentior, est, ac ideo posteriori, minusquæ potentiori, adversari divitis cum paupere litigantis obligationi prævalere debet. ex vulgatis juribus. notatisquæ à *Nobis q. 11. n. 11. & 16.*

Tertiò, quia parentum, * filiorum, vel conjugis obligatio (quando saltem maritus indotam conjugem recepit) certa, indubitataquæ est, nullusque ad obligationis cognitionem desideratur eventus, semper enim de ea constat: At colligantis obligatio dum lis ex integro finem non recipit (quantumcumque pro paupere adsit præsumptio) dubia est, & incerta. Certa autem, & indubitata obligatio incertæ & dubiæ prævalere debet, nec certa pro incertis dimittenda sunt, *l. Cum Titio, D. ad leg. Falcid. l. Non quemadmodum, D. de judic. l. Si stipulatus, D. de fidejussor. Stephan. Gratian. disceptation. Forens. tomo 5. capit. 884. n. 28.*

Et licet utrumque remedium (consequendi nempe à parentibus, filiis, vel conjugem, alimenta, nec non à divite colligante) subsidiarium * sit, solumque in defectum aliorum bonorum, unde percipi alimenta possint, concedatur (ut in parentibus, & filiis diximus *quæst. 4. §. 3. in colligante satis ex supra dictis constat, præcipuè num. 50.*) multo tamen minus subsidia remedium est, quod filio adversus patrem, vel è contra, conjugivè adversus conjugem pro alimentis consequendis. quam quod pauperi litiganti adversus colligantem conceditur, ex proximè tradita ratione, ex obligationisque origine, quo nemo est, qui non videat. Ubi autem duo adsunt subsidiaria remedia, minus subsidiarium * prævalet, ut latè in materia *auth. Præterea, C. vir, & uxor*, in secunda hujus tractatus parte deducimus.

Contrariam tamen sententiam * (etiam in isto casu præstandas litis expensas, alimenta que pauperi colliganti) tenuerunt *Guid. Pag. quæst. 56. Steph. Grati. discep. Forens. c. 120. n. 52. hancque verissimam credit resolutionem Joan. à Castil. d. lib. 3. c. 27. num. 15. & seqq. servandamque omninò dicit, num. 17. in fin. in confirmationem respondit Joan. Baptist. Ferret. conf. 34. num. 9. lib. 1. in casu Patavino, in quo lata fuerat sententia, D. Clementiam esse uxorem D. Marci Antonii de Sancto Vitor notarii matriculati divitis, multumque ex officio lucrantis, ab ipsoque alimenta, & litis expensas, appellatione*

non obstante, neque quod uxor ipsa patrem divitem haberet fore, præstandas, ac deberi, quem refert, & sequitur Joan. Ant. Mangil. in tract. de imputat. q. 168. num. 1. circa fin.

Cujus rei rationem adducunt supra dicti, quod leges providentes pauperi litiganti de alimentis, litisque sumptibus: non aliorum divitias, sed ipsius litigantis respexerunt paupertatem.

Præterea, quia licet à parente filio, vel è contra, aut à conjuge conjugi pauperi alimenta præstanda sint; non tamen litis expensæ, neque ad id ad stringi possunt. Ideoque penes divitem collitigantem remanere obligationem contendunt.

61 Qua tamen in specie (licet indistinctè supra relati ministrandos pauperi litiganti litis sumptus, & alimenta teneant) distinguendum inter alimenta, & litis sumptus (quorum diversa ratio, obligatioque vidua est) existimo. Ut pro alimentis *teneantur pater, filius, vel conjux divites, quippè anteriorique obligatione adstricti: pro litis verò sumptibus collitigans. Sicut enim pater pro litis sumptibus pauperi filio non teneretur, nec erit æquum pro alimentis, ad quæ pater adstrictus est, collitigantem teneri. Quo in casu supra relata militant argumenta, idque verum omninò judico.

62 Videndum nunc superest, utrum recipiens alimenta, litisque expensas, debeat ea si succumbat, restituere; *si vicerit compensare? Et (ut antiquiores omitam) Pet. Surd. de alim. tit. 1. q. 134. (qui quæstionem hanc latè differit, præsertim à num. 4. ex sententia Bart. Masver. Boer. & aliorum) nec imputanda, neque restituenda asserit. Cujus rationes, & argumenta extollit (veriorè hanc sententiam dicens) Joan. à Castillo d. c. 27. num. 71. contra Covar. & alios, ita etiam tenet Alvar. Valasc. d. consul. 1. num. 7. Vincent. de Fransch. decis. 114. numero 1. & seq. Joan. Petr. Fontanel. de pact. nupt. tomo 1. claus. 4. glos. 18. p. 4. numero 79. & tom. 2. claus. 6. p. 4. num. 54. Joan. Aloys. Ric. decis. Curia Archiep. Neapo. 251. numero 19. & seqq. p. 2. Hercul. Marefco. var. resolut. lib. 2. cap. 83. numer. 26. Rota in Romana bonorum de Cecchis 14. Novemb. 1603. coram bonæ memo. Penia, & in Romana Salviani 27. Mai 1613. coram Cardinali Sacrato, improbato Covar. teste Oliver. Beltramin. qui (hanc sequitur) in annot. ad d. decis. 189. num. 7. vers. Sciendum est autem, Fab. de Anna. conf. 102. lib. 2. num. 1. licet sequentibus contrarium nitatur defendere.

63 Undè deducunt omnes supra dicti, in isto casu non teneri recipientem alimenta, litisque sumptus, de restituendo *cavere, contra Didac. Covar. pract. cap. 6. num. 7. & (præter supra relatos, Boerio tantum, & Surdo allegatis) ita tenet Pyrrh. Maur. de fidejussor. 1. par. sect. 3. cap. 8. num. 2. vers. Contrarium. tamen, fol. mihi 103. Petr. Surd. etiam de alim. tit. 1. quæst. 135. per. tot. & ita judicavit Rota, teste Beltramin. supra.

64 Sed licet prædictam sententiam (neque restituenda, neque compensanda alimenta, & litis expensas pauperi litiganti præstita, in casu succumbentiæ, *quando nempè victus est pauper) veram judicem, omninoque tenendam, ex ratione text. in d. l. 1. §. Interesse, D. si mulier ventr. nomin. non obstante ejus restrictione, quam intendit facere Covar. supra, quam etiam tenet sententiam in isto casu Ludovic. Molin. de Hispan. primog. lib. 2. cap. 16. n. 39. 42. & 43. Jacob. Menoch. de præsumpt. lib. 1. d. præsumpt. 35. num. 36. & 37. Borgnin. Cavalcan. decis. 23. num. 5. part. 1. multos alios referens ibid. & in repertor. ejusd. 1. part. verbo, Possessor fructuum.

In casu tamen, quo pauper victor extitit, distinguendum puto. Quod aut adversarius justam ha-

buit litigandi causam, eaque ratione in expensis condemnandus non esset, * juxta text. in l. Eum. quem temerè, 78. D. de judic. & in l. Properandum, 11. C. eod. & utrobique notant Scribentes, Bald. in l. Generaliter num. 10. C. 2. Episc. & Cler. ubi, quod probabilis causa litigandi, ab expensarum solutione excusat, latèque prosequitur num. seqq. Estque de jure Regio expressus text. in l. 8. tit. 22. p. 3. & ibid. Greg. Lop. glos. fin. ad hujusmodi excusationem justam causam in veritate non requiri, sed sufficere eam, quæ justa reputabatur, notat. Aut justam litigandi causam non habuit, in expensisque condemnandus * ea ratione fore, juxta text. in l. Qui solidum, 80. §. Etiam, D. de leg. 2. §. Oportet, in aut de judic. vers. Si tamen, collat. 6. & ibi not. glos. verb. Solo, ad med. glos. 1. in 3. solut. in d. l. Eum, quem temerè, text. in d. l. Regia 8. Jas. in d. l. Properandum, in §. Sin autem alteram, num. 3. & 8. ubi etiam Alex. num. 7. Hippolyt. de Marsil. singul. 237. & 485. & in l. Patre, vel marito, à numero 7. D. de quæst. Bald. in d. l. Generaliter, numero 9. vers. Ex prædictis apparet, & conf. 323. num. 1. ad fin. lib. 1. Alex. (receptissimam opinionem dicens) conf. 115. num. 15. l. 4. Decius in c. Interposita, §. Ille, n. 2. de appellat. Curt. Jun. conf. 28. n. 10. & conf. 34. n. 8. Augustin. Bero. conf. 135. num. 9. l. 2. And. Tiraq. de retract. convent. §. 1. glos. 2. n. 58. Didac. Covar. pract. l. 1. cap. 27. num. 3. Jacob. Menoch. de arbitrar. lib. 2. centur. 2. casu 176. num. 1. & 2. qui num. sequentibus quando justam litigandi causam quis dicatur habuisse latè agit, plenè etiam Petr. Barbof. in dict. l. Eum quem temerè, in principio, n. 51. 52. & 53. Hieronym. Zeval. de cognitione per viam violentiæ glos. 16. num. 1. Cæsar. Barzi. decisione 113. num. 11. Caravit. in ritib. mag. Curia, ritu 297. n. 20. & novissimè (quem post hæc scripta omnium latissimè hac de agentem vid) Camil. Borrel. in 2. par. sum. decis. tit. 38. de expensis, n. 12. & seqq. & n. 59. & seqq.

Ubi igitur victus in expensis condemnandus non foret, restituenda ei esse *alimenta, litisque sumptus, quos pauperi præstitit, verum existimo: aliter namque sequerentur absurda. In expensis nempè eum, qui condemnandus ob justam litigandi causam non foret, condemnandum, locupletarique pauperem cum alterius injuria, vel jactura. Neque enim ultra legum intentionem dictarum expensarum provisio operari debet, cum ut pauperes jura sua servent præstentur, idque consuquutum sit; non etiam ad expensarum retentionem procedendum erit ubi si pauper non esset, eas non haberet.

Et in effectu (licet non sic distinctè) hanc videtur tenere opinionem Alvar. Valasc. d. consult. 1. numero 7. & Castillo d. cap. 27. numero 71. prope fin. Petr. Surd. d. tit. 1. quæst. 124. numero 14. decisumque videtur apud Cardin. Francisc. Mantic. decis. 43. num. 1. & 7. ubi fuit conclusum: Æmiliam, quæ usufructuaria omnium bonorum fuerat relicta, alimenta, quæ sibi lite pendente per modum provisionis fuerant decreta, pro concurrenti quantitate compensare debere.

Nec prædictæ determinationi obest boni juris præsumptio, quæ pro paupere, ut illi alimenta, litisque sumptus à collitigante decernantur, desideratur: non enim ea impedit, quominus justam litigandi causam adversarius habeat, ut quia pro re, vel hæreditate in qua hæres extitit, vel ab alio legitimo habuit titulo, sibi à paupere moveatur lis; ut exemplificat dict. l. Regia, 8. tit. 22. par. 3. & constat ex traditis per Menoch. d. casu 177. n. 3. & seqq. ex Petr. Barbof. aliisque supra relatis.

Advertendum, præterea, hujusmodi alimenta, litisque sumptus pauperi assignatos, usquequo debitum finem * lis recipiat præstandos, ut tradunt Ludovic. Molin.

Molin. de Hispano. primoge. d. lib. 2. cap. 16. numero 39. Aufrer. in decis. Tholosa. 77. Petr. Rebuf. de sentent. provis. art. 1. glos. 2. num. 17. Joan. Baptist. Pontan. de aliment. cap. 13. num. 7. Jacob. Menoch. de præsumpt. d. lib. 1. præsumpt. 35. numero 34. Castillo d. cap. 27. num. 26. Stephan. Gratia. discept. Forens. cap. 136. num. 39. tom. 2. Joan. Petr. Fontanel. d. tom. 2. claus. 6. glos. 2. part. 3. n. 72.

69 Nec ab hujusmodi alimentorum, expensarumque assignatione appellare * (quoad effectum saltem suspensivum) licet, nec quoad id conceditur appellatio, ut in terminis tradunt Petr. Rebuf. supra d. art. 1. glos. 2. num. 34. Petr. Surd. de alimentit. 1. quæst. 120. 13. Joan. Aloyf. Ricci. decis. Curia Archiep. Neapol. 251. n. 15. par. 2. Sigismund. Scacci. de appellat. q. 17. limit. 7. n. 3. suoque latius nobis hac de re erit agendum loco.

70 Ad quam tamen usque summam * alimentorum expensarumque facienda sit provisio, in dubium vertitur? Aliqui enim usque ad quartam tantum rei litigiosæ fructuum partem posse judicem taxationem facere, voluerunt. In qua fuerunt sententia Masver. in praxi, tit. de possess. n. 19. Nicol. Boer. decis. 324. n. 4. & novissimè Joan. Baptist. Cost. de rat. rata q. 95. num. 8.

Quorum tamen opinionem reprobant statim referendi, asserentes, non posse certam in hic constitui regulam, Judicisque arbitro relinquendum Didac. Covar. practi d. cap. 6. numero 7. vers. Solet. tamen, Ludovic. Molin. d. cap. 16. num. 47. Jacob. Menoch. de præsumpt. d. præsumpt. 35. n. 34. Joan. à Castillo d. lib. 3. controvers. cap. 27. num. 15. Alex. Trentac. variar. resolut. lib. 1. tit. de alim. resolut. 1. numero 46. Joan. Petr. Fontan. de pact. nuptial. d. clausul. 6. glos. 2. p. 3. numero 65. & seqq. ubi latè de hac materia, & qualiter Judex ab hujusmodi taxationem se informare, ut justum proferat arbitrum debeat, Stephan. Gratia. discept. Forens. cap. 55. nu. 53. Hercul. Marefcot variar. resolut. lib. 2. cap. 38. n. 12. Camil. Borel. in summ. decis. 2. part. tit. 30. numero 326.

71 Sic etiam pariter quis in propositio casu pauper * dicatur, judicis relinquitur arbitrio, ex late à nobis adductis quæst. 4. n. 75. & alibi sæpè, & in specie, & terminis nostris tenent. Ludovic. Molina d. cap. 16. n. 46. lib. 2. Joan. del Castillo d. cap. 27. n. 6. Joan. Petr. Fontanel. d. clausul. 6. glos. 2. par. 4. numero 25.

72 Denique pro coronide notandum, ad hujusmodi alimenta, * litisque expensas pauperem non teneri. Pauper enim alium pauperem alere non adstringi, probat text. in l. Non quemadmodum, 8. in fin. D. de liber. agnos. glos. verb. Ex utraque, in l. fin. p. ipsum autem, C. de alend. lib. latè comprobant, exornantque Petr. Surd. de alim. titul. 7. q. 8. per tot. Stephan. Grat. discept. Forens. cap. 519. n. 14. & latius c. 55. n. 1. & seqq. tom. 3. traduntque in terminis Joan. Cepha. conf. 127. num. 11. latè Joan. Petr. Fontanel. de pact. nuptialib. tom. 2. claus. 6. glos. 2. p. 3. numero 68. & seqq. & ita decidit Rota Rom. in collectis à Farinac. 2. tom. novissim. decis. 470. n. 7. Oliver. Beltrami in annota. ad Alex. Ludovic. d. decis. 198. n. 7. in fine principii, ante versiculum, Præsumptio boni juris. Nec pro his alimentis, expensisque præstandis, decentem victum suum arctare, * aut proprietatem vendere cogendus quis est, ut tenent Gratian. & Fontanel. supra, diximusque nos latius quæst. 4. n. 169.

Utrum venditor qui scit litem motam pauperi emptori, etiam absque denunciatione defendere eum debeat, de evictione nequè teneatur si non defendat?

S U M M A R I U M.

- 1 Venditor non tenetur de evictione, nisi ei emptor litem nunciaverit.
Ampliatur numeris seqq. usque ad num. 10. exclusive.
- 4 Regula. Qui certus est, de regul. jur. in 6. quando procedat, locumque habeat?
- 10 Pauper de evictione agere poterit contra venditorem, licet ei litem motam non denunciaverit, & numero sequentibus.
- 11 Venditor litem motam Ecclesiæ, vel minori sciens, se se non defendat, litique assistat, etiam absque aliqua denunciatione de evictione tenetur.
- 12 Minor absque interpellatione constituit debitorem in mora.
- 13 Ecclesiæ minori equiparatur.
- 14 Pauperes Eccl. minoribusque equiparantur.

Q U Æ S T I O X L.

Regula est, debere emptorem litem super re emptata motam venditori nunciare, * aliàs de evictione venditorem non teneri, text. in l. Emptor fundi, 8. l. Si cum q. 17. C. de evict. l. Si rem. 29. p. Quodlibet l. Si fundo vendito, 53. §. Si cum possit D. eod. l. 1. C. de peric. & commod. rei vendit. l. 32. & 36. tit. 5. part. 5. glos. in l. Auctore laudato, 7. C. de evict. Franc. Ripa in c. Cum M. numer. 113. de const. Didac. Covar. (post Scribentes in d. locis, & alios, quos refert) lib. 3. variar. c. 17. num. 3. Socin. regul. 117. Petr. Duenn. regul. 241. Molin. de empt. & vendit. tit. natur. empt. & vend. num. 2. Hieron. Gig de pensio. q. 77. n. 21. Petr. Rebuf. ad constit. Reg. tom. 3. tit. de dilat. artic. 5. glos. unic. n. 27. Antoni Gomez. tom. 2. variar. c. 2. n. 34. Hieron. Ceval. commun. contra commun. q. 385. num. 34. Hieron. Ceval. eorum. contra commun. q. 385. num. 1. Anton. à Quesad. diversar. q. jur. c. 10. num. 3. Joan. Gutier. de juram. confirm. 1. par. c. 61. n. 1. & seqq. Cald. Perey. de empt. & vend. c. 31. n. 55. & 79. Joseph. Mascard. de probatio. conclus. 615. n. 8. & seqq. Stephan. Grat. discept. Forens. l. 2. c. 363. num. 1. Gaspar. Caballin. de evict. p. 3. num. 4. Marc. Ant. Peregri. decis. 89. num. 3. Hieron. à Laurent. decis. Avinion. 111. n. 7. Alex. Trentac. variar. resolut. 4. num. 2. vers. Sed ea est opinio, & n. 3. Anchar. Regienf. q. 35. num. 2. l. 1. Andr. Fachin. controvers. lib. 2. c. 34. Rota Rom. ex collect. à Farina, novissim. par. 1. decis. 598. n. 6. & decis. 564. n. 5. Rota Rom. Diversor. decis. 69. n. 21. par. 2. Petr. Barb. in l. Venditor, 49. n. 7. D. de jud. Card. Tusch. pract. conclus. lit. E. conclus. 353. n. 1. & Cæsar. Barzi. decis. 16. n. 11. Marta decis. sive voto 65. num. 6. Marius Muta decis. 59. num. 18. & 19.

Idque etiam si venditor emptori rem venditam suis sumptibus * defendere promississet, procedit, Intellegi enim debet, si venditori facta fuerit denuntiatio, argum. text. in l. Si uno. 17. in fin. princi. vers. Quod tamen, D. locati, Corne. conf. 325. quem refert & sequitur Marc. Anton. Peregrin. d. decis. 89. n. 7.

Etiamque si aliter quàm per denunciationem, & requisitionem ab emptore factam, scientiam * litem motæ venditor habuisset, quia adhuc non posse emptorem, qui non denunciavit, de evictione agere, probat text. in l. Si parentes, 20. C. de evict. & docent Bart. in l. 2. §. fin. numero 7. & ibid. Ripa

numero 17. *D. solut. matrim. idem Bart. in l. Non soliam, §. Morte, numero 52. D. de novi oper. nunciatio. receptam sententiam dicit. Alexand. conf. 138. numero 4. lib. 7. §. in d. §. Morte, numero 45. Decius conf. 73. num. 2. Canonistæ in d. cap. fin. de empti. §. vendit. Ludovic. Roman. (communem dicens) conf. 211. numero 3. column. 3. in princip. versiculo, Tertio adducit, Abb. conf. 49. versiculo, Certumque est, libro 2. communem testatur Jas. in dict. l. 2. §. Voluntatem, numero 26. *D. soluto matrimo.* Petr. Rebuf. ad constit. Regi. d. 3. tom. tit. de dilation. artic. 5. glos. unic. numero 27. Didac. Covar. (communem quoque dicens) lib. 3. variar. capit. 17. numero 3. de communi etiam testatur Antoni. Gomez d. 2. tomo variar. capit. 2. de empt. §. vendit. numero 39. column. 5. in princip. Ferdinand. Vazquez Menchac. controvers. usu freq. cap. 9. numero 13. Gaspar Cabal. de eviction. d. §. 3. numero 4. §. sequentibus, Nicola. Vander singul. 33. numero 4. Joann. Gutier. de jurament. confirmat. 1. part. d. cap. 61. numero 3. §. 4. communem sæpè dicens, Alexand. Trentacinq. variar. resolut. d. lib. 3. titul. de emption, §. vendit resolut. 4. numero 5. versicul. Contra hanc, ubi magis communem, & veriolem, ab eaque non recedendum firmat, veriolem, & magis communem dicit, ac defendit And. Fachin. controvers. d. libro 2. cap. 35. vers. Sed contraria sententia, Petr. Barbof. ad leg. Venditor 49. (latè probans à numero 8. §. seqq.) *D. de judic.* Petr. August. Morla in empor. jur. tit. 9. *D. de contrab. empt.* numero 38. Cradin. Dominic. Tusch. practic. conclus. lit. E, concl. 353. num. 1. in fin. ubi de communi, §. num. 21. §. 22. §. lit. I. conclus. 339. numero 5. ubi de communi pariter testatur, P. Ludov. Molina lib. 2. de just. §. jur. disput. 380. numer. 9. communem etiam dicens, cautumque expresse in Ordinament. Lusitan. Petr. Barbof. loco jam relato Joan. Aloyf. Ricci. collect. decis. 867. Vincent Carot.) de communi attestans) *de depof. 1. par. tit. de compensat. excusat. 3. num. 13.**

4 Cujus rei ratio est, quia licet, qui certus est, certiorari ulterius non oporteat, juxta regulam, *Qui certus; de regul. jur. in 6. ca tamen* *ubi denunciatio, vel certioratio ad simplicem solum scientiam requiritur, procedit: ubi autem non ad simplicem solum scientiam; sed ut etiam sciens aliquem actum faciat; partis quoque desideratur denunciatio text. in l. Denunciasse, 17. §. Quid ergo, *D. de adulter.* quam omnes ferè supra relati rationem tradunt.

5 Hancque sententiam intelligunt multi, voluntque; procedere, etiam si venditor emptorem defendere jurasset; * sciatque emptori aliter, quam per ejus denunciationem litem motam: ahduc enim emptoris denunciationem, ut de evictione venditor teneatur, requiri: tenuerunt Socin. in d. l. 2. paragrapho *Voluntatem, numer. 20. §. 21. D. solut. matrim.* And. Alciat. in l. *Quod te mihi, numer. 42. vers. Existimaverim §. numer. 43. §. D. si cert. petat.* Petr. Rebuf. ad constit. Reg. Gallic. tom. 3. tit. de dilat. d. art. 5. glos. uni. num. 36. Ludovic. Gom. in §. *Item si quis postulante num. 10. circa med. instit. de acti.* Marc. Anton. Baver. de mora, part. 2. num. 21. plurimis rationibus, & argumentis hanc comprobatur (contrariis respondens) Gaspar Caballin. d. §. 3. num. 54. §. seqq. qui num. 71. vers. *Id propter*, ab hac sententia (velut justiore, veriore, & in praxi frequentiore) recedendum non asserit, Cardin. Dominic. Tusch. d. lit. E, conclus. 353. n. 53. ubi de magis veriori, & de ejus observantia testatur in praxi. Licet multi contrarium tenuerint Alex. in d. §. *Voluntatem, numero 16. Jas. numero 27. Ripa. num. 18. in fin. Andre. Barbat. in d. cap.*

*fin. num. 4. in fin. vers. Nisi vendens, de empt. §. vendit. Purpur. in l. Quod te mihi, numero 92. D. si cert. petat. Cattel. Cott. in suis memorab. verb. Emptor male defendens, vers. Ultra eos limita, Hieronym. Grat. conf. 239. num. 3. §. seq. lib. 2. Gozad. consil. 31. numer. 7. §. consil. 57. numero 11. Marc Anton. Natta conf. 262. n. 20. libro 2. Roland. à Valle consil. 6. numero 48. libro 1. Didac. Covarruv. d. capit. 17. numero 5. Anton. Capit. decisione 106. numero 3. versiculo, *Unde succedit*, Joan. Gutier. d. cap. 61. numer. 19. Alexand. Trentacin. variar. resolut. 4. numero 8. ad fin. Hieronym. de Ceval. commun. contra commun. questione 385. numer. 3. Cardin. Tusch. ubi sup. numero 52. Cald. Pe. reyr. de empt. §. vend. cap. 31. num. 70. Seraphin. de privileg. juramen. privileg. g. 49. Joan. Petr. Fontanel. de pact. nuptial. tomo 2. clausul. 5. glos. 8. par. 14. numero 73. Camil. Borrel. in summa decis. tit. 60. de juramento numero 234. Marius Muta decis. 59. numero 14. communem & magis communem dicit Rota Roman. Diversor. 69. numero 3. 5. 7. §. 8. part. 1. Ultra autem opinionem harum verior sit, non est nostrum differere.*

Adeò verò, ut venditor de evictione teneatur, denunciatio necessaria est, ut licet nullum competere posse venditori jus, * comprobet emptor, notoriumvè, sit desideretur, ex sententia glossæ, §. ibid. Bart. num. 2. in l. *Emptorem, in princip. verb. Possè, in fin. D. de action. empt.* Angel. in §. fin. numero 5. institut. de empt. §. vendit Grat. conf. 1. numero 57. lib. 1. Joann. Crot. conf. 248. numero 3. lib. 2. Socin. in d. l. 2. §. fin. num. 15. §. ibi Alciat. numero 29. *D. solut. matrimon.* communem sententiam dicit (valde prædictam glossam extollens) Decius conf. 74. num. 4. §. 5. in praxique observandam asserit Pet. Rebuf. d. tom. 3. ad constit. Gallic. titul. de dilat. art. 5. glos. unic. numer. 37. Imol. in d. cap. fin. in fin. de empt. §. vendit. qui hanc opinionem tutiorem esse fatetur, Petr. Barbof. ad d. l. *Venditor, numero 31. §. numero 68.* Petr. August. Morla in *Empor. jur. part. 1. d. titulo 9. D. de contrabend. empt.* numero 4. versiculo, *Securior tamen sequitur* (communem dicens) Caldas Pereyra de emptione §. vendit. cap. 31. numero 71. Cardinal. Tusch. de litera E. conclus. 353. numero 29. & latius numero 33. Marc. Anto. Peregryn. d. decis. 89. numero 7. communem quoque dicens, Bath. Socinium ubi sup. numero 11. firmantem referens, non potuisse secundum opinionem contrariam obtinere: quam tenent plurimi, Ripa nempè in d. l. 2. §. *Voluntatem, numero 20. D. solut. matr.* Alexand. in d. l. *Non soliam, §. Morte numero 49. D. de novi oper. nunciat. Feli. in cap. Cum olim, numero 11. §. in cap. Cum. Bertoldus, numero 24. de re judic. Matthæ. de Afflict. decis. 49. numero 3. ubi Vrsi! num. 2. §. 4. Aym. Cravet. 83. numero 6. §. conf. 178. numero 6. Anton. Capit. decis. 106. numero 4. Didac. Covar. variar. resolut. d. cap. 17. numero 5. alios referens Cardin. Tusch. ubi sup. numero 34. Hieronym. à Laurent. d. decis. 111. numero 8. Joan. Petr. Fontanel. de pact. nuptial. 2. tom. de clausul. 5. glos. 8. numero 75. part. 14. §. 76. Joann. Aloyf. Ricci. d. collect. 867. vers. *Limita* 7. Petr. Surd. decis. 22. numero 8. §. 9. Cardin. Seraphin. decis. 1024. numero 5. Francis. Mantic. decis. 30. num. 3. Gaspar Cabal. de evictio. dict. §. 3. num. 73. §. seqq. Joan. Gutier. de juram. confirm. dict. cap. 61. num. 18. Joseph. Mascard. d. conclus. 615. num. 23. §. sequentibus Anton Gomez variar. lib. 2. cap. numero 39. col. in 4. in principio versiculo, *Item etiam adde Alexand. Trentaciq. d. resolut. 4. numero 10. versiculo, Septimò declaratur, Achil.**

Achil de Graſ. *decif. 1. numero 3. tit. de conceſ. præbend.*
 & in *titul. de emption. & vendit. decif. 2. numero 1.*
 Borgnin. Cavalcan. *decif. 8. numero 25. part. 1. Petr.*
 Barbt. *ad dict. l. Venditor, n. 69. & ſeqq.*

Non ſolum autem ſimplicem ſufficere denuncia-
 tionem venditori fieri, ſed ut liti aſſiſtat, cauſam-
 que defendat admonitionem, * proteſtationemque
 7 requiri, deducitur ex *text. in d. capit. fin. de empt. &*
vendit. & l. 1. C. d. peric. & commod. rei vendit. &
in d. l. Parentes in fin. C. de evict. in l. Qui abſentem,
76. de procurat. ſumat. gloſ. fin. in clement. Cauſam 3.
de D. electione, Bart. in d. l. Non. ſolum, & Morte
numero 51. D. de novi oper. nunciat. & ibid. Ro-
man. numero 12. Anton. Rube. numero 977. com-
munem dicit. Felin. in d. capit. Cum M. num. 64. &
ibid. Ripa numero 165. extra de conſtitut. Hieronym.
Cagnol. in l. Venditor, num. 3. per text. ibid. D. ju-
dic. Didac. Covar. variar. reſolut. d. lib. 3. cap. 17.
num. 3. verſ. Secundò, latè Gaſp. Cabalin. de evict.
d. & 8. numero 21. & ſeqq. Petr. Barb. ad d. leg.
Venditor, numero 18. D. de judic. P. Ludovic.
 Molin. (communem dicens) *de juſtit. & jure, lib.*
2. d. diſput. 380. numero 9. lit. C. verſ. Exiſtimo etiam
cum communi, & poſt longam diſputationem, hanc
 tenet, comunem dicens, ab eaque non receden-
 dum; Alex. Trentacinq. *variar. reſolut. d. lib. 3. tit.*
de empt. & vendit. reſolut. 4. numero 2. verſ. Secun-
 da opinio, Gregor. Lop. *in d. l. 32. tit. 5. par. 5. gloſ.*
 4. ubi veriore, profitetur, etiam multum dubie lo-
 quatur.

Contra quam tenent Bald. Salic. Alex. Socin. &
 alii, quos refert, & ſequitur Petr. Barboſ. *ſup. nu-*
mero 19. & 20. Didac. Covar. d. numero 3. in fin.
 ubi ſimplicem ſufficere denunciationem ab emptore
 factam cum publico propoſitæ actionis testi-
 monio, etiamſi venditor requiſitus expreſſè non ſit,
 ut emptorem defendat, cenſet: quia virtualiter
 hujusmodi videtur inefſe requiſitio. Superior tamen
 contraria ſententia frequentiori Doctorum calculo
 recepta eſt.

Nec adhuc emptoris denuntiatio, requiſitioque
 ut liti aſſiſtat, cauſamque venditor defendat, ſufficit,
 ſed copia pariter libelli * adverſus emptorem pro-
 ducti debet ad venditorem transmitti, ut omninò
 de litis motæ qualitate ſit certus; arg. *text. in clem.*
Cauſam de electio tradit. Bart. in d. & Morte, nume-
ro 48. & ibi Alex. numero 42. Jaſ. numero 38. Fe-
lin. in d. cap. Cum M. numero 63. ubi etiam Ripa
numero 163. Alexand. conſ. 33. n. 4. lib. 2. Hieronym.
Cagnol. in dict. l. Venditor. num. 4. D. de judic. Petr.
Duennas regul. 243. Gaſpar. Cavalin. dict. & 3. An-
toni. Gamma. decif. 79. numero 1. Didac. Covar. d.
num. 3. verſiculo, Tertio Petr. Barboſ. in d. l. Vendi-
tor, num. 15. Gregor. Lopez. in dict. l. 32. gloſ. 4.
quæſt. 2. Alexand. Trentacinq. d. reſolut. 4. num. 3.
 Vincent. Carot. *de depoſ. d. 1. part. tit. de compenſat*
excusat. 3. num. 13.

Imò hujusmodi denunciationem ſolemniter &
 cum requiſitis neceſſariis factam ſufficere, ut ven-
 ditor de evictione teneatur, niſi emptor pariter li-
 tem proſequatur, * probatur *in d. l. 1. C. de peric. &*
commod. rei vendit. ubi id not. Bald. & Paul. Caf-
trenſ. num. 1. ad fin. & numero 3. Joan. Petr. Fer-
rar. in ſua pract. in form. libelli in cauſa vendit. in verb.
Promittens de evictione, num. 8. Gregor. Lopez. in
l. 33. d. tit. 5. part. 5. gloſ. 4. verb. Comprador. Se-
 quitur ſingulare dicens Joan. Gutier. *de juram. con-*
firmat. 1. par. d. cap. 61. num. 8.

Licet contradicat Alexand. Trentacinq. *d. reſo-*
lut. 4. numero 5. verſiculo, Secundò requiritur. Dum-
 modo emptor comparauerit ad ſententiam declarans
 ex Bald. *in dict. l. 1. C. de peric. & commod. rei vendit.*
 num. 7.

Quamvis autem aded denuntiatio requiratur, ut
 venditor etiam litem motam adverſus emptorum
 ſciens de evictione teneatur, nec alias evictionis
 obligatione adſtringatur: Paupertatis tamen favore
 denunciationem venditori ſcienti neceſſarium * non
 eſt, & abſque ea de evictione pauperi emptori
 venditorem teneri, aſſerendum eſt. Probaturque
 ex eo, quod venditor qui * ſuper re Eccleſiæ, vel
 minori vendita litem ſit motam, ſi liti non aſ-
 ſiſtat, ſeque defendat, abſque aliqua denuncia-
 tione de evictione tenetur, ut (poſt Bald. Jaſ.
 & Anton. Rub. ibi relatos) tenet, & defendit Co-
 varuv. *d. cap. 17. numero 4. Petr. Rebuff. ad conſ-*
tit. Gallic. de tom 3. titulo de dilat. articulo 5. capit.
31. numero 69. Andr. Tiraquel. de pia cauſa
privileg. 141. & ſequenti, Gaſpar. Caval. dict.
& 3. numero 102. & 103. Pat. Ludovic. Mo-
 lin. *d. libro 2. de contract. diſput. 380. numero 13.*
verſiculo, Quando emptor eſt minor, Joſeph. Maſ-
card. de probat. d. concluſione 615. numero 15.
 Ferdin. Vazquez Menchac. *controverſ. uſufreq.*
lib. 1. capite 9. numero 13. Alexand. Trintacinq.
dicto titulo de emptione & venditione, reſolutione 4.
numero 15. Andr. Fachinæ controverſ. libro 2. ca-
pit. 38. Gregor. Lopez in dict. l. 31. titulo 5.
par. 5. gloſ. 4. quæſt. 7. prope med. decif. Rotæ
 Bononiæ. *in congeſtis ab Annibal. Fundatia, &*
 Camillo Gyphio, *decifione 77. numero 18. Caldas*
 Pereyra *de emption. & venditione, capit. 31. num.*
 69. Marc. Antoni. Genuenſ. *in practicab. Eccleſ.*
 quæſt. 129. num. 2.

Quod inde provenit, quia minor abſque inter-
 pellatione * conſtituit debitorem in mora, *text. in l.*
In minorum, 3. C. de in quib. cauſ. in integr. reſtitut.
non eſt neceſ. notantque proximè relati. Id ex æqui-
 paratione Eccleſiæ * ad minores (per *text. in cap. 1.*
& capit. Auditis, & ibi gloſ. verb. Minoris, extra de
in integr. reſtit.) ad Eccleſiam quoque extenden-
 tes.

Quare ad pauperes etiam ex eadem ratione, pa-
 ritatequè trahendum id erit, eiſque adaptandum, cum
 utriſque * minoribus ſcilicet, & Eccleſiæ æquipa-
 rentur, eorumquè gaudeant privilegiis, ut multoties
 notavimus. Et quia abſque expreſſa interpellatione
 conſtituunt debitorem in mora, ut *quæſt. 25. à n. 11.*
cum ſeqq. latè deduximus.

Cumquè prædicta ſit fundamentalis, & unica ra-
 tio quare minores, & Eccleſia hujusmodi favore fru-
 antur: eademque in pauperibus militet; eodem quo-
 que favore gaudere, conſentaneum eſt. Imò & in pau-
 peribus id præcipuè locum habere debet: Cum ſive
 in denunciando, aut libello ad venditorem authenti-
 cè, & in lite proſequenda (juxta ea quæ ſuprà deſide-
 rari diximus) expenſæ, ſumptuſquè fiant neceſſe ſit.
 Quæ excuſare ſolent, debentque pauperes, ex ſuprà
 notatis *quæſt. 31. à n. 11. cum ſequentibus: vendito-*
 remque litis motæ conſcium in mora etiam abſque
 interpellatione conſtituere. Quibus omnibus dicta à
 Nobis citata *quæſt. 25. num. 11. & ſequentibus* (quæ
 longiorem hac in re progreſſum ſupplent) auxilian-
 tur.

Utrum a Solutione expenſarum, & me-
 lioramentorum, quæ bonæ fidei poſ-
 ſeſſor utiliſvè dominus in re bona fide
 poſſeſſa, vel in qua dominium aliquod
 habebat, fecit, excuſet paupertas?

SUMMARIUM.

- 1 Bonæ fidei possessor, sive titulum habens, sive non necessarias deducit expensas; quas in re bona fide possessa fecit. Et idem in expensis utilibus, num. 35
- 2 Et in emphyteuta, qui absque culpa ab emphyteusi cecidit: Secus si ob non solutam pensionem, & num. 6.
Et idem in utilibus expensis, num. 36.
Et deducit expensas quas etiam renitente, & contradicente domino fecit, n. 47.
Limita n. 28,
- 3 Et idem in vassallo.
- 4 Et in simplici conductore, vel colono tam ad longum, quam ad breve tempus:
Et etiam in melioramentis utilibus perpetuis, n. 40.
Limita num. 40.
- 5 Conductores, vel coloni huiusmodi expensas non amittunt, nec à re conducta, nisi prius solvantur, expelli possunt, etiam ob non solutam pensionem, tamquæ in necessariis, quam in utilibus, & numero 14.
- 7 Conductori, vel colono non solum pro his expensis rentio, sed etiam actio competit.
- 8 Vassallo pro his expensis non solum per retentionis, sed etiam actionis remedium succurritur
- 9 Hæres de restituendo gravatus durè, in diem, vel sub conditione, necessarios sumptus, quos ante restitutionem fecit, consequitur.
Et etiam utiles, n. 37.
- 10 Et ideo deficiente, præfatos sumptus ejus hæredes consequuntur.
- 11 Et qui in præfatis necessariis sumptus reputentur, gravato, vel ejus hæredibus restituendi?
Majoratus possessor, ex quibus bonis sumptus pro litibus, quæ in majoratibus accidunt, facere debeat? ibidem remissivè.
- 12 Hæres de restituendo gravatus, sumptus, quos pro litium rerum hæreditariarum tuitione fecit, sive vincat, sive vincatur, modò litem evidenter calumniosam non tractaverit, consequitur.
- 13 In necessariis expensis non exitus, sed initium spectatur, & num. 68.
- 14 Qui contendit se hæredem, an consequatur sumptus, quos in lite prosequenda fecit?
- 15 Mala fidei possessor necessarios detrahit sumptus. Et quid in utilibus expensis? numero 43. 44. & 45.
- 16 Bonæ fidei possessori competit pro melioramentis, & expensis necessariis retentio, licet aliter ei obligata non sint.
- 17 Mala etiam fidei possessori. Nec solum retentio, sed & repetitio actioque competit.
- 18 Et an pro melioramentis in una re factis possit alia quoque retineri?
- 19 Executio sententiæ impeditur quousque melioramenta solvantur.
- 20 Et an etiam non liquidato valore melioramentorum procedat?
- 21 Etiam si ab eo, qui executionem petit, ac solvendis melioramentis cum fuerint liquidata offeratur cautio?
- 22 Et quid si in sententia diceretur, Solutis prius expensis.
- 23 Executio ob defectum solutionis melioramentorum retardari non debet, quando in dilatione periculum subesset, admittendaque tunc cautio erit.
- 24 Vel si in continentibus non adesset factorum melioramentorum probatio.
- 25 Melioramenta, expensaque necessariae an etiam re meliorata, vel eisdemmel melioramentis peremptis debeantur? & n. 26. & 27.
Et quid in utilibus tantum? n. 46.
- 26 Bonæ fidei possessor non aliter, quam retentionis jure, doli mali exceptione opposita, melioramenta consequitur.
- 28 Simplex bonæ fidei possessor fructus cum expensis, & melioramentis compensat; non verò qui dominium (quantumcumque revocabile) habet, qui expensas illibatas debere, & n. 10.
Intellige in fructibus à bonæ fidei possessore in ipsa re perceptis; secus in perceptis ex ipsis melioramentis, quia eos debet bonæ fidei possessor illibatos percipere, num. 23.
- 30 Extende etiam in fructibus ab hærede de restituendo gravato post purificatum fideicommissum perceptis, si in restituendo morosus non fuerit.
- 33 Et in fructibus ex melioramentis, etiam post litem contestatam perceptis.
- 34 Et etiam si bonæ fidei possessor ad fructuum restitutionem fuerit condemnatus; quia adhuc perceptos ex melioramentis restituere, aut compensare non debet.
- 35 Utiles expensæ dicuntur, quæ in faciendo de novo consistunt, & in arborum, vinearumque plantatione.
- 38 Usufructuarius deducere debet expensas, & melioramenta utilia. Limita n. 48. & 49.
- 39 Clericus, vel prælatus expensas, & melioramenta utilia, quæ in rebus Ecclesiæ de propriis ipsorum bonis fecerunt, deducere debent.
- 42 Emptor consequitur expensas melioramentorum necessariorum, vel utilium, quas in re, quam venditor remedio legis 2. Cod. de rescindenda vendit. advocavit, fecit.
- 44 Mala fidei possessor utiles expensas, melioramentaque faciendo, an donare videatur?
- 45 Intellectus ad text. in l. Domum, §. in fin. C. de reivindic.
- 50 Impensa magna, vel modica, quæ dicatur?
- 51 Paupertas à solutione expensarum necessariorum, vel utilium non excusat, & num. seq. Contra n. 53. & seqq.
- 52 Minor ab huiusmodi non excusatur expensis.
- 54 Nimis magna melioramenta in re Ecclesiæ faciens, ut Ecclesia ante melioramentorum æstimationis restitutionem vindicare nequeat; censuras penasque à S. Concil. Trident. sess. 22. cap. 11. de reformat. contra eos, qui in proprios usus res emphyteuticas, & alia jura Ecclesiæ directè convertunt, latus incurrit
- 55 Consanguineus retrahens consanguinei rem ab emptore, tenetur illi necessarias, utilesque expensas reficere: non tamen tenebitur, si ut consanguineum à retractu averteret, nimium magnas, onerosasque faceret emptor expensas, & numero 56.
- 57 Et quæ in præfatis magnæ, onerosaque impensæ, ac melioramenta, ad quæ pauperes non adstringuntur, dicantur.
- 58 Dominus an rem melioratam pro solutione expensarum necessariorum, una in ea facta sunt vendere teneatur?
- 59 Expensæ necessariae, quandoquæ stricto, quandoquæ late modo dicuntur, & qualiter?
- 60 Dominus dives, qui aliunde quam per rei meliorata venditionem, vel novum creditum contrahendo, solvere potest necessarias, utilesque, quantumcumque excessivas expensas, & melioramenta, non excusatur, potestque pro eis in retineri res.
- 61 Expensæ utiles, & necessariae, sive melioramenta, etiam

etiam excessiva, qualiter à bonæ fidei possessore, utilivè domino deducenda sint? Qualiter vè dominus directus ea retinere possit?

- 62 Edificium destruendum non est, ut melioramenta bonæ fidei possessor, utilivè dominus inde extrahat.
- 63 Dominus directus dives æstimationem melioramentorum necessariorum, vel utilium, prout edificio juncta valent, solvere tenetur.
- 64 Dominus pauper expensas utiles, & necessarias, etiam per rei melioratæ venditionem, si easdem, similevè esset ipse factururus, solvere compellitur.
- 65 Vel quando dominus rem melioratam vendidit; vel mox venditurus sit; quo casu etiam voluptariæ debent refici expensæ in quantum res pretiosior facta est, & n. 66
- 67 Vel quando melioramenta de mandato, vel consensu domini facta sunt, vel ea postmodum approbavit.
- 68 Et quid si tempore factum melioramentorum, dominus dives erat, tempore verò restitutionis pauper.
- 69 In expensarum, & melioramentorum, taxatione, æstimatione, ac solutione faciendâ, quod debeat attendi tempus? & numer. seqq.
- 73 Expensam, & melioratum in dubio æquivalere videntur.
- 74 Intellectus ad text. in l. In fundo, 39. D. de reivindic.
- 75 Et ad tex. in l. Domos. 61. D. de legat. 1.

QUÆSTIO XLI.

Funt sapè à bonæ fidei possessoribus, emphyteutis, vassalis aut aliis utilibus dominis in re bona fide, aliquovè domini jure possessa necessaria, utilesvè impensæ, & meliorationes, quas à veris, sive directis dominis (cum res ad eos pertinere cognoscitur) solvendas sibi fore contendunt. Quibus & naturalis ratio, & favent civilia jura. Quid enim magis naturali consentaneum rationi, quàm quod bona fide, justovè titulo, necessariò, aut utilivè in alicujus favorem impensum est (si nec præcipuè amittendi, vel donandi animo factum sit) persolvatur? Quid civili magis juris conforme? Aliter namque brevi quidem tempore corruerent domus, deformarentur urbes, deficeret agrorum cultura, nullus deniquè (aut rarus saltem) hujus timoris occasione præventus, ad possessionem refectionem, conservationem, vel augmentum animum intenderet, locupletereturque dominus cum alterius injuria, vel jactura quod nec jus, natura patitur.

Quarè summa cum ratione decreverunt leges, necessarias utilesvè impensas, & meliorationes à vero, sive directo domino bonæ fidei possessori, utilivè domino persolvendas.

- 1 In bonæ fidei possessore, * sive titulum habente, sive non, ut necessarias debeat deducere expensas; est text. in l. qua ratione, 9. de acquir. rer. domin. in l. Paulus, 14. D. de doli mali except. in l. si quis sciens, 11. vers. Sanè, & in l. si in area, C. 16. de reivindic. leg. sin autem, 28. §. in re petita, l. Sumptus 48. (aliàs 49.) leg. in fundo, 39. D. eod. tit. de reivendit. de jure Regio text. in l. 44. tit. 28. par. 3. traduntque Petr. Duennas (post DD. in dictis locis) regula 237. incip. Emphyteuta emphyteusi finita, vers. Secundo probatur, Anton. Gomez in l. 46. Taur. n. 2. Joseph. Ludovic. decis. Perusin. 34. n. 9. & decis. 117. n. 22. Jacob. Menoch. de recuper. possess. remed. 15. n. 501. Hercul. Marefcot. variar. resolut. lib. 2. cap. 109. n. 2. Petr. Surd. consil. 183. n. 1. & seqq. lib. 2. & decis. 87. n. 1. Prosper. Farin. decis. 622. n. 4. part. 2. novissime Ovid. de Amic. de jure emphyteut. quæst. 73. n. 3. & seqq. Cardin. Domin. practic. concl. lit. M. concl. 180. n. 56. Marc. Anton. Peregr. de fideicommiss. artic. 50. n. 29. part. 1. & part. 2. n. 31.
- 2 In emphyteuta, * qui absque culpa ab emphyteusi cecidit (veluti per emphyteusim finitam) tradunt

communiter scribentes in l. Senatus (aliàs incipit Cætera) 43. §. Marcellus, D. de legat. 1. n. 1. Alexand. n. 5. & ibidem Addentes; idem B. 1. in l. 3. §. Emptor autem, n. 6. vers. Quod etiam observatur, Cod. commun. de legat. & in authen. Excipitur n. 2. C. de bon. qua liber. Jal. in l. 2. C. de jure emphyt. n. 27. versic. Intelligas tamen, & n. 30. Decius in authen. Qui rem, n. 14. versic. Secus est, si emphyteusis, C. de sacros. Eccles. August. Bero. in cap. Potuit. de locat. n. 4. & quæst. 19. & conf. 79. n. 6. lib. 2. Carol. Ruyn. conf. 24. n. 10. lib. 1. Decius (communem dicens) consil. 518. n. 2. Petr. Duennas d. regul. 237. vers. Et emphyteuta, Julius Clar. in §. Emphyteusis, q. 45. n. 1. & 2. & in §. feudum, quæstio. 88. Ant. Gomez variar. tom. 1. cap. 12. n. 40. in fin. Jacob. Menoch. d. remed. 15. qui de communi testatur n. 502. Alvar. Valasc. de jure emphyt. quæst. 25. n. 6. & 10. Arias Pinell. in l. C. de rescind. par. 2. cap. 3. n. 7. Hercul. Marefcot. variar. resolut. d. lib. 2. cap. 109. n. 3. latè comprobatur. Ovid. de Amicis, de jure emphyt. dict. quæst. 73. n. 3. & seqq. præcipè n. 5. ubi communem dicit Rota Romana ex collect. à Farinac. decis. 294. num. 6. & 7. & decis. 349. n. 1. part. 2. novissime. Anton. Camm. decis. 22. P. Ludovic. Molina de just. & jure, tract. 2. disputat. 463. num. 2. Andr. Gail. pract. observat. 121. num. 15. Vincent. de Franc. decis. 121. n. 1. Anton. Faber. in suo Cod. lib. 4. tit. 42. definit. 24. Joseph. Ludovic. decis. Perus. 117. num. 33. & seq. tam in privati, quàm Ecclesiæ emphyteuta verum decens, Joan. Gart. de expens. cap. 12. n. 84. Carol. Bardell. conf. 23. num. 13. & 14. lib. 1. & consil. 64. num. 4. eod. lib. Alex. Trentac. variar. resolut. lib. 3. de jure emphyt. resolut. 9. Cardinal. Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 2. tit. num. 53. novissime pariter & copiosissime Anton. de Amato (qui ad anus meas post hæc pervenit scripta) variar. resolut. 14. nu. 1. multipliciter assertionem hanc numeris seqq. amplians.

In vassallo, est text. in cap. 1. §. si vassallus, hic finitur lex, estquè communis secundum Alvarot. in cap. 1. §. si quis de mandato, post. n. 5. de controvers. investit. quem refert & sequitur Juli. Clar. in d. §. feudum, quæst. 88. n. 1. ubi etiam ex aliis communem dicit Joan. Baptist. Bajard. Menoch. d. n. 502. Carol. Ruyn. d. consil. 24. num. 10. lib. 1. Marefcot. ubi sup. n. 3. Ovid. de Amic. d. quæst. 73. n. 5. Petr. Surd. d. decis. 78. n. 1. 2. & 3. & ferè omnes proximè relati.

In simplici conductore, * vel colono, tam ad longum, quàm ad breve tempus; est text. in l. Dominus horreorum, 55. (alias 57.) §. 1. & in l. Colonus 61. (alias 63.) & ibi notant Bal Paul. & alii D. locat. Emanuel Suarez communi. opin. verb. Conductor, n. 202. n. 208. & 216. Borgn. Cavalcan. decis. 44. num. 46. & 48. par. 1. sic judicatum asserens Anton. Gomez d. cap. 12. num. 40. in fin. P. Molina ubi sup. Marc. Anton. Peregr. de fideicommiss. art. 50. n. 5. Et hodiè est text. formalis & expressus in l. 24. tit. 8. par. 5.

Nec ob non solutam pensionem * conductores, vel coloni meliorationes, & expensas amittunt, aut à re conductâ (nisi sibi prius solvantur) expelli possunt; ut in d. l. Dominus horreorum §. 3. & in d. l. Colonus D. locati, Andr. Aciat. resp. 20. n. 8. Paul. Paris. consil. 19. n. 16. lib. 3. Jacob. Menoch. de remed. 15. n. 551. & remed. 11. n. 20. Hercul. Marefcot. variar. resolut. d. lib. 2. cap. 109. n. 14. & cap. 112. n. 8. Joseph. Ludovic. d. decis. 34. n. Cardin. Francis. Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 5. tit. 11. n. 14. & 17. Ovid. de Amic. d. quæstio. 73. num. 2. Petr. Surd. dict. cons. 183. num. 2. & seq.

Licet secus sit in emphyteuta * qui in pensionem debito tempore non solvat, poterit à domino expelli; melioramentorum oppositione non obstante, text. est in d. l. §. Sin autem, (ibi: Nulla ei in posterum allegatione nomine meliorationis, vel eorum, qua emphy-

empnemata dicuntur, vel pœna opponenda) C. de jure *emphyteu.* ubi notat (post antiquiores (Jaf. num. 28. Joseph. Ludovic. ubi sup. Andr. Gail *pract. observat. lib. 2. observat. 121. n. 15.* & alii ex proximè relatis.

7 Et non solum conductori, vel colono retentio pro dictis competit expensis, & meliora mentis; sed etiam actio, * *d. l. Dominus horreorum*, §. 1. ibi: *Ex conducto cum domino fundi experiri potest.* *tex.* etiam in *leg. Quod si nulla*, 60. *D. de legat. 1.* quem ad hoc adducit Anton. Gomez *variav. d. tom. 1. cap. 12. num. 40. vers. Secundò intellige*, Jacob. Menoch. *d. remed. 15. numero 551.*

8 Idemque in vassallo, * cui non solum per retentionis, sed etiam actionis succurritur remedium, secundum Bald. in *d. l. Senatus*, §. *Marcellus*, *D. de legat. 1.* quem refert, & sequitur Carol. Ruyn. *d. consil. 24. numero 10. post med.* Cyn. Bald. & Salycet. in *l. si quis sciens*, C. de *reivend.* & in *l. Insulam*, §. *fructus*, *D. solut. matrimon.* & probatur in *l. Qui exceptionem*, 40. §. 1. *D. de cond. indeb.*

9 Hæredi quoque de restituendo gravato * purè, in diem, vel sub conditione, si interim aliquos fecerit necessarios sumptus, & melioramenta, restituenda forè; *tex.* est in *l. Domus*, 58. (alias 61.) *D. de legat. 1.* ubi not. & commendant communiter, scribentes, *l. Purè*, 19. §. *fin. l. Mulier*, 22. §. *sed & ipse*, *D. ad senat. Consul. Trebell. l. Titius Mevio*, 50. *D. de usufruct.* & quemadmod. quis utat. *fruat. l. generali capite*, 32. §. *Lutius Titius*, *D. de usufruct. legat. d. l. Quod si nulla*, 60. *D. de leg. 1.* Paul. *Castrenf. consil. 247. numero 7. lib. 1.* Petr. Paul. *Parif. consil. 55. numero 22. lib. 3.* Carol. Ruyn. *consil. 38. numero 25. lib. 1.* Anton. Gomez. *d. num. 40.* Ludovic. Molin. *de Hispan. primog. lib. 1. cap. 26. num. 14. vers. in edificiis autem*; ubi dicit communem apud quem numero 15. quid hodiè in majoratibus, vide; prædictam etiam sententiam tenent Jacob. Menoch. *d. remed. 15. num. 507.* ubi de communi, Vincent. *de Franch. d. decis. 109. n. 1.* Marc. Anton. Peregrin. *de fideicommiss. artic. 50. n. 26.* communem quoque dicens.

10 Hæredeque de restituendo gravato deficiente, ejus hæredibus * hujusmodi necessarii; utilesvè sumptus debentur, Nicol. Bellon. *consil. 66. num. 12.* & seq. Jul. Clar. in *d. §. Emphyteusis, quæst. 45. numero August. Beroi. quæst. 16.* & *consil. 73. numero 39. lib. 1.* Joan. Cephal. *consil. 213. numero 14. lib. 2.* Hercul. Marefcot. *d. cap. 106. num. 4.* Hieronym. Magon. *decif. Lucens. 33. num. 34.*

11 Inter quos necessarii reputantur * sumptus, qui gravato, vel ejus hæredibus erunt restituendi, non solum in ipsius rei melioramentis ante conditionis eventum facti; sed etiam in expensis litis pro conservandis, vel reparandis rebus hæreditariis, ut tenent (aliiis relatis) Hercul. Marefcot. *d. n. 4.* Ludovic. Molin. *d. libro 1. cap. 27. nu. 10.* & 11. ubi, an & quibus bonis à majoratus possessore litium sumptus, quæ in majoratibus accidunt, faciendi sint? tenent etiam Marc. Ant. Peregrin. *d. art. 50. num. 9.* & 11. Ubi idem dicit, etsi hæres expensas pro tuitione rerum hæreditariarum faciens, vincatur: * quia non debuit hæreditatis jus indecisum relinquere, ex *text. in l. Illud*, *D. de pet. hæred.* modò litem evidenter calumniotam non tractaverit, ad *text. in l. non est ignotum*, 6. *C. de administ. tut.* & quia in istis necessariis non exitus, * sed initium negotii inspicitur, *l. Et in totum*, 4. *D. de impens. in reb. dotal. fact. l. si necessarias*, 8. *D. de pignor. acti.* & *l. Sed an ultro*, 11. *D. de negot. gest.*

12 Idem quoque dicens de eo, qui se hæredem contendit, * cui sumptus in tali lite factos reficiendos fore asserit, si modò obtinuerit. Qua de re latè ibi per eum n. 12. & sequentibus.

14 Et non solum bonæ fidei possessorem hujusmodi necessarios detrahare sumptus; sed etiam malæ

fidei possessorem; * *text.* est in *l. Domum*, *D. de reivend. tex. in l. Planè*, 38. (alias 41.) *D. de petit. hæredit. l. si à domino*, 36. §. *fin. D. eod. leg. fundus, qui dotis*, 51. *D. famil. eriscisc. Bart. in fundo*, num. 11. *D. d. de reiven. Alciat. in l. Impensæ*, n. 8. *D. eod. Nicol. Boër. decis. 44. num. 6. in fin. & numero 7.* Andr. Tiraquel. *de re tract. linagier*, §. 15. glo. 1. numero 2. ubi etiam ex multis Theologis idem in foro conscientiæ dicit, Nicol. Jacob. Menoch. *d. remed. 15. n. 507. 514. & 537.* Nicol. Bellon. *consil. 65. num. 13.* Joseph. Ludovic. *d. decis. 34. numero 18.* Peregr. *dict. artic. 50. num. 24.* Hieronym. Magon. *decif. Florent. 51. n. 6. & decis. Lucens. 33. numero 24.* Joan. Garc. *de expens. & meliorat. cap. 2. numero 1.* Andr. Fachin. *controvers. jur. libro 1. cap. 54. in princ. Mar. Mut. decis. 51. numero 18. & 19.* Alvar. Valasc. *consul. 161. num. 7.* Boignin. Cavalcan. *decif. 28. numero 5. & decis. 44. nu. 60. part. 1. Cald. Pereir. de empt. & vendit. cap. 27. numero 4. 15. & 58.* Burg. *de Paz. consilio 7. numero 41.* Petrus Barbof. in *l. divortio*, §. *fit. numero 59. part. 1. D. solut. matrimon. Rosental. de feud. cap. 10. conclus. 43. numero 12. ubi Addit. litera G.* Vincent. Carot. *de locat. tit. de expens. numero 31.* Francisc. Molin. *de ritu nupt. lib. 3. quæstione 73. numero 21.* Antonin. *de Amato d. resolut. 14. numero 16. de jure Reg. tex. in leg. 41. & 44. tit. 28. part. 3.*

Proque his sumptibus, & meliorationibus competit possessori retentio, etsi aliter sibi res obligata non fit. Quod in bonæ fidei possessorem * absque controversia est, ut probant omnia jura in principio adducta, Bart. Alex. in Jaf. & alii in *d. l. domus*, *D. de legat. 1.* & in *l. si non sortem*, §. *si centum*, & ibidem gloss. *d. de condit. indebit.* Anton. Capit. *decif. 17. n. 7.* Nicol. Bellon. *consil. 10. numero secundo Vincent. de Franch. decis. 112. numer. 1.* Anton. Neguf. *de pignor. 4. memb. 5. par. princip. numero 8.* & seqq. Tiraq. *de retract. convent. §. 7. glo. 1. numero 13.* Marc. Anton. Peregr. *d. art. 50. num. 55.* Francisc. Marcar. *de fideicommiss. quæst. 66. in fin.* Hieronym. Magon. *decif. Flor. 49. numero 23. & 24. latè Pirrh Maur. in tractat. de solut. oblat. & retent. cap. unic. de retentionib. à numero 36. usque ad 45.* Petr. Surd. *de aliment. tit. 8. privileg. 62. num. 7.* P. Molin. *d. disp. 463. n. 15.* Joseph. Ludovic. *decif. Perusin. 34. num. 17.*

Malæ etiam fidei possessori * retentionem competere, probant *textus in l. Planè*, 41. *D. de pet. hæredit. dict. l. Domum* §. *C. de reivendic.* Bart. in *d. leg. In fundo*, num. 6. & num. 11. *vers. Tu dicas*, & *vers. si vero*, *D. de reivendic.* Paulus Castr. in *dict. l. Dominus horreorum*, §. 1. num. 2. *D. locat.* Jaf. in *leg. fin. paragrapho fin. n. tertio Cod. commun. de legat.* Nicol. Boër. *dict. de capit. quadragesimo quarto*, n. 6 in fi. & n. 7. Arias Pinel. in *leg. 2. num. 1. ad fin. C. de rescind. vendi.* Neguz. *d. 4. memb. 5. part. princip. num. 20.* Plures referens Petr. Barbof. in *l. Divortio*, §. *fin. part. 1. numero 59.* *D. solut. matrimon.* Pater. Ferdinand. Rebell. *de obligat. justit. libro 7. quæstione 2. num. 7.* Cardinal. Mantic. *de tacit. & ambig. convent. libro duodecimo, titulo 29. numero decimo-tertio* Jacob. Menoch. in *addit. ad casum 285. numero nonagesimo-tertio*, Hercul. Marefcot. *dicto libro secundo capite 112. numero nono* sic sæpè per Rotam judicatum asserens, Marius Giurba in *consuet. Senat. Mesan. part. 1. cap. decima-quinta, gloss. 7. numero decimo-septimo*, Joseph. Ludovic. *dict. decis. 34. numero decimo-octavo*, Hieronym. Mago. *dict. decis. Lucens. 33. numero vigesimo-quarto*, Cavalcan. *dict. decis. quadragesima-quarta, numero 60. part. 1.* Marc. Anton. Peregrin. *de fideicommiss. art. 50. numero vigesimo-sexto*, expressus de jure Reg. *text. in dict. l. 44. tit. 28. part. 3.* Nec solum retentionem pro necessariis expensis à malæ fidei possessore factis; sed & repetitionem, actionemque ei competere omnes ferè numero 15. adducti firman.

18 Et an pro melioramentis, una refactis, * possit alia quoque retineri * vide latè Marc. Ant. Peregr. d. art. 50. n. 69. post glo. in d. l. Planè, 41. verb. Deducat. D. de petit. heredit. quæ re extante; non posse aliam pro melioramentis retineri, licet re non extante expendenti consulatur, dicit; tenent etiam dictam sententiam Borgnin. Cavalcan. decis. 28. n. 5. in fine, par. 1. qui in id allegat Negusan. de pign. d. memb. 4. part. 5. princip. n. 20. Joseph. Ludovic. decis. Lucan. 7. numero 10. & seqq. & Guil. Rodoan. de reb. Eccles. non alien. 2. de empt. num. 6. cart. 411. & (nullo ex his relatis) ita tenet Hercul. Marefcot. variar. dict. lib. 2. cap. 112. num. 25. ubi num. seqq. quatuor hanc sententiam declarat, limitatque modis.

19 Proque dictis melioramentis executio * sententiæ, quæ in rem iudicatam transivit, quousque solvantur impeditur. Bart. in d. l. Infundo, numero 16. D. de rei vendic. Specul. in tit. de execut. sent. 2. Postrem. vers. Quid si bona edificavit? & latè ibid. Joan. Andr. in addit. Tiraquell. de retract. convent. 2. 7. gloss. 1. numero 14. Hercul. Maref. cap. 112. num. 18. ubi sic in una Romana domus, 18. Junii 1602. coram Cardin. Pamphilo fuisse per Rotam resolutum testatur, & in alia Romana Salviani interdicti, 19. Novemb. 1593. coram Pennia, in eaque fuisse dictam, quòd si exceptio hæc in executione non admittatur; poterit legitimè appellari, per consil. Alexand. 85. numero 6. vers. Præterea etiam, lib. 5. tenent quoque Aymon Cravet. conf. 148. num. 2. Negusan. ubi sup. num. 10. vers. Secunda conclusio, Vincent. de Franch. d. decis. 112. numero 1. Alvar. Valasc. de jure emphyt. quæst. 25. num. 22. Roland. à Valle consil. 28. num. 3. lib. 1. Jacob. Menoch. dict. remed. 15. num. 569. vers. Contrarium verius est, Petr. Benintend. decis. 77. num. 2. Francis. Marçar. de fideicommiss. quæst. 65. P. Molin. de contract. disputat. 463. num. 12. tract. 2. Melchior Pelæz de majorat. 4. part. quæstione 32. num. 9. Alexan. Ambrosin. decis. 28. n. 26. part. 2.

20 Quod etiam non liquidato * valore melioramentorum procedere, decisum testatur Anton Capit. d. decis. 17. n. 7. Vincent. de Franch. d. decis. 112. numero 1. Hercul. Marefcot. dict. cap. 112. num. 20. Petr. Surd. de aliment. d. tit. 8. privileg. 62. num. 8. Anton. Faber. in suo Cod. definit. libr. 3. titul. 22. definit. 15. & 16. Ambrosin. ubi proximè, numero 28.

Solet tamen (testante Marefcoto loco proximè relato) de stylo Rotæ ante executionem pro melioramentorum liquidatione præfigi terminus, nè aliàs retardetur executio, ex Jacob. Puteo dec. 12. de re judic. & dec. 471. in fin. libro 2. fuisseque in allegata Romana domus coram Cardin. Pamphilo dictum.

21 Etiamque si ab eo, qui executionem petit, offeratur cautio * de solvendis melioramentis cum fuerint liquidata, suspenditur executio. Anton. Capit. Put. & alii relati per Marefcot. ubi sup. num. 21. dicens ita fuisse tantum in una Tarracimensi Palladium, 17. Maii, 1559. ut in manuscip. Diversor. decis. 139. Menoch. d. remed. 15. num. 570. & remed. 11. num. 17. Anton. Faber. d. loco. Ambrosin. decis. 28. numero 30.

Licet contrarium in isto casu tenuerint Castrens. consil. 270. numero 3. lib. 2. Gozad. consil. 100. n. 21. Negus. dicto memb. 4. 5. part. num. 15. Petr. Benint. d. decis. 77. numero 1. refert. & sequitur Pyrrh. Maur. de solut. oblat. & retent. cap. unic. de retentionib. numero 43. Petr. Surd. dict. privileg. 62. numero 9. Cavalcan. decis. 28. numero 6. part. 2. ubi sic se iudicasse dicit, adducitque Rot. Bononi Alex. Roland. & alios, qui id nullatenus Velasco de Priv. Paup. Tom. I.

probant; Vincent. de Franc. dict. decisio. 112. n. 17.

Testatur autem Gamma decis. 4. numero 3. in Lusitano Senatu sanciri consuetum: Ut prælitato juramento ab eo, cui melioramenta debentur, cujus valoris sint: deponatur ea quantitas à parte, quæ illa tenetur solvere, præcipique, nè impediatur executio, ut facta postea liquidatione quanta ea sint, ex pecunia deposita solvantur: tradit etiam Alvar. Valaf. de jure emphyt. d. quæst. 25. n. 23. P. Molin. d. disput. 463. numero 12.

Si verò diceretur in sententia, Solutis prius expensis, * prius conditio ista purificari deberet, dareturque interim retentio, & impediretur executio, quantumcumque liquidata melioramenta non existerent. Ita Paul. Castr. d. consil. 270. num. 3. vers. Breviter omissis, lib. 2. Franc. Marçar. de fideicommiss. quæst. 66. vers. Et ulterius, Pyrrh. Maur. d. cap. unic. n. 44. Petr. Surd. privileg. 62. n. Valasc. & Molin. locis proximè relatis.

Duo sanè sunt casus in quibus melioramentorum occasione retardari non debet executio. Primus quando in dilatione periculum sub sit, * tunc namque admittenda cautio erit, secundum Paul. Castr. d. consil. 270. numero 3. vers. Nec enim subest, Anton. Capit. d. decis. 17. in fin. Hercul. Marefcot. d. l. 2. c. 112. n. 22. Jacob. Menoch. (mendosè Castrensem allegantem) d. remed. 15. numero 571.

Secundus si incontinenti * non adesset factorum melioramentorum probatio; tradit (ex Bald. conf. 309. in fin. p. 2.) Menoch. ubi supra, n. 572. cui assentit Maref. d. numero 22.

Aded autem prædictæ expensæ, & melioramenta debentur, ut etiamsi res ipsa in qua facta sunt, vel eademmet perierint melioramenta, * eorum adhuc æstimationem consequi possit qui ea fecit, modò absque ejus culpa perierint; formalis, & expressus text. in l. Sed an ultro, 2. 1. & in l. Sive hæreditaria, 23. D. de negot. gest. text. in l. Et in totum, 4. D. de impens. in reb. dotal. fact. in l. Dominus, 61. (alias 58.) D. de leg. 1. l. Mulier, 22. 2. Sed enim, vers. Sed & ipse, D. ad Senat. Conf. Trebell. l. Si necessarias, 8. D. de pignor. act. Bart. in d. In fundo, n. 6. & 8. D. de reivendic. plures referens Tiraqu. de retract. convent. 5. 7. gloss. 1. n. 10. Marefcot. variar. resolut. lib. 2. d. c. 109. n. 7. Menoch. d. remed. 15. n. 112. & 521.

Quæ tamen sententia communiter intelligi, & declarari solet, locum habere, indubitatumque in eo esse, qui alieno nomine rem detinet, ut in depositario, commodatario, negotiorum gestore, & similibus, ut in dict. leg. Sed an ultro, 11. paragrapho 1. & in dict. l. Sive hæreditaria, 23. D. de negot. gest. l. Planè, 38. (alias 41.) D. de pet. heredit.

In eo autem, qui nomine proprio possidet, an re meliorata, perempta debeat nihilominus melioramentorum expensas habere? contentio est. In qua Bartol. distinctio tradita in d. leg. in fundo, n. 6. & 8. D. de reivendic. (differentiam inter simplicem possessorem bonæ fidei, nullum aliud jus in re habentem, & eum, qui aliquod jus etiam revocabile habet, constituens) frequentiori Doctorum calculo recepta est. Ut ille (bonæ fidei scilicet simplex possessor) re meliorata perempta sumptus, melioramentavè repetere non possit: hic (jus nempè aliquod habens) repetat, ut in d. l. Et in totum, 4. D. de impens. in reb. dotal. fact. & in l. unic. 5. Taceat, vers. Cum enim necessaria, C. de rei uxor. act. & in d. l. Dominus, 61. & in dict. l. Mulier, 22. 2. Sed enim, vers. Sed & ipse, ita etiam (Bartolum sequendo) tenent Paul. Castr. in d. l. Domum, num. 2. in fin. C. de reivendic. Alciat. in l. Impensæ n. 6. D. de verbo signif. Nicol. Boër. d. decis. 44. n. 14. Anron. Gomez in l. 46. Taur. numero 2. latè comprobatur, & defendit Petr. Barbof. in d. l.

sententia est *glos. i. in d. l. Infidei commissariam*, quod aliquibusmodis limitat *idem ipse Marecot. d. loco, num. 45. & seqq.*

31 Ex quibus merito reprehendit Petr. Barbof. *in d. l. Divortio, §. fin. part. 1. numer. 45.* Joannis Gart. *de expens. cap. 16. numero 39.* sententiam, tenentis majoratus possessorem, qui magnas in litibus agitando, ad perpetuamque majoratus utilitatem impensas fecit, eas repetere posse; si tamen fructus pro expensis sufficerent, * cum expensis computandos. Cujus contrarium (ex *gloss. in d. l. Emptor. 65.* quam singularem sæpè testatur) latè defendit Barbof. *suprà.*

32 Quod autem simplicem bonæ fidei possessorem debere melioramenta cum fructibus compensare diximus; limitandum, & intelligendum est procedere in fructibus ex re ipsa, * secus in fructibus ex ipsis melioramentis, quos integros illibatofque bonæ fidei possessor debet habere, ut tenet (post alios ab eo adductos (Joann. Gart. *de expen. capite 23. numero 36.* ubi communem testatur, & receptam sententiam, alijs etiam relatis tenet, communemquè dicit Hercul. Maref. *variar. resol. lib. 2. capite 76. numero 30. & d. cap. 112. numero 42. & 53.* ubi communem, & in praxi magis receptam, & apud Rotam sæpè observatam fatetur, & secundum eam judicatum, tentumque fuit apud Cardin. Pute. *decis. 272. lib. 3.* Alvar. Valasc. *de jure emphyt. d. quæst. 25. numero 26.* ubi Lusitanum Senatum quotidie secundum eam judicare asserit, de eademque observantia apud eundem Lusitan. Senat. testatur Anton. Gamma. *decis. 364. in princip.* quod adversus noviores defendit collegas, & *ibid.* ejus *Additi. & decis. 49. ad fin.* sequitur Pater Ludovic. Molin. *de tract. 2. disputat. 463. numero 9.* Bognin. Cavalcan. *decis. 28. numero 7. in additione,* quam ad ipsam fecit *ibidem, part. 1. & decis. 32. numer. 27. part. 2.* Joseph. Ludovic. *decis. Lucens. 7. numero 12. & 13.* Vincent. de Franch. *decis. 191. & latius decis. 705. per tot.* ubi ita judicari solitum, testatur, Cardinal. Tusch. *practic. conclus. lit. M. conclus. 178. numer. 10. & 19.* Pelæz. *de majorat. d. 4. part. quæst. 32. d. numero 10. cum seqq. usque ad numero 19. exclusivè,* magis æquam, & communem dicens, sentiens etiam (ex Afflict. *decis. 85. & Bursat. consil. 84. numero 37.*) in melioramentis à malæ quæ fidei possessore factis procedere, ut nec cum fructibus compensentur; sic generalitatem *tex. in d. l. 41. & 44. tit. 28. part. 3.* limitans, & intelligens: tenent præterea dictam sententiam Francisc. Stepan. 18. numero 3. & 6. Joann. Aloys. Ricci. *collect. decis. 150. ad fin.* Marc. Anton. Pereg. *d. art. 50. numero 67.* Petr. Surd. *decis. 282. numer. 30. & decis. 364. numero 11.* Rota Roman. *Diversor. decis. 112. numero 1. part. 2. & ex collect. à Farinac. novissim. decis. 435. numero 15. part. 1.* Joan. Bapt. Costa *de ratione rat. 9. 136. n. 18.*

Moventur omnes per *text.* (qui multum pro ea facit) in *l. Caterum, 32. vers. improbè tamen, D. de reivindic.* Et ex eo, quia melioramenta propria ipsius sunt, qui ea suis sumptibus fecit, cum & bonam fidem habuerit, suosque fructus fecerit; nullaquè in hoc casu rei domino, cui restituenda est in jura fiat, cum non facti melioramentis, nil plùs quàm fructus ex re ipsa percipiendi, ac ac computandi forent.

Licet contrariam sententiam (imputanda scilicet cum fructibus etiam ex ipsis melioramentis perceptis, melioramenta, superiori respondentem fundamentum) tenuerint Didac. Covar. *variar. lib. 1. cap. 8. Velasco de Priv. Pamp. Tom. I.*

numero 4. vers. Proxima quæstioni, & vers. Quid igitur, quem sequuntur Jacob. Menoch. *de recuper. possess. dict. remed. 15. numero 69. in fine, & num. 610.* Petrus Barbof. *in d. l. Divortio, §. fin. 1. parte, num. 49. versic. Sed. his non obstantibus,* latè contrariis respondens *num. 51. & 52.* P. Thom. Sanchez. *in præcept. Decalog. libro 2. cap. 23. n. 105. & num. 147. vers. Tenetur etiam possessor bonæ fidei; & in hanc inclinatur Greg. Lopez in dict. leg. 41. tit. 28. par. 3. verb. Que descuente, in fin.*

Quorum opinio licet in puncto juris, de ejusquè rigore verior videatur: prior tamen contraria, & juri consona est, & magis æqua. Ita (veram, & æquam dicens (firmat Peregrin. *ubi supra dicto num. 67. in judicandoque, & consulendo eam servandam, quia æqua, dicit Flores Diaz de Mena in addit. ad Anton. Gammam d. decis. 364.* Marius Giurba *in consuet. Senat. Mesan. capit. 15. gloss. 8. num. 4. part. 1. & decis. 105. num. 19.* ubi ita sæpiùs Consistorium testatur judicasse, Munnoz de Escobar *de ratiocini. tom. 2. computat. 13. à numer. 2. cum seqq.* ab hac in judicando, & consulendo recedendum non esse *num. 8.* dicens, cum forensibus Hispaniæ tribunalibus frequentius fuerit observata, licet in puncto juris contraria Covar. & sequacium verior videatur. Unde ipsemet Covar. loco proximè relato (in Cæsaraugustana editione, referens Alvarum Valasc. in ejusque sententiam inclinans (se scire addit, aliquando in tribunalibus Castellæ eodem modo fuisse judicatum, in *Rotaque Romana* sæpè secundum hanc fuisse decisu, vidimus supra)

33 Quæ in fructibus etiam post litem contestatam ex meliorationibus perceptis * ampliatur procedere sententia, ut (relato Peregr.) contendit Herc. Maref. *d. c. 112. n. 54. & seqq. Sacc. conf. 43. n. 2.* Marc. Giurb. *in consuet. Senat. Mesan. d. c. 15. gloss. 8. n. 4. & ita concludit Franc. Steph. d. dec. 81. n. 6.*

34 Ac etiam si bonæ fidei possessor ad fructuum restitutionem fuerit condemnatus, * quia adhuc perceptos ex meliorationibus, restituere, aut compensare non debet, Thoro *in compend. decis. vers. fructus, n. 4. & verb. Meliorationes, n. 5.* Marius Giurba. *d. n. 4. in fin.* Vincen. de Franch. *dec. 305. in princip. ubi n. 1.* adeo apud Senatum illum hoc placitum servari, dicit; ut in pluribus sententiis ad sui relationem, five in aula, in qua residebat latis; hæc apponerentur verba: *Non tamen ex meliorationibus perceptis.*

35 Omnia autem ferè dicta de necessariis; & de utilibus quoque expensis, melioramentisque intelligenda sunt: in utriusque enim jura, & autoritates supra adductæ loquuntur. Unde sicut possessor bonæ fidei necessarias deducit expensas: sic & utiles * quoque probant jura in principio adducta, quatenus in bonæ fidei possessore de novo ædificium in re bona fide possessa faciente, arbore svè serente, aut vineas plantante loquuntur, quæ utiles, non necessariæ dicuntur expensæ *tex. in l. Impensæ, 9. §. 1. ff. de verb. signif. & tradunt statim referendi, qui hujusmodi dicunt utiles expensas à bonæque fidei possessore deducendas Bart. in d. l. In fundo, n. 7. ff. de reivindic. Jo. de Annan consil. 32. n. 10. vers. Item animadvertendum, Boër. d. decis. 45. n. 6. & 7. Bellon conf. 65. num. 13. Joseph. Ludovic. d. decis. Perusin. 24. & decis. 34. numer. decimonono communem dicit Menoch. dict. remed. 15. numero 517. & 518. Anton. Gomez d. cap. 12. numero quadragesimo Maref. var. resolut. dict. lib. 2. cap. 110. numero primo Marc. Anton. Pereg. de fideicom. d. art. 50. num. 38. Pat. Molina dict. tract. 2. disputat. 463. num. 9. & 10. Roland. à Valle d. conf. 28. num. 12. libro 1. Francisc. Bursat. consil. 85. numer. trigesimo-secundo Hieronym. Magon. decis. Florent. 49. numero 24. & probat apertè *text. in dict. leg. 11. tit. 28. part. 3.**

36 Idemquē in vassallo, * vel emphyteuta, ut (præter plures ex relatis supra, *numer. 2. & 3.*) tenent Guid. Pan. *decif. 169. Boer. d. decif. 44. numero 14. Anton. Gomez. dict. numero 40. in fin. versic. Tertio infero*, Petr. Surd. *decif. 78. numero 3. & dec. 30. numero vigesimo Hieronym. Gabriel. consil. 80. numero vigesimo-sexto, & seqq. libro secundo Rota Roman. diversor. decif. 398. num. 2. part. 1. & dec. 312. num. 12. par. 2. Hercul. Marefcot. *variar. resolut. dict. cap. 110. num. nono Peregrin. dict. art. 50. numero quadragesimo ubi testatur, de communi, Petr. Barbof. in d. leg. divorzio, & fin. 1. par. num. 68. versic. Nunc ex ordine restat videre, de utilibus impensis.**

37 Proceditque etiam in hærede de restituendo *gravato, *text. in dict. l. Mulier, 22. & Sed enim, versic. Sed & ipse, ff. ad Sen. Con. Trebell. & in d. l. domus, 61. (aliàs 58.) ff. de legat. 1. & alia jura supra in necessariis expensis loquentia, in eisquæ adducta, observantque præterea Carol. Ruyn. consil. 135. num. 12. libro tertio Philipp. Corne. consil. 189. numero 8. libro 4. Nicol. Bellon. d. consil. 65. numero 12. Bened. Capr. consil. 55. num. 8. Aym. Gravet. conf. 202. post numero 51. Hercul. Maref. d. cap. 130. numero septimo ubi ita refert tenuisse Rotam, Anton. Gomez. *variar. tom. 1. dict. cap. 12. numero 40. in princip. & in vers. Ex quibus infero*, Ludovic. Molina *de Hispano. primog. libro 1. cap. 26. num. 14. Peregrin. d. art. 50. nu. 39. Vincen. de Franch. d. decif. 109. num. 1. Franc. Marcar. de fideicommiss. q. 65.**

38 Et in usufructuario, * *text. est in l. Eum. ad. quem, 7. C. de usufruct. & habit. & minist. servor. cujus sunt verba: Eum ad quem usus fructus pertinet, facta tecta suis sumptibus præstare debere, explorati juris est Proinde sit quid ultra quam impendi debeat, erogatum potes docere, solemniter reposces. & bi notant communiter Scribentes, gloss. 1. in lege sed si quid, 19. ff. de usufruct. & quem adm. quis utat. fruatur. Corne. consilio sexagesimo-octavo, libro quarto Marefcot. dict. cap. 110. num. decimo-sexto, Anton. Gomez. ubi supra, numero quadragesimo vers. Quarto infero, P. Molina d. disput. 463. numero secundo.*

Unde Clericum (qui ut *questione 4. paragrapho primo numero nonagesimo-quarto, diximus, usufructuario comparatur*) vel prælatum debere hujusmodi utiles expensas, * & melioramenta in rebus Ecclesiæ de bonis ipsius clerici, vel Prælati facta deducere; tenuerunt Abb. *in cap. de multa, numero decimo-quarto, de præbend. & dignit. & in cap. fin. numero secundo de pecu. Clericor. & ibi communiter scribentes, Henric. Bohic. in dict. capit. de multa, numero decimo-quarto, Jas. in leg. si non sortem, paragrapho si centum, numero 10. in versic. Amplia istam fallentiam, ff. de condit. indebit. 7. Hercul. Marefcot. d. lib. 2. cap. 112. num. 4. Nicol. Boer dict. decif. 44. decif. num. 14. vers. Idem in eo, qui expensas fecit, Peregrin dict. artic. 50. numero 43. Menoch. de recuper. possess. remed. 21. numero 16. Petr. Surd. consil. 183. n. 6. Greg. Lopez. in d. l. 41. tit. 28. par. 3. gloss. 5. verb. Que descuente en ella prope finem.*

40 Coloni * quoque & inquilini deducere melioramenta utilia perpetua debent, *text. in l. Haborator, 59. D. de rei vendic. & in d. l. Dominus horreorum. 55. (alias 57.) & 1. D. locat. Pal. Castr. consil. 270. lib. 2.*

41 Idque etiam si culpa coloni, * vel inquilini locatio finita sit, *dict. l. Colonus, 61. (aliàs 63. D. locat. In eoque excedit colonus emphyteutam, ut notavit Jas. in l. 1. n. 25. & in l. 2. n. 28. C. de jure emphyt. Bald. Aret. & alii, quos refert, & sequitur Marc. Anton. Pereg. d. artic. 50. n. 41.*

42 Habent quoque supra dicta locum in expensis & melioramentis factis ab emptore * in re quam poste à remedio legis 2. C. de re cind. vendit. avocat ven-

ditor. Poterit namque dum eas non soluit, repelli venditor Bald. *in d. l. 2. num. 51. quest. 10. C. de rescind. vendit. per legem Intra utile, 40. & Vendenti- bus ff. de minoribus, quem singularem dicit, sequitur Alex. ibid. in addit. ad Bart. idem etiam Bald. in l. fin. & fin. num. 5. C. commun. de legat. Et licet Salycet. in d. l. 2. quest. 17. teneat contrarium, Baldi tamen opinio verior, & receptior est, quam (præter Alex. ubi supra) sequuntur Hieronym. Cagnol. *in d. l. 2. num. 153. quest. 20. versic Sed non est recedendum, Anton. Burg. in cap. Cum causa, numero 56. extra de empt. & vendit. Jacob. à Sancto Gregor. in l. Si res, §. 1. num. 5. D. de jure dot. Fabian. de Monte empt. & vendit. quest. 8. num. 4. Boer. d. decisione 44. num. 8. refert, & sequitur Hercul. Marefcot. d. lib. 2. variar. quest. cap. 110. numero 20. quos omnes per ordinem ex Ario Pinello in d. l. 2. part. 2. cap. 3. num. 1. (ejus suppresso nomine) transcripsit, qui etiam ad id adducit text. (quem alii non allegant) in l. Si prædium 16. in fine, C. de prædiis minor. lateque fundamentis Salyceti respondet n. 2. & 3. eandem tenet sententiam Pat. Ludovic. Molin. de just. & jure d. tract. q. 2. 263. n. 13.**

Imò & pro hujusmodi utilibus impensis, & melioramentis etiam malæ fidei * possessori consulitur, eaque consequi potest, saltem juxta distinctionem Bartoli *in d. l. Infundo, numero 11. ff. de rei vendic. si de novo malæ fidei possessor non ædificio aliquid addat reficiat, aut ampliet, quem sequuntur omnes communiter, teste Alvaro Valasc. consil. 83. numero 19.*

Quem etiam indistinctè retentionem malæ fidei possessori pro dictis utilibus expensis, melioramentisque competere? videtur *text. expressus in dict. l. Planè, 41. ff. de petit. hæredit. observantque Sarmient. selectar. libro 1. cap. 10. numero 20. Joan. Gart. Joseph. Gart. Joseph. Ludovic. & Portol. relati à Petro Barbof. in dict. l. Divortio, 1. part. & fin. numero 80. ff. solut. patrimon. licet eorum non sequatur sententiam, cum quo etiam tenent Peregrin. dict. artic. 50. numer. 20. & (eo non relato per idem fundamentum, iisdemquæ autoritatibus (Marefcot. dict. cap. 110. numero 41. Jacob. Menoc. d. remed. 15. numero 540.*

Quorum tamen præcipuum hujus sententiæ fundamentum traditum à Peregrino, & Marefcoto, ubi supra (quia scilicet malæ fidei possessor prædictas faciendo expensas, donare * videtur) inefficax judicari potest, ex l. 2. C. de rei vendic. in fin. ibi: *Si non donandi animo ædificia alieno solo imposta sint. Ex quo deducitur manifestè, nec malæ fidei possessorem videri hujusmodi sumptus donandi animo fecisse, nisi aliter de donandi animo constet, text. etiam in l. Qui alienum, 14. ff. de donat. licet contradicat ibi glossa 1. Et ad text. (contra primam sententiam capitalem) in d. l. domum, 5. in fin. C. de rei vendic. (ubi Imperator Gordianus pro expensis necessariis repetitionem malæ fidei possessori concedit; pro utilibus autem licentiam melioramenta auferendi, si sine prioris rei status læsione auferri queant) responderi posset * non ex eo retentionem pro utilium expensarum, & meliorationum æstimatione (si avelli absque prioris status læsione nequeant) denegare videri, ex *text. in l. Sed si quid, 19. ff. de usufruct. & quemadmodum quis utat. ubi cauetur, usufructuarium quid in re usufructuaria inædificantem, neque tollere, neque reficere posse; vendicare tamen posse, ubi not. gloss. 1. usufructuarium reficere, id est; extirpare non posse, sed ad æstimationem agere vel si dissolutum sit ædificium, vendicare. In hocquæ solùm casu inter bonæ, & malæ fidei possessorem constitui differentiam posse, videtur, ex æquitate dict. leg. Planè, quadragesima-prima ff. de pe-**

de petit. heredit. ut si res extet, si non, bonæ fidei possessor eas meliorationes deducat; prædo autem ita demum, si res melior sit facta, ut expresse ibi Jurisconsultus Paulus in versic. Planè, statuit.

Dictamquæ servari sententiam (deberi nempe expensarum utilium malæ quoque fidei possessori æstimationem) dicit ex juris Regii Lusitani dispo-
ne Alvar. Valsc. d. consult. 3. numero 18. & 19. ex quo factum putat, quod in praxi non servetur abrasio melioramentorum utilium inducta de jure communi per d. l. domum, nunquam sic vidisse asserens id judicatum, sed simpliciter juberi solvi, si possit abrasio fieri sine læsione prioris status si non. Idque non juri civili dissonum (sic dicta lege domum, intellecta) videtur, licet pro contraria parte communiter allegetur.

Et quod bonæ fidei possessori hujusmodi utiles impensæ, ac melioramenta (sicut in necessariis diximus) debeantur, etiam re meliorata perempta; * tenent Bart. in d. l. In fundo numero 8. ff. de rei vendic. Andr. Tiraquel de retract. conventionali, §. 7. gloss. 1. num. 11. latè Jacob. Menoch. de recuper. possess. d. remedio 15. num. 520. & seq. Hercul. Maref. d. lib. 3. cap. 110. n. 33. videturque expressus text. in d. l. Planè.

Nec solum utiles impensas ex voluntate domini tacita, vel expressa à se factas emphyteuta consequi debet; sed etiam, quas renitente, * & contradicente domino fecit, ut (post Alvar. Valsc. de jure emphyt. quæst. 25. num. 9. & Ludovic. Molin. de just. & jure tractat. 2. dicta disputat 463. num. 3. hanc sententiam tenentes) latè comprobatur, & defendit Ovid. de Amic. de jure emphyt. quæst. 74. numero 4. & seqq. novissimeque multis (suo more) relatis Antonin. de Amat. d. resolut. 14. n. 5. & seq. Quia cum jure contractus prædictæ ab emphyteuta meliorationes fiant, domini in contrarium protestatio, inhibitiōque illarum repetitionem impedire non valet. Ea enim tunc solum repetitionem inhibitiō impedit; cum actus sola prohibentis, protestantisque voluntate fieret illicitus. Quam præfati Doctores rationem (præter alias) reddunt. Quæ, ad contrariaque responsio vassallo etiam, & usufructuario conveniunt.

Ita demum tamen prædictas debent habere expensas, & melioramenta emphyteuta, vassallus, usufructuarius, & similes, si magnæ * sint non si parvæ, ut in emphyteuta tenent proximè relati: in vassallo, Carol. Ruin. consil. 14. n. 2. & 3. lib. 1. Alvar. Valsc. d. quæst. 25. num. 12. & seq. Arias Pinel. in d. l. 2. p. 2. c. 3. n. 9. C. de rescind. vendit. Anton. Gamma decis. 22. Cald. Pereyr. de nominat. emphyteus. à num. 39. P. Molina ubi sup. num. 4. Rosental. de feud. cap. 10. conclus. 43. numer. 85. Vincent Carot. de locat. tit. de expens. num. 45. Joann. Grat. de expens. cap. 14. num. 12. Antonin. de Amat. d. resolut. 14. n. 9.

Sic & in usufructuario, * colono, & similibus tenet, & prosequitur Marc. Anton. Peregrin. de fideicommiss. dicto artic. 50. num. 45. per text. in l. Hactenus, 8. D. de usufruct. & quemadmod. in l. In rebus, 18. §. Possunt, D. commod. vel è contr. l. Omnino, 12. D. de impens. in reb. dotal. factis, Pat. Molina ubi supra, Herc. Maref. cot. variar. d. lib. 2. cap. 110. num. 16. Roland. à Valle consil. 28. num. 26. libro 1. Jacob. Menoch. dict. remed. 15. num. 552. Petr. Barbof. in d. l. Divortio, §. fin. part. 1. num. 36.

Quæ autem modica, vel magna dicatur impensa * (reprobata eorum opinione, qui magnas censeri volent, quæ perpetuam rei utilitatem respiciunt, licet in se exiguæ sint; modicas verò, quæ

fructuum tantum perceptionem, eo tempore quo ab emphyteuta, usufructuario, marito, vel similibus sunt percipiendi, concernunt) arbitrio Judicis esse relinquendum (cum pluribus quos referunt) tenent Alvar Valsc. Cald. Pereyr & Pat. Ludovic. Molina locis jam relatis, alter quoque Molina de Hispanor. primogen libro 1. c. 27. n. 6. Menoch. de arbitr. libro 2. casu 215. ad finem, Joann. Grat. de expens. cap. 11. num. 16. Arias Pinell. in l. 1. part. 2. numero 70. colum. 3. & 4. C. de bonis matern. Petrus Barbof. in dict. l. Divortio, §. fin. numero 39. & sequenti, Joseph. Ludovic. dict. decis. Perusin. 58. numero 7. 8. & 9.

Igitur ex tam longè petitis à solutione expensarum necessariorum, vel utilium paupertatem non excusare, * sed omininò pauperem ad earum solutionem teneri, venit dicendum. Confirmaturque ex eo, quod non solum prædictæ generales regulæ in personis non privilegiatis, sed etiam in privilegiatis, quibusque pauperes æquiparantur, procedunt. Ut in minoribus * (quorum sæpè cum pauperibus comparationem fecimus) probat text. in l. Intra utile, 40. §. fin. D. de minorib. qui non aliter minorem in integrum restitui adversus fundi venditionem à curatoribus factam desiderantem, ad eam admittit, quàm expensis, melioramentisque omnibus priùs emptori solutis, ubi notat, & intelligit glossa verb. Expensas, tam de utilibus, quàm necessariis, text. etiam in l. Si prædium, 16. in fin. (ibi: Doli exceptionis auxilio cum usuris, quas præstatura esses, & sumptus meliorati prædii servare tantummodo potest) C. de præd. & aliis reb. minor.

Adhuc tamen indubitata sententia est, pauperem, qui commodè prædictas expensas solvere non potest, ad earum nequaquam solutionem * adstringi, text. est formalis, & expressus in dict. l. In fundo, 37. §. Finge pauperem, ff. de reivendic. & in l. 41. dict. tit. 28. part. 3. Non enim tunc necessariò, utiliterve gestum dicitur, ut est text. ibi, notantque Bart. & alii ibid. text. in Sed an ultro, 11. (aliàs 10) §. 1. versic. Quid enim (cujus sunt verba: Quid enim si eam insulam fulsit, quam dominus quasi impar sumptui dereliquerit, vel quam sibi necessariam non putavit? Oneravit, inquit, dominum, secundum Labeonis sententiam) ff. de negot. gest. l. Ex duobus, 28. ff. eodem. l. Si servos, 25. ff. de pignor. action. l. Utilium, 8. ff. de impens. in rebus dotal. fact. l. 2. & ibi notat Bart. C. de præd. & omnibus rebus navicularior. libro 11. l. Impensæ. §. 9. §. Utiles, ff. de verbor. significat. l. 3. §. Sed si mutua ff. de in rem verso, l. 3. ff. de contrar. tutel. & utili action. Et tenent prædictam sententiam Bald. consilio 116. n. 4. libro 1. & cons. 372. libro 3. Andr. Tiraquell. de retract. convent. §. 7. glos. 1. n. 5. Aym. Cravet. consil. 3. num. 19. Arias Pinell. in d. l. 2. cap. 3. n. 5. C. de rescind. vend. Jacob. Menoch. de recuper. possess. d. remed. 15. num. 523. & 553. Azeved. in l. 1. tit. 21. lib. 4. novæ Reg. Collect. n. 71. Marc. Anton. Peregrin. de fideicommiss. d. art. 50. n. 13. ubi falli eos dicit, qui magna fabricando super fundis ædificia, avertere dominos à vendicatione eorum sub prætextu melioramentorum majoris quantitatis existimant; nam si dominus est pauper potest fundum (non etiam restitutus melioramentis) vindicare; & ita in civitate Patavii fuisse judicatum, Corn. Beninc. de pauper. quæst. 4. princip. n. 19. Hercul. Maref. cot. variar. resolut. d. lib. 2. cap. 109. n. fin. & c. 110. n. 29. Vincent de Franch. decis. 110. n. 4. Cavalc. decis. 44. n. 71. p. Hier. Mag. decis. Florent. 9. n. 6. allegans Cagnol. in l. 1. n. 73. C. de sentent. quæ pro eo quod interest, quem in actu practico hæc observanda clamare dicit, idem Magon. decis. Lucens. 33. n. 27. 28. & 29. Francisc. Marçar. de fideicommiss. q. 66. fin. n. 20. P. Molina dict. disput. 463. numer. 3. vers. Subjungit præterea, & int-

Et numero 10. vers. Ad hac tamen regula, Ovid de Amicis de jure emphyt. quest. 74. numero 10. Stephan. Gratian. decis. 225. in addit. numero 10. Et seqq. sic decisum asserens, Rosental. de feud. cap. 10. concl. 43. Joan Aloy Ricci. decis. Curia Archiep. Neapol. 229. num. 5. lib. 3. Vincent. Carot. de locat. tit. de expensis, n. 42. Cald. Percyr. de empt. Et vendit. cap. 27. numero 65. Petr. Barbof. in l. divortio, §. fin. part. 1. num. 75. D. solut. matrim. Anton. de Amat. resolut. 14. numer. octavo Marb. Anton. Genuens. in practica. Ecclesiast. Tricennario 1. quest. 69. Idem in Ecclesia paupere dicens, talesque magnas expensas animo Ecclesiam fraudandi *fracientem censuras etiam, & poenas à Concilio Tridentino sessione 22. cap. 11. de reformat. contra convertentes in proprios usus res emphyteuticas, & alia Ecclesiae directè, vel indirectè jura latas, incurrere insuper numero 4. adens. Namquè si id liceret, alienandi res Ecclesiae, non cum utilitate, sed cum damno notabili, contra prohibitionem Summorum Pontificum in capit. Nulli, de reb. Eccles. non. alien. Et in cap. 1. eod. tit. in 6. novus induceretur modus.

54 Quo fit, ut licet consanguineus retrahens consanguinei rem ab emptore, teneatur illi necessarias, & utilesque impensas reficere, secundum Alberic. dict. l. Intra utile, §. 1. ff. de minor. Et in prima parte statut. quest. 96.

55 Non tamen tenebitur, si ut consanguineum à re tractu averteret, nimium magnas, * onerosasque faceret emptor expensas, ut observant Nicol. Boer. decisione 47. num. 10. Andr. Tiraquell. de retract. convention. dict. §. gloss. 1. n. 5. Non enim commodum ex malitia sua debet expendens reportare, juxta vulgaria jura, sibi que debet imputare, injustè expenderit.

56 Onerosae autem, vel magnae expensae, * ac melioramenta, ad quae pauperes non adstringuntur, dicuntur, si ad solutionem, satisfactionemque necessarium si rem ipsam melioratam vendere, nec aliunde habeat dominus unde ei, qui melioramenta fecit, solvere valeat, dict. leg. Utilium, 8. ff. de impens. in reb. dotal. fact. ibi: Iniquum enim esset compelli mulierem rem vendere, ut impensas in ea factas solvat, aliunde solvere non potest. Vel si laribus avitis carendum domino ad satisfaciendum foret, id est, rebus illis, quas verosimile non est dominum alienaturum, dict. l. In fundo, 36. vers. finge pauperem, Et ibi gloss. verb. Carendum sit, probantque alia proximè relata jura.

57 Et licet Petr. Barbof. in dict. leg. divortio, §. fin. num. 66. vers. Quarto amplia, part. 1. D. solut. matrim. praefatam resolutionem quoad expensas utiles tantum procedere contendat; proque earum solutione rem melioratam vendi non debere: secus pro expensis necessariis; quam differentiam colligit ex mente text. in d. Impensae 79. D. de verbor. signific. ubi Jureconsult. de necessariis, & utilibus expensis mentionem faciens; in utilibus tantum, deducendas non esse, si ob earum solutionem dominus rem melioratam vendere cogatur, decidit: quia tunc respectu domini utiliter expensum non dicitur, ut jam notavimus: de necessariis autem non agendo (inquit ipsa Barbof.) etiam in hoc casu esse deducendas, & ad rei melioratae venditionem (si opus est) perveniendum significare videtur; allegat pro hac parte Bart. in d. l. in fund. num. 6. Boer. d. decis. 44. num. 7. Coepol. in d. l. Impensae, num. 4. Petr. Royz. decis. Lituanic. 5. n. 367.

58 Contrariam tamen sententiam indistinctè, nominatimque tam in expensis utilibus; quam necessariis, ut ob earum solutionem res meliorata vendi non debeat, tenet Bald. d. consil. 116. numero 4. lib. 1. per

text. in d. l. si servos 25. D. de pignor. act. Et ibid. notat idem Blad. Tiraquell. de retract. convent. d. §. 7. gloss. 1. num. 54. Menoch. de remed. 15. num. 553. & alii plures ex jam relatis. Cavendum tamen dicit à Baldo Bartosa, & alios in utilibus tantum loqui expensis, in eisque esse intelligendos asserit. Verè tamen ferè omnes, quos cum Baldo pro prima opinione adduximus, indistinctè in utrisque in utilibus, & necessariis loquuntur expensis.

Qua tamen in re distingui posse arbitror, Quòs aut expensis necessariis strictè, & rigorosè loquimur; quae si non fierent res periret, indemnisque servari non posset; & tales expensas (quatenus necessitatem non excedunt) praestantias esse, etiam per rei venditionem existimo, cum utiliter, & necessariò impensum dicatur, neque in aliquo dominum gravaverit, imò ei profecerit, qui eas fecit; nè cum alterius jactura dominus locupletetur, cui necessarium eas facere expensas foret.

Aut de necessariis expensis lato modo, quae omnimò necessariae ad rei conservationem non sunt, licet eam meliorem utilioreque reddant, agimus; de quibus loquitur text. in d. l. si servos, 25. ff. de pignor. act. Et ibi notat Paul. Castr. numero 4. Et §. & aducti per Barbof. ubi supra num. 97.

Hujusmodique inter expensas necessarias stricto, vel lato modo * differentiam constituit Nicol. Boer. decis. 44. num. 5. Et 7. ubi, quod licet strictè, & propriè expensae necessariae dicantur, quae in reficiendo, non quae in faciendo consistunt: late tamen & minus propriè, etiam quae infaciendo consistunt, necessarias dici, firmat ex Alberic. Jaf. & aliis, & Nos etiam diximus sup. In his itaque expensis, quae etiam necessariae dicuntur, lato tamen modo, quaeque ad meliorandum rem, non ad ejus necessariam reparationem tradunt; prior procedit opinione eas deducet, qui fecit, si dominus eas commode solvere non possit, juxta supra tradita. Imò & in omnino necessariis, in refectioe plus necessariò fuerit excessu saltem non teneatur dominus, si commode satisfacere ex dictis rationibus dicendum erit.

Haec autem pauperibus solum, non etiam divitibus * concessa sunt. Quantumcumque enim excessivae necessariae, utilesve factae sint impensae, si absque rei venditione, vel novo credito solvi possint; pro eis competit expendenti retentio; ut apertè colligitur ex dict. l. In fundo 39. D. de rei vend. vers. finge pauperem, contrario sensu, & ibid. notat Bart. n. 7. ex text. etiam in d. l. 41. tit. 28. p. 3. ibi: Mas si por aventura el senyor de la heredad que la venciessè en juyzio, fuisse tan pobre; notat quoque Ant. Gomez in l. 46. Tauri, n. 2. vers. Tertiò, si dominus erat dives, sequitur, & defendit Petr. Barb. in d. l. divortio, §. fin. 74. Et seq. par. 1.

Ut tamen in quantum fieri potest, bonae fidei possessori, utilivè domino necessariò, aut utiliter expendenti consulatur; & ne cum alterius jactura dominus) quantumvis pauper locupletatur, praestare patientiam * debet, ac permittere, ut qui ita expendit, melioramenta tollat si absque prioris rei status detrimento fieri potest. Licentia tamen & in praedicto casu domino conceditur, ea sibi retinere melioramenta si tantundem, quantum alius pro eis solvisset, si ab aedificio separata essent, ipse rependat: text. est in d. l. In fundo 39. Et in d. l. 41. part. docuitque Bald. in d. l. In fundo, 3. notab. Et in c. 2. §. vassallus, tit. hic finit lex, Et in auth. recipitur. n. 2. vers. Ego consului, C. de bon. quae liber. Jaf. in l. 2. num. 29. C. de jure emphyt. Andr. Tiraq. d. retract. convent. d. §. 7. gloss. 1. numero 6. Marc. Ant. Pereg. de fidei comm. d. art. 50. numer. 78. vers. Secundus casus est. & hanc communi calculo receptam sen-

sententiam dicit Herc. Marefc. *variar. resol. d. lib. 2. cap. 114. numero 1.* Vincent. *de Franch. de c. 110. n. 1.* Molina *de primog. lib. 1. cap. 26. n. 16. vers. Illud autem præmittendum non erit*; alter Molina. *de justit. & jure d. tract. 2. disput. 463. n. 19.*

62 Nec tamen destruendum erit ædificium, * ex juri-
bus, & autoritatibus supra, ex *text.* etiam in *l. Prætor, 20. §.* Hoc interdictum prohibitorium est, *D. de novi per. nunciat. l. 2. C. de ædific. privat.* Dyn. Bart. Bal. & Angel. in *l. Senatus, §.* Marcellus, *D. de leg. 1.* & alii proximè relati.

Idque domini efficit paupertas. Si enim pauper non esset, melioramenta prout valent, ædificio juncta, * solvere debet dominus. Ubi cumque enim melioramenta solvere tenetur, prout ædificio juncta valet, solvere dominum debere; tradit Bald. in *d. cap. 1. §. Si vassallus, numero 3.* ubi ita consuetudine servatum testatur, & in *d. auth. Excipitur, numero 2. C. de bon. quæ liber.* Jul. Clar. in *§. Feudum. q. 88. num. 2.* Riminal. Jun. *cons. 114. numero 2. lib. 4.* Joan. Gart. *de expens. cap. ult. numero 5.* Herc. Marefc. *d. cap. 114. n. 2.*

Suprà dicta autem principalis conclusio (quæ pauperem à melioramentorum solutione excusat, si aliundè absque rei melioratæ venditione solvere non potest) limitanda aliquibus est modis.

64 Primò quando dominus pauper eadem, * similiavè esset facturus, *text.* est in *d. l. In fundo, 38.* ibi: *Finge dominum eadem facturum fuisse, reddat impensam, & fundum recipiat, usque eo duntaxat, qui pretiosior factus est d. l. Sed an ultro, 11. §. 1. ff. de negot. gest. text.* etiam (à contrario sensu) in *l. 3. Sed si mutua, ff. de in rem verso.* ibi: *Nec debere ex eo onerari dominum, quod ipse facturum non esset.* docent And. Tiraq. *d. §. 7. glos. 1. numero 5.* Arias Pinell. in *l. 2. par. 2. cap. 3. num. 5. C. de rescind. vend.* Hercul. Marefc. *lib. 2. var. cap. 110. num. 30.* Molina *de Hispan. primog. lib. 1. cap. 10. num. 17.* Vinc. *de Franch. dec. 110. num.* Anton. Gom. in *d. l. 46. Taur. num. 2. vers. Primò si dominus alias esset facturum.*

65 Secundò limita, * quando dominus rem in qua melioramenta facta sunt, vendidit: vel mox venditurus sit, *d. l. In fundo,* ibi *Finge eam personam esse domini quæ receptum fundum mox venditura nisi reddat quantum prima parte reddi oportere diximus, eo deducto, condemnandus est text.* in *l. Nisi venalem, 30. ff. eoa. tit. de rejuend.*

66 Quo in casu etiam voluptariæ * debent refici expensæ, in quantum res ob eas pretiosior facta est plurisque vendita, *d. l. In fundo* (quæ in his loquitur terminis) tenentque Petr. Barbof. in *d. l. Divortio, §. fin. num. 104. part. 1.* Stephan. Gratian. *discept. Forens. tom. 3. cap. 437. num. 4.* & seqq. idem in domibus solitis locari, si ob id majori locentur pretio dicens ex Alciat. & Rebuff. locis per eum relatis, *num. 8.*

67 Tertio * supra dicta limitatur conclusio, quando melioramenta de mandato, vel consensu domini facta sunt, vel ea postmodum approbavit; tunc enim ut expensæ, melioramentaque solvantur, etiam ad rei venditionem (si necesse est, deveniri potest, *text.* in *dict. l. utilium, 8. ff. de impens. in reb. dot. lib. fact.* ubi sic ait Jureconsult. Paulus: *Utilium nomine ita faciendam deductionem quidam dicunt, si voluntate mulieris facta sint. Iniquum enim esset compelli mulierem vendere, ut impensas in ea factas solvat, si aliundè solvere non potest. Quod summam habet æquitatis rationem.* *text.* in *l. 3. §. Sed si mutua ff. de rem verso,* ibi: *Quia nec procurator hæc imputaret, nisi forte mandatam domini, aut voluntatem habuit.* *text.* in *dict. l. Si servos, 25.* (ibi, *vel voluntate debitoris*) *ff. de pignorat. act.* docent Petr. Rebuff. in *l.*

Impensæ, 79. §. Voluptariæ in princ. vers. Primo vitatur regula, ff. de verb. signific. Petr. Barbof. in d. l. Divortio, §. fin. num. 88. vers. His sic explicatis, Stephan. Gratian. *dict. disceptat. 437. n. 1. 2. & 3.*

Circa hæc autem dubitabilis proponitur, quæstio. Pone, tempore, quo bonæ fidei possessor, utilisvè dominus melioramenta, expensasque necessarias, aut utiles fecit; directum, verumque dominum divitem esse, * easque tunc absque rei melioratæ venditione solvere potuisse; postea tamen cum rem vendicavit, ad eumque pervenit, pauperem existere, ita ut absque rei venditione, vel novo contracto ad id debito; tales nequeat expensas, & melioramenta solvere; utrum adhuc res debeat meliorata vendi, ut de melioramentis, & expensis dominus satisfaciat? Et in affirmativam ducor, ex supra dictis proximis rationibus, quia verosimile esset dominum tunc eas expensas facturum, aut ratum habiturum: ac præcipuè, quia à principio utiliter gestum esse dicitur: nec exitus attendi debet: elegans, & formalis in terminis *text.* in *dict. l. Sed an ultro, 11. §. 1. ff. de negot. gest. diximusque supra numero 13.* Et ita (post hæc scripta) tenentem reperii Petrum Barbof. *ubi supra, numero 74.* quam resolutionem aperte sensisse testatur *gloss. 2. & ibi Bart. in dict. l. utilium, D. de impens. in rebus dot. fact.* Angel. in *§. Propter, numero 2.* & ibi Jas. *numero 7. instit. de action.* Alciat. in *Impensæ, numero 9. D. de verbor signific. Corrl. in l. Quod dicitur in principio, ff. de impens. in reb. dot. lib. fact.* Antoni Gommez in *l. 50. Taur. n. 51.* Licet in contrarium adhuc urgere videatur generalis *d. l. In fundo,* & similitum ratio, domini paupertatem restitutionis faciendæ tempore inspicientium.

In hujusmodi autem expensarum, melioramentorumque taxatione, æstimatione solutioneque faciendâ, quod attendi tempus, * variant, torquenturque Doctores. Quidam enim tempus, quo expensæ factæ sunt inspiciendum, nec rationem valoris rei tempore restitutionis habendam; sed tantum illius summæ, quæ verè à principio impensa fuit volunt; in qua fuerunt sententia Riminal. Jun. *cons. 411. numero 51. & seqq. & consil. 455. num. 77. lib. 4. Negus. de pignor. 4. membr. 5. par. num. 11.* Hieronym. Gabr. *consil. 168. quæst. 8. num. 111. lib. 1.* Andr. Tiraq. *de retract. conven. §. 7. gloss. 1. numero 8.* Anton. Capit. *decis. 93. num. 9.* Petr. Anton. Petra *de fideicommiss. quæst. 15. num. 271.* Joseph. Ludovic. *decis. Perusin. 58. num. 15.* & crebriori calculo receptam dicunt Paul. Castr. Cagnol. & alii, quos adducit Hercul. Marefc. *variar. resolutio. lib. cap. 114.* Alvar. Valasc. *de jure emphyt. quæst. 25. n. 28. colum. 2. propè med.* Moventur per *textum in d. l. In fundo,* in illis verbis, *Solum quod impensum est.*

Diversum alii (tempus scilicet restitutionis, * non quo melioramenta facta fuerunt, inspiciendum, ita ut sive minus, sive amplius melioramenta valeant, quàm sit expensum, restitutionis tempus ad earum expensarum, melioramentorumque taxationem attendatur) maximæ autoritatis asseruere Doctores, per *text.* in *d. l. domos, 61. in verb. Extantibus, D. de legat. 1.* per quem ita tenent Bart. *ibi numero 1.* Bald. *numero 1.* Angel. *numero 2.* Paul. *numero 7.* Jas. *numero 4.* Alexand. Guzman. Ruyn. & Corne. de quibus per Marefcot. *suprà, numero 4.* Negusan. *d. 4. membr. 5. par. num. 16.* Roland. à Valle *d. consil. 28. numero 14. lib. 1. & consil. 30. numero 6. eod. lib.* Ludovic. Molina *de Hispan. primog. lib. 1. cap. 26. mem. 13.* Anton. Gomez in *d. l. 46. Taur. numer. 3.* ubi communem dicit Alvar. Valasc. *dict. quæst. 45. numero 28.*

col. 2. in fin. versic. Ceterum Joann. Gart. de expen. cap. 24. numer. 3. Petr. Barbof. in d. l. Divortio, §. fin. numero 92. part. 1. plurimos referens Melchior Pelaez de majorat. quarta part. quæst. 32. numero 20. §. 21. Joan. Cephal. consil. 311. numero 93. lib. 4. communem dicunt Jacob. Menoch. de recuperan. possess. d. remed. 15. numero 557. Andr. Gail. pract. observat. lib. 2. observat. 121. num. 12. veteriorem dicit Antonin. Thesaur. decis. 251. numer. 4. Marc. Anton. Peregr. de fideicommiss. d. art. 50. numero 72. communem quoque testatur Hieronym. Magon. decis. Lucens. 33. in addit. ad numero 24. lit. D. ita per Roman. in una Bononi. bonorum de Pipinis, coram R. P. D. Aldrobandino, decisum asserens; idem Magon. decis. Floren. 49. numero 27. Vincent. de Franc. decis. 109. numer. 2. Franc. Marcar. de fideicommiss. q. 65. numer. 18. versic. Sed circa, in princip.

In aliam alii inire sententiam, tenentes, hujusmodi expensarum taxationem semper ad utilitatem domini, † qui melioramentorum expensas restituere debet, faciendam; veluti, si tempore quo factæ sunt, centum fuerint expensa, restitutionis verò tempore, quinquaginta tantum valeant, solum quinquaginta deberi: Quòd si quinquaginta fuerint expensa: centum tamen restitutionis tempore melioramenta valeant: quinquaginta tantum præstanda, ex text. & glos. in sæpè d. l. In fundo, ff. reivendic. quæ id apertè monstrare, constituturque videtur, ibi *Reddat impensas, ut fundum recipiat, usque eo duntaxat, quo pretiosior est. Et si plus pretio fundi accesserit: solum quod impensum est, & ibid notat glos. verb. Plus pretio, Philipp. Corn. consil. 69. n. fin. lib. 1. Anton. Capit. dec. 93. numero 9. Roland. à Valle d. conf. 28. numero 11. And. Tiraq. de retract. convent. d. §. 7. gloss. 1. num. 8. & seq. Negus. d. 4. memb. par. 3. num. 11. Jacob. Menoch. consil. 94. n. 5. & seq. lib. 1. Franc. Bursat. consil. 71. num. 21. & seq. lib. 1. & consil. 151. num. 140. lib. 2. Card. Tusch. pract. concl. lit. M. concl. 176. per tot. Anchar. Regien. q. familia q. 40. num. 6. Borgn. Cavalc. dec. 28. num. 4. lib. 1. Joseph. Ludovic. decis. Perusin. 24. num. 25. & dec. 58. num. 15. Vincent. de Franc. d. dec. 209. num. 5. in fin. ubi ita judicatum in Rota Florentina refert Joan. Gart. de expens. d. cap. 24. numero 1. & 2. Anton. Gamma dec. 137. num. 2. Cardin. Seraph. dec. 547. num. 6. & decis. 898. n. 1. & dec. 1051. Hieron. Magon. dec. Floren. 468. num. 25. & dec. Lucen. 81. num. 26. & ibid. Addit. Hieron. Gabriel. consil. 168. quæst. 8. n. III. & seq. Rota. Roman. apud. Farin. dec. 650. numero 2. part. 2. tom. 4. Vincen. Carot. de locat. tit. de meliorat. quæst. 2. numero 20. Francisc. Molin. de ritu nuptiar. lib. 3. quæst. 73. num. 3. & seqq. Cald. Pereyr. de empt. & vendit. cap. 27. num. 10. & 11. Antonin. de Amat. (post hæc scripta visus) resolut. 14. num. 62. qui licet d. legis in fundo dispositione inspecta; faciliorem disputationem hanc videri dicat: vix tamen ea se multis numeris seqq. explicat: prædictam quoque opinionem tenent Francisc. Marzar. in epitome fideicommiss. d. quæst. 65. Petr. Barbof. in d. l. Divortio, §. fin. n. 91. Ubi in vers. Ex qua ratione infert quòd si tempore solutionis tantum valet melioratio, quantum impensum est, * integrum meliorationis pretium solvetur, quantuncumque dominus rei minori se impensa meliorationem fecisse alleget, ex l. Si quis alicui, 27. §. penult. in fin. ff. mandat. Quinimò in dubio expensum, & * melioratum æquivalere credendum est, secundum Aym. Cravet. consil. 408. n. 2. & Cavalca. decis. 44. n. 64. par. 1.*

Suprà dictam tamen sententiam in simplici bonæ

fidei possessore * nullum in re jus habente, multi procedere intelligunt, ut quoad eum quod, minimum est hac in specie, melioramentorum solutione, æstimationeque attendatur. Ita (per d. lege In fundo, juncta gloss. verb. Plus pretio) tradiderunt Carol. Ruyn. consil. 14. numero 5. & 4. & consil. 38. numero 25. lib. 1. & consil. 11. numero 1. lib. 2. & consil. 165. numero 6. lib. 4. Francisc. Zoanet. in l. 2. numero 126. C. de pact. inter empt. & vendit. Alvar. Valasc. de jure emphyt. dicta quæstio 25. numero 28. in princip. Roland. à Valle d. conf. 28. numero 181. lib. 1. & (post alios quos refert, in hoc tantum casu d. legem intelligendo) tradit Hercul. Marefcot. d. lib. 2. variar. resolut. capit. 114. numero 8. ubi sic tenuisse Rotam Roman. Diversor. decis. 186. num. 5. par. 2. tradit.

In eo verò qui dominium * aliquod (etsi revocabile) habet procedere dict. l. domos, 58. (aliàs 61. D. de legat. 1. valoremque melioramentorum respectu temporis restitutionis faciendæ debere consequi, docent, profitenturque Jacob. Menoch. d. remed. 15. numer. 565. & seq. & consil. 1032. numero 21. lib. 11. & de præsumptio. libro tertio præsumpt. 32. numero 5. & alii de quibus per Marefcot. sup. num. 10. Anto. Gomez in l. 46. Taur. numero 3. Andr. Gail. libro 2. observat. 121. numero 12. plenissimè (dictæ legis Domos verba perpendens) Antonin. Thesaurus decis. 252. numero 2. & seqq. Joan. Garc. de expens. cap. fid. numero 3. Joan. Cephal. consil. 311. n. 93. libro 3. capit. d. decis. 93. in fin. Cæsar. Barzi decis. 23. num. 15. Macerat. variar. resolut. libro 1. resolut. 23. numer. 9. & seq. Ponte. consil. 52. numer. 33. libro 1. Joan. Anton. Mangil. de imputation. quæst. 136. numero 24. & 40. Mari. Mut. decis. 51. numero. 10. Anton. de Amat. d. resolut. 14. num. 63. probantque prædictam distinctionem, juriumque compositionem Borgnin. Cavalc. d. decis. 44. n. 63. p. 1. Petr. Anton. Petra de fideicommiss. quæst. 15. num. 261. & 263. Petr. Barbof. ubi supra, num. 92. 93. & 94. ubi hanc receptiorem opinionem, & ab ea non esse recedendum, totiusque Hispaniæ admissam usu, profitetur.

Licet differentiam hanc inter simplicem bonæ fidei possessorem, & dominium aliquod habentem, contemnat, improbetque Marc. Anton. Peregrin. de fideicommiss. d. art. 50. numero 74. & Cardin. Tusc. (relato Paul. Castrens. consil. 270. Viso puncto, circa fin. libro 2. & Marzar. consil. 111. numero 9.) practica. conclus. d. liter. M. conclus. 176. numero 2. in utroque enim quod minimum est (juxta supra dicta num. 71.) attendendum, absque distinctione firmat.

Ex quibus quàm diversæ in materia hac sint sententiæ, patet. Duos tamen ingenuè fateor casus, in quibus, melioramentorum factorum tempus, ad eorum æstimationem persolvendam debet attendi. Primus, quando minor, * vel Ecclesia in integrum adversus contractum restituitur, quia si in re hujusmodi expensæ, ac melioramenta ab emptore, vel eo cum quo Ecclesia, aut minor contraxit, facta sint (si plus saltem restitutionis tempore melioramenta valeant, quàm sit impensum) id solum quod impensum est, minor, vel Ecclesia solvet. Ita docent Abb. per text. ibi in cap. 1. numero 4. de in integ. restit. August. Bero. num. 38. & seqq. Andre. Alciat. responso in fin. libro 3. Rota Roman. diversor. d. decis. 186. numero 3. par. 2. Hercul. Marefcot. d. libro 2. cap. 114. numero. 9. ubi satis esse firmat, quòd ille contra quem conceditur restitutio, non fit in damno, tametsi minor, vel Ecclesia fiat locupletior, argument. leg. Nam hoc natura, D. de condict. indeb. cum similibus.

Si verò melioramenta attrita, deteriorataque ita essent; ut minùs valeant, quàm in eis sit impensum, secun-

secundum præsens tempus solutionem expensarum à minore, vel Ecclesia esse faciendam, tradunt Abb. sup. d. num. 4. & ibid. Bero. num. 4. præterea, per leg. Quod si minor, 25. §. restitutio, De minorib. ne Ecclesia, vel minor, quibus per in integrum restitutionem ad utilitatem, commodumque suum succurritur, damnum patiantur, plus solvendo, quam ad eos pervenit, cum potius damnum adversarii, quam Ecclesiæ vel minoris toleretur. Sequitur post alios Marefcot. d. cap. 114. n. 7. plures referens Marius Giurba in consuetud. Senat. Messanens. cap. 15. glos. 12. n. 4. Et quoad pauperes etiam ab eorum cum minoribus, & Ecclesiæ æquiparationem potest fieri illatio.

77 Secundus casus, * in quo factarum expensarum tempus ad earum solutionem faciendam attenditur, & in quo nec incrementum, aut decrementum inspicitur, est quando aliquis non pro se, neque ad sui utilitatem, sed domini cuius res est, expendit; casus in dict. l. Sed an ultro, 11. D. de negot. gest. & in l. Si necessarias, 8. D. de pignorat. act. & in l. 3. §. sufficit D. de contrar. & utili acti. tutel. docent Barth. Socin. consil. 26. n. 9. lib. 1. Marefcot. ubi sup. n. 9. Marus Giurba d. glos. 12. n. 6. Peregrin. de fideicommiss. d. art. 50. n. 76. vers. In necessariis autem. Ubi id in necessariis tantum, non etiam in utilibus firmat.

- 21 Vitium sum arctare quisquam non debet, ut alium alat.
 22 Nec capitale vendere, si redditus ad sui suorumque sustentationem, nec non alimentandi sufficiant.
 23 Paupertas ab ingratitude excusat, nec pauper ingratus dici potest, cum ob paupertatem gratum se ostendere nequeat.
 Limita & intellige, ut n. seq.

QUÆSTIO XLII.

Ingratitudinis vitium adeo grave est, * ut alia facile vincat, ac superet: de quo D. Bernardus super Cantic. inquit. Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis, quoniam nihil ita displicet Deo, quemadmodum ingratitude & Seneca de beneficiis, lib. 4. Pro se fugienda est res ingratum esse, quoniam nihil æque concordiam humani generis dissociat, ac distrahit, quam hoc vitium. Et eodemmet Seneca teste, in proverbii ipsius. Ingratus unus miseris omnibus nocet. Fontemque misericordiæ ingratitudein exhaustire, asserit Joan. Aloys. Ricci in collectan. decis. 197. probatissimum dicens illud.

Nil magis avertit cælum à telluris amore
 Quàm scelus ingratiæ mentis, quæ corde maligno,
 Muneris authorem nullo dignatur honore.

Qui denique non ingratum detestetur hominem, sibi ipsi inutilem? (ut cum Senec. d. de benefic. lib. 4. c. 16. loquar.) Qui & ingratis ipsis displicent, & de eis ingrati quoque ipsi queruntur. Non referre beneficiis gratiam (inquit Senec. eod. de benefic. lib. 3. cap. 1.) & est turpe, & apud omnes habetur, Ebuca Liberalis. Ideo de ingratis etiam ingrati queruntur.

Peccatumque mortale * quandoque ob ingratitudein incurrere, si contemptus beneficii accepti contingat, docent D. Thom. & Cajetan. 2. 2. quæst. 197. art. 3. Didac. Covar in cap. Cum in officiis, num. 31. de testam. ubi de pluribus tradit nationibus, apud quas contra ingratos actio prodita erat: de quo & Senec. de benefic. lib. 3. cap. 6. sic: Hoc tam invidiosum vitium, an impunitum esse debeat, queritur? & an hæc lex, quæ in scholis exercetur, etiam in civitate ponenda sit, qua ingrati datur actio? quæ videatur æqua omnibus. &c. Plura etiam ad materiam Cardin. Dominic. Tusch. practic. conclus. lit. I. conclus. 131. & 132.

Et ne latius in his divagemur, inter alias, quæ à jure contra ingratitudein vitium constituta sunt; ea maxime viget poena, ut ingratus beneficii accepti amissione puniatur. * Unde licet semel à domino concessa libertas nullo regulariter queat revocari modo * l. Si ab eo, 7. C. de liberal. caus. l. Si aut semel, 20. C. eod.

Si tamen libertus ingratus * domino extiterit: poterit utique dominus eum in servitutem revocare, tex. est in l. 1. C. de revoc. donat. l. Alimenta, 6. D. de liber. agnos. l. 2. C. de liber. & eor. liber. auth. Ut liberti de cetero aereo non indigeant annulo, §. Illud vero collat. 6. l. 2. §. Sed quemadmodum, C. de bonis quæ liber. tex. in l. Divus Claudius, 5. & in l. Divus Vespasianus, 7. §. fin. D. de jure patroni. glos. 1. in l. Ingratus 20. D. eod. ubi text. ingratum dicit libertum, qui patrono obsequium non præstat, vel res ejus, filiorumve tutelam administrare recusat. ingratumque esse libertum, qui patrono in captivitate, fame, vel paupertate existenti (si commode poterat) non sit opitulatus; tradit (ex Ordinem Lusitan.) P. Ferdin. Rebello de obligat. justit. 2. par. lib. 10. de donatione, & promissione, quæst. 9. n. 4. Postquam in servitutem revocari, si egentem patro-

Utrum ab ingratitude paupertas excuset?

SUMMARIUM.

- 1 Ingratitudinis vitium gravissimum, & plura adversus illud.
- 2 Ob ingratitudein quandoque peccatum mortale incurritur, si contemptus beneficii accepti contingat.
- 3 Ingratus amissione beneficii accepti puniatur.
- 4 Semel concessa à domino libertas nullo regulariter queat revocari modo.
- 5 Nisi libertus ingratus domino extiterit. Et quæ sit ingratitudein sufficiens causa? ibid.
- 6 Vassallus, aut feudarius etiam à principe, nec de plenitudine potestatis feudo concessio privari possunt.
- 7 Dominus sine causa desuetiendi vassallum, directo dominio, & superioritate privatur.
- 8 Vassallus ingratus domino existens, feudo privari potest. Et quæ sufficiens ingratitudein causa in presenti sit? ibid.
- 9 Donatio semel facta revocari non potest: propter ingratitudein tamen revocatur, & num. 10. Et quæ sit sufficiens ingratitudein causa? ibid. & num. 12.
- 11 Beneficiarius si illius, qui contulit gratiam efficiatur hostis, beneficio privatur.
- 13 Filius qui patri indigenti alimenta negavit, exheredari ob id poterit.
- 14 Libertus pauper non tenetur alere patronum, priusque sibi, suisque necessaria detrahit.
- 15 Et idem in servo quoad dominium, de jure Canonico saltem, & in terris Ecclesiæ.
- 16 Et in filio quoad patrem, & in patre quoad filios.
- 17 Et in vassallo, vel subdito quoad dominium.
- 18 Et in donatario quoad donantem.
- 19 Et in Ecclesia, quæ licet patronum pauperem alere teneatur: excusatur si præter alimenta necessaria Curati, & familiæ, vel præter necessarios ad ipsius Ecclesiæ reparationem, vel ornatum sumptus, nil ei superest.
- 20 Pauper alium pauperem alere non tenetur. Charitas bene ordinata incipit à se ipso, ibid.

patronum non alit, justamque ingratitudinis causam esse, est *text. ind. l. Alimenta, 6. D. de liber. agnos.*

- 6 Sic licet nec vassallus, * aut feudatarius semel concessio feudo, aliquo modo (nec per Principem (privari possint, *cap. 1. de natur. feud. notant DD. in l. Digna vox, C. de legib. & in cap. Novit. de judic. Bald. in d. capit. 1. de nat. feud. & consil. 326. num. 4. vers. Pone quod ego, lib. 1. & cons. 327. num. 8. vers. videtur igitur, eod. lib. Alexand. cons. 124. in principi. lib. 1. & cons. 203. num. 9. lib. 6. Paul. Castrenf. cons. 311. num. 2. vers. Restat autem, lib. 1. & cons. 142. num. 3. lib. 2. latissime Cardinal. Tusch. pract. conclus. lit. F, conclus. 119. plurimas huic sententiae ampliaciones assignans, per tot. & lit. V, conclus. 30. per tot. Marc. Anto. Natta cons. 133. n. 4. & seq. Joan. Cephal. cons. 12. num. 6. & cons. 302. num. 129. & seq. lib. 3. ubi quod nec de plenitudine potestatis id Principi licet. Dominusque sine causa desuetiendi * vassallum, directo dominio, & superioritate privetur, secundum Angel. cons. 371. num. 2. versiculo, Non autem licuisset.*

- 8 Si tamen ingratus * domino vassallus existat, feudo privari poterit, ut colligere licet ex *text. in capit. 1. quib. mod. feud. amittit. in usib. feud. traduntque Bart. in d. l. Alimenta, & Imperatores, num. 2. ff. de liber. agnos. Ludovic. Roman. in l. Si quis non quasi num. 1. ff. de acquir. heredit. Sylvest. Aldrob. in d. Sciendum, in verb. Ex causis, instit. de donat. latè Cardin. Tusch. d. liter. F, conclus. 115. per tot. & cons. 116. Sufficiensque causam privationis esse, si cum possit alimenta domino deneget, latè defendit Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 55. num. 16. & seqq. & supra dictam sententiam firmant hodiè jura Regia in l. 8. & 6. tit. 26. par. 4.*

- 9 Ita etiam licet donatio semel facta revocari non possit, * l. Cum profitearis, 4. C. de revoc. donat. Nec virtute Imperialis rescripti, l. Si donationem, 5. & l. Possessionem, 3. & l. Velles, 6. C. eod. tit.

- 10 Propter ingratitudinem * tamen revocatur, *text. in d. Sciendum, instit. de donat. auth. Ut liberti de cetero auro non indigeant amulo, & Illud verò, collat. 6. capit. fin. extra de donat. text. de jure Reg. in l. 10. tit. 4. par. 5. latè (ut alios omittam) Cardinal. Tusch. lit. D, conclus. 711. per tot. & litera l, conclus. 132. Ubi, quod si beneficiatus * efficiatur hostis illius, qui contulit gratiam, & sic ingratus existat, hujusmodi ingratitudo amissionem, revocationemque beneficii operabitur, tradente plenè Ludov. Roman. cons. 458. per tot. & ibid. ejus Addit. num. 1. litera Addit. num. 1. litera A, verb. Concludo quòd sit.*

- 12 Et in præsentem sufficientem ingratitudinis causam * esse donationisque revocationis, si donatarius alimenta donatori deneget, tenuit *glos. in leg. fin. verb. Voluerit, C. de de revoc. donat. quam sequuti sunt Ripa in l. si unquam, num. 72. C. eod. tit. Joan. de Platea in rubric. C. de decurion. in fin. libro 10. Hieronym. Cagnol. in l. in condemnatione, num. 2. D. de regul. jur. Joan. Lup. in rubric. de donat. inter vir. & uxor §. 70. num. 25. Anton. Gomez de contract. cap. 4. num. 14. in fin. Jul. Clar. Anton. Cordub. Cravet. Roland. & alii, quos refert, & sequitur (hanc latè comprobans assertionem) Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 48. à num. 2. & seqq. Cardin. Dominic. Tusch. lit. D. conclus. 711. n. 18. Quod saltem in donatore omnium bonorum, vel majoris partis, per quam donans pauper efficeretur, asserit Surd. supra num. 7.*

- 13 Sic filium qui patri indigenti alimenta negavit, exheredari * ob id à patre possit, ingratitudinisque sufficientem causam esse (ex *auth. Ut cum de appellatione cognoscit, §. Causas, & quod ibi determinant Doctores, ut non solum & ibi causis relatis sed etiam similibus, exheredari possit filius) pluribus*

aliis mediis, & argumentis firmat Philippus Pascl. a, de virib. patriæ potestatis, part. 2. capit. 5. numero 13. & seqq.

Licet autem in superioribus assignatis casibus ingratitudo privationis beneficii accepti, ejusque revocationis sit causa, in eisdem ab ingratitudine excusat paupertas, ab eaque liberat. Pauper enim libertus * patronum alere non tenetur, *text. est in l. si quis à liberis, §. penult. D. de liber. agnos.* Prius namque quid sibi necessarium pro alimentis est, deducit libertus, nec ingratitudinis incurrit vitium; si cum ad se suosque alendos tantum bona habeat, patrono de necessariis non provideat, ab eaque tunc obligatione liberatus existit, *text. in d. leg. si quis à liberis, §. penult. glos. in cap. Quicumque, 16. quæst. 7. Panormit. in cap. Nobis numero 9. de jure patron. Salycet. in l. Dolo, numero 2. C. de liber. caus. Paul. Citand. in tr. de jure patron. art. 4. n. 158. Marc. Ant. Natta cons. 380. num. 6. latè firmat Petr. Surd. de aliment. tit. 7. quæst. 28. numero 4. & seqq. Idem comprobans in servo * quoad dominum (de jure saltem Canonico, & in terris Ecclesiæ) *eod. tit. quæst. 29. per tot. Et in filio * quod patrem; quem alere non tenetur filius pauper ibid. num. 10. & seq. Idemque in patre quoad filios, text. in l. penult. in fin. D. de alendis liberis; latè prosequitur comprobans, & exornat ipsemet Surd. d. tit. 7. quæst. 8. per tot. Hieronym. Buccaroni. de different. inter judic. civil. & crimin. differ. 100. numero 11. Et in vassallo, † vel subdito, quoad dominum, idem Surd. quæst. 30. à numero secundo cum seqq. & quæst. 31. per tot. Et in donatario * (non revocandam illi factam donationem eo quod donatori egenti non subveniat, cum ob suimet paupertatem non possit) docet idem ipse (ut alios omittam) *titul. 1. quæst. 48. num. 34. cum trib. seqq. Et in Ecclesia, * quæ (licet patronum pauperem alere teneatur (ut diximus quæst. 4. n. 30.) Si tamen præter alimenta rectoris, & familiæ necessaria, vel præter necessaria, vel præter necessarios ad ipsius Ecclesiæ reparationem, vel ornatum sumptus, nihil superest, excusari, docet Petrus idem Surd. d. tit. 7. quæst. 32. per tot. id latissime comprobans, & post eum plurimos referens Stephan. Gratia. disceptation. forens. tom. 3. cap. 552. num. 11. & 14.***

Quorum evidens ratio est; quia pauper alium pauperem * alere non tenetur, ab obligationeque alendi (aliàs subsistente) paupertas eximit, *text. in l. penult. in fin. & in l. si quis à liberis, §. penult. fin. & ibi not. glos. in §. si mater, verb. Necessario, D. de liber. agnos.* Caritas namque benè ordinata à se ipso incipit, ut in omnium ore versatur, & probat l. Præses, C. de servit. & aqua, latè prosequitur Petr. Surd. locis proximè relatis, aliosque referens Prosper. Farinac. decis. novissim. Rotæ Roman. tom. 2. decis. 470. num. fin. firmat Senec. de benefic. libro 2. Dabo egenti (inquit) sed ut ipse non egeam succurram perituro; sed ut ipse non paream.

Nec victum suum arctare * quisquam ut alium alit debet. Bald. in leg. 1. §. Officio, in fin. D. de tutel. & ratio, distrab. Anto. Cordub. in d. l. si quis à liberis §. si quis ex his, numero 87. & in paragrapho sed si filius, numer. 134. Marc. Anton. Natta cons. 387. num. 8. Petr. Surd. de aliment. d. tit. 7. quæst. 8. numer. 9. quæst. 29. in princip. ante numero primo & quæst. 14. numero 9. eod. tit. Stephan. Gratian. d. disput. 352. numero 2.

Nec capitale vendere, † si ejus redditus ad sui, suorumque sustentationem, nec non alimentandi sufficientem, tradidimus ex pluribus *quæst. 4. §. 4. n. 169.*

Sat igitur ex his, ab ingratitudine paupertatem excusare * constat. Neque enim ingratum dicitur quisquam eum, qui ob impotentiam, vel paupertatem gratum se ostendere nequit, ex in l. Ejus est nolle, 3. D. de reg.

reg. jur. & in l. Nolle adire, 4. D. d. acquir. hæredit. & aliis à nobis adductis quæst. 17. n. 31. & seqq. firmaturque ex Ovidio lib. 4. de Ponto Eleg. 8.

Sed qui quàm potuit dat maxima, gratus abunde est,

Et finem pietas contingit illa suum.

Et amorum lib. 1. Eleg. 10.

Nec tamen indignum est à drite munera posci:
Munera poscenti, quæ dare possit, habet.

Carpite de plenis pendentes vitibus uvas.

Præbeat Alcinoi poma benignus ager.

Officium pauper numeret, studiumquæ, fidemquæ.

Et Senec. libro 4. de benefic. pauperi viro bono dabo (inquit) Sat enim in summa inopia gratus, & cum omnia illi dederunt; supererit animus: & iterum ibi. Dicitur gratus, qui bono animo accepit beneficium, atque hic etiam si ultra facere nil potest; gratus est. & ibi: Gratus est etiam, qui vult tantum, nec habet huius voluntatis suæ ullum alium quàm se testem. dixeratquæ, & lib. 2. cap. 31. Ut gratus sim ad fortunam mittor. Si illa invita respondere non possum: sufficit animus animo.

Benè tamen hæc monstrant, & animo gratum * esse pauperem debere. Non enim sicut à mutuo officio, realique (ut sic dicam) præstatione pauperem immunem paupertas reddit: ita & gratuito, sumptuquæ carente. In hoc namque pauper in fides in alio dives conthahid Præbet in id (præter jam relata irrefragabile testimonium (sæpè nominatè, numquam omittendus, & cum aviditate, admirationequæ semper legendus) Senec. de benefic. lib. 2. c. 30. Non est (inquit) quòd quisquam excusationem mentis ingratae ab infirmitate, atque inopia petat, & dicat; Quid enim faciam & quomòdò? quando superioribus, dominisque rerum omnium gratiam referam? Referre facile est, si avarus est, sine impendio; si iners, sine opera. Eodem quidem momento, quo obligatus es. Si vis cum quolibet paria fecisti quoniam qui libenter beneficium accipit, reddit; idque ipsum cap. seq. profequitur, & lib. 3. c. 2. Cui initium his verbis (nostram assertionem probantibus) fecit Denique ad reddendam gratiam, & virtute opus est, & tempore & facultate, & aspirante fortuna. Qui meminit, sine impendio gratus est. Hoc quod non operam exigit, non opes, non felicitatem, qui non præstat. nullum habet, quo lateat, patrocini-um. Conducuntque adducta à quæst. 33. n. 2.

Utrum creditor pauper possit ante diem debitorem suum convenire?

S U M M A R I U M.

- 1 Debitor in diem, cogi non potest, ut ante diem solvat. Limitatur, numero. 8. & seqq.
- 2 Creditor ante debitorem conveniens, olim causam amittebat.
- 3 Idemque & in Fisco ante diem exigente. Limitatur numero 12. ob Fisci paupertatem.
- 4 Hodie duplicantur induciæ.
- 5 Et non solum (secundum magis communem opinionem) duplicantur induciæ temporis quod superest: sed totius quo gaudere debitor ante exactionem debebat.
- 6 Nec etiam ante diei, vel conditionis eventum, cautio à debitore de solvendo post temporis, vel conditionis implementum (nisi novus supervenerit casus) exigenda est.

7 Et si cautio ante tempus exigatur, induciæ etiam (secundum unam opinionem) duplicantur.

9 Mariti hæredibus ad restitutionem dotis rerum mobilium, se moventium, aut incorporalium annus datur.

10 Mulier egestate laborans poterit mariti hæredes intra annum convenire, ut eam alant, vel ut totam hæreditatem, aut partem saltem sufficientem ad mulieris paupertatem levandam restituant, 10 II.

13 Respublica potest conductores gabellarum ob ejus paupertatem, ut ante diem solvant, compellere.

14 Hæres pendente consecutione inventarii, non potest personalibus, aut hæreditariis actionibus conveniri: à paupere tamen potest, num. 15. remissivè.

Q U Æ S T I O XLIII.

DEBITOR in diem, non solum cogi non potest à creditore, ut ante eum * solvat, l. Si manda- vero, la 1. 22. in ordine, D. mandat. l. Eum qui Kalendis, 41. D. de verbor. obligat. l. Cedere diem 213. D. de verbor. signific.

Sed si ante diem debitorem creditor convenit, olim quidem * causam, omninoque jus amittebat, text. in §. Temporales instit. de except. §. Si quis agens instit. de actionib. & ibi glos. verb. Plus, text in l. Non solum, la 1. 8. in ordine, §. fin. verb. Commissum, D. de liber. legat. Jas. in d. Si quis agens, num. 10. & latè hac re Farinac. in fragm. crimin. lit. C. à num. 744.

Idque in Fisco * locum habere; est ext. 3 in l. Justas, 6. C. de jure Fisci, lib. 10.

Hodie verò * induciæ) quas vel creditor ipse spontè indulserat; quasvè actionis natura continet) duplicantur, text. in §. Plus autem, instit. de action. §. Hodi autem, instit. de except.

Et secundum magis communem Doctorum sententiam, non solum induciæ temporis, quod superest; * sed totius, quo gaudere debitor ante exactionem deberet, duplicantur, ut (post Aretin. in d. §. Si quis agens, numer. 7. instit. de action. & Jas. ibi relatos) tradit Prosper Farina, d. lit. C. num. 748.

Nec solum debitum ante diem exigi à creditore nequit, * cautioverò de solvendo post temporis, vel conditionis implementum (nisi novus superveniat casus (postulari, ex text. in l. In omnibus, 41. ff. de iudic. & ex l. Inter omnes, 12. in fin. ff. qui satisf. cog. Aretin. in l. 2. numero 6. ff. solut. matrim. Antoni. Gomez. 2. tomo, variar. cap. 3. num. 6. vers. Confirmatur, Petr. Barb. in l. In omnibus, numero 2. Qua tamen, de re latè per eundem ibi à num. 11. cum seqq. vide.

Imò (secundum unam opinionem, quam ipse refert ibi Barbof. num. 7.) si creditor in prædicta specie cautionem, * ad quod debitor non tenetur, petat; tanquam contra plus tempore petentem duplicabuntur induciæ, ex juribus proximè relatis.

Favore tamen paupertatis, * licet quandoque creditori ante diem debitum petere. Quamvis enim mariti hæredibus ad dotis restitutionem in rebus mobilibus, vel se moventibus, aut in incorporalibus, annus detur; * neque antea super huiusmodi rebus dotalibus à superstitite uxore, vel ejus hæredibus conveniri queant: text. in l. unic. §. Exactio autem, C. de rei uxor act. Si tamen mulier egestate * labore etiam intra annum mariti hæredes poterit convenire, ut vel eam alant, (glos. in dict. l. uni. §. Exactio, verb. Restituendis glos. fin. in l. penult. D. ut in posses.

posse. legat. glos. 1. in l. Divortio, in princip. ff. solut. matrim. quam sequuntur ibi Bart. num. 6. Roman numero 13. Castrenf. numero 5. ubi glossæ opinionem communem testatur, Cuman. numero 1. Alex. numero 16. Socin. num. 17. ubi etiam de communi, & magis communem dicit Jaf. ibi num. 18. Salycet. in d.l. unic. §. sin autem, numero 6. C. de rei uxor. act. Petr. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 44. n. 11. & seqq. ubi latissimè rationes reddit, ad contrariaque respondet.)

11 Vel integram dotem, *avi partem saltem ad uxoris paupertatem levandam sufficientem restituant. Hanc tenuerunt sententiam Jaf. in d. l. Divortio, in princip. numero 18. D. solut. matrim. fulgos. in leg. 2. C. de bon. matern. Anto. Cordub. in l. si quis à liberis, §. si quis ex his, num. 123. D. de liber. agnos. Petr. Surd. ubi sup. numero 1. Antonin. de Amat. resolut. 49. numero 46. ubi solum Marium Mut. in consuetud. Panorm. consuet. 47. n. 47. in id allegat, ad cumque qualiter intelligatur, se remittit.

Item licet fiscus ante diem petens causam (ut diximus) perdat: si tamen paupertate, *necessitateque sit adstrictus, ante diem poterit debitorem suum convenire, ex text. in l. 1. Cod. de condict. ex lege, ubi notant Bart. & Bald. Jaf. in l. Diem, num. 4. D. de condict. indebit. Hippolyt. de Marsil. singul. 355. incip. debitor in diem, num. 1. Petr. Surd. sup. numero 25. Marc. Anton. Peregrin. de jure fisci, libro sexto titul. 7. num. 21.

13 Et idem in Republica, *quam per text. illum dicit ibi Bald. posse conductores gabellarum propter ejus necessitatem, ut ante diem solvant, compellere, quod quotidie fieri, ac praticari proximè citati testantur.

Item quamvis pendente confectione inventarii non possit hæres *personalibus hæreditariis actionibus conveniri, text. in l. fin. §. Donec, C. de jure

15 deliber. à paupere *tamen etiam intra tempora conficiendi inventarii posse; firmabimus latè par. 2. ubi de hac materia latiùs.

Utrum debitor ex propria confessione, sententia, quæ in rem judicatam transivit, instrumento guarentigio: similivè causa, ad solutionem statim post condemnationem, vel terminum, sit compellendus, si pauper sit? vel possit, debeatquè illi (si petatur) concedi dilatio? Et quæ?

S U M M A R I U M.

1 Contra debitorem ex propria confessione in jure facta jurejurando, sententia, quæ in rem judicatam transivit, vel instrumento guarentigio, executio competit, & num. 3.

2 De jure civili instrumenta quantumvis publica, executionem paratam non habebant.

4 De jure duodecim tabularum triginta dies debitoribus ad solvendum dabantur, post quem terminum facultas creditoribus debitores suos propria autoritate distrabendi, erat.

5 De jure civili antiquo, iste terminus condemnatis ad duos menses in actione personali fuit prorogatus.

6 Qui postmodum de jure Codicis ad quatuor menses fuit extensus.

7 Et idem de jure Canonico.

8 Idemque spatium confesso in causa civili (cum pro judicato habeatur) conceditur.

Et quid hodie? Et an in sponte confessis, vel in aliis procedat? ibid.

9 Idem etiam tempus condemnato per sententiam arbitri conceditur.

10 Et condemnato ex juramento desissorio.

11 Et fidejussori condemnati.

12 Et an hujusmodi dilatio debitori ex publico, guarentigioquè instrumento sit concedenda?

13 Tempus quatuor mensium condemnatis ad solvendum concessum, paupertatis favore inductum fuit, divitibusque denegatur, saltem quando debitum est leve, commodèque, & facile posset debitor illud solvere, & num. 14.

15 Hodie ex jure nostro Regio quantum tempus condemnatis ad solvendum detur?

16 Post inceptam executionem, intra quod tempus hodie sit facienda solutio, ut debitor à decimæ solutione excusetur?

17 Condemnatus in actione reali, etiam de jure communi statim (judicis tamen arbitrio) restituere tenebatur.

18 Et idem in actione personali ad certam rem tradendam.

Dolo versari videtur, qui solvere, vel restituere teneatur, nec cum potest restituit, dilationibusquè etiam legalibus utitur. ibid.

Æquissima vox est hæc, Redde quod debes, ibid.

19 Egyptii ad æs contrabendum faciles erant. Et qua lege mutuam pecuniam accipere deberent? Quaque punirentur pæna si debitum non solverent?

20 Lex duodecim tabularum debitores non solventes creditoribus suis dilaniandos tradi permisit.

21 Lege Petilia cautum fuit, ne quis ob pecuniam in vinculis detineretur, sed ejus bona essent creditoribus obnoxia, cujus postmodum constitutio à jure Pontificio, Cæsareoque approbata fuit.

22 Lege divina debitores, eorumque filii creditoribus ad dicebantur, & ad septimum usque annum eis pro debito serviebant.

23 De jure nostre Regio etiam debitores creditoribus suis solvere non valentes addicuntur.

24 Et an id (etiam prædicta Regia constitutione) stante) si à principio, debitorique contracti tempore in eadem egestate debitor erat, locum habeat? remissivè.

25 Princeps frequenter moratorias literas indulgere asolet, apud omnesque ferè nationes conceduntur. Et an etiam decoctis mercatoribus? & numero 26.

Ampliatu, num. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 59. & seqq. usque ad num. 69. inclusivè & n. 76. & seqq. usque ad 83. exclusivè.

Limitatur etiam & intelligitur, ut n. 70. 72. 73. 74. 75. 83. 94. 95. 96. 98. 101. 103. 105. & 105.

27 Minus solvere dicitur, qui post tempus solvit.

28 Princeps in tertii præjudicium rescripta concedere non solet, nec hujusmodi rescripta tenent, nisi leve contineant detrimentum, modiceque præjudicent, & num. 29.

30 Exceptio dilatoria est modici præjudicii.

31 Restitutio denegatur ei, qui alias restituendus foret, si omisit opponere, vel probare exceptionem dilatoriam, quia pro modica læsione restitutio concedi non solet.

32 Ad principem spectat cura qualiter pauperibus debitoribus provideatur.

33 Solon id primum in sua republica statuit, ut debitoribus pauperibus aliqua debiti pars remitteretur.

34 Et quid circa hoc Julius Cæsar, dum dictatoris officio fungeretur, statuerit?

35 Et quid Cajus Licinius, & Lucius Sextus Tribuni?

- 36 Creditor non debet se acerbium exactorem adversus debitorem ostendere. Exactor. quis propriè dicatur? ibid.
Absque periculo non est, repetere, sive exigere pauperem, qui solvendo non est, ibidem.
- 37 Moratoria literæ summa cum ratione, de justitiæ honestate, ex præsumptaque creditoris mente, vel quæ saltem in tali casu esse debebat, conceduntur.
- 42 Creditores minoris summa non tenentur concurrere, nec consentire majoris summa creditoribus, ad quinqueannalem dilationem concedendam, si debitor pro debitorum solutione bona habebat.
- 43 Ad quod usque tempus moratoria dilatio à Principe concedi possit?
- 45 Moratoria literæ an post sententiam vel conclusionem in casu debitori concedi possint? & n. 46. & 47. & 48.
- 46 Debitor ex instrumento guarantee potest moratorias literas obtinere, etiam post inceptam executionem, & licet debitor sit in carcerem detrusus, pignoraque ei capta, quæ interim illi restituenda sunt. Et quæ sit discriminis ratio indebitorem ex sententia, vel instrumento?
- 49 Literæ moratoriæ an etiam pro debito ex descendenti concedi possint?
Debitor ratione delicti, debitor propriè dici non potest. Idemque quoad creditorem delicti ratione, ibid.
- 50 Et an etiam pro debito jurato concedi possint dilatoriæ literæ? ad illudque extendantur, tam à seculari, quam ab Ecclesiastico Principe concessæ? & n. 52. & seqq. usque ad n. 65.
Princeps potest tollere juramentum. ibid. d. n. 50. & numer. 59. 60. 61. & 63. Contra, num. 57. & 58.
- 51 Creditorum minor pars concurrere tenetur cum majori quinqueannalem dilationem concedenti, etiam in debito jurato.
- 53 Dispositio Principis generaliter loquens, ad casum juratum non extenditur.
- 54 Summus Pontifex moratoriam dilationem super debito jurato concedendo simpliciter, si de juramento mentio facta non sit, non videtur voluisse juramento derogare. Secus si de juramento mentio facta sit, & certioratus, & n. 55.
- 56 Et an id in Episcopo procedat?
- 59 Consuetudo facit licitum aliàs illicitum, quando præsertim Evangelicæ doctrinæ non repugnat.
- 60 Princeps super juramento vim Apostolicam.
- 61 Juramentum semper salva autoritate Superioris præstitutum intelligitur.
- 64 Debitor qui literas moratorias in debito jurato vult consequi, ut tutus sit absolutionem juramenti prius debet ab Ecclesiastico iudice obtinere.
- 65 Et si Ecclesiasticus Iudex absolutionem denegat, an possit creditor, (indulto Principis non obstante) coram Iudice Ecclesiastico ad observantiam juramenti cogere debitorem.
- 66 Debitor, qui debitum inficiatus est, an dilatione moratoria gaudeat? & n. seq. Qui dolo, vel lata culpa negat, vel inficiatus est caret impetratis, in mendaciique pœnam punitur, secus si aliqua justa causa negavit, ibid. in fin.
- 67 Intellectus ad text. in cap. Super literis, 20. de rescript. ibid. d. n. 66.
- 68 Intellect. ad text. in l. pen. D. de ces. bonor.
- 69 Ad cessionis beneficium admittitur, qui debitum inficiatus est, si justam habuit negandi causam.
- 71 Minoris summae creditores, etiam dotales, concurrere & consentire debent cum majoris summae creditoribus dilationem quinqueannalem debitori concedentibus.
- 75 Moratoria concessa principali, an & in quibus casibus fidejussoribus profit? & n. seqq. usque ad 83. exclusive.
- 77 Debitor principalis fidejussorem defendere debet, & exceptiones, qua fidejussoribus non communicantur (ratione sui interesse) opponere.
- 83 Debitor, ut concessa dilatione moratoria gaudeat, satisficere idoneè debet. Limita, ut n. 89. si creditor petat.
- 84 Et etiam si talis cautio in moratoria remittatur, præstanda est.
- 85 Nisi in moratoria clausula Non obstante, adsit.
- 86 Debitor dives, & valde idoneus (cui etiam moratoria concedi solent ob incommoditatem, gravamenque in solutione facienda) adhuc cautionem præstare debet.
- 87 Debitor dives, & solvendo satisficere non tenetur, etiam non casu quo satisficere requiritur.
- 88 Cautio præstanda est à debitore, etiam in annali dilatione.
- 89 Satisficere in moratoria dilatione, non nisi à parte petatur, necessario requiritur.
- 90 Satisficere in quinqueannali dilatione à majori creditorum parte concessa, non requiritur.
- 91 In moratoria quinquaginta dierum non requiritur satisficere, nisi debitor suspectus sit de fuga.
- 92 Debitor qui ob paupertatem fidejussorem invenire non potest, an à satisficere cautionem juratoriam præstando, vel cum generali hypotheca bonorum, excusetur?
Debitoris juramento probatur, fidejussorem invenire non posse.
- 94 Debitor quinqueannalem præterens dilationem, paupertatem suam probare debet, secus in annali, in qua hujusmodi non exigitur probatio, sufficitque per debitoris juramentum paupertatem probari.
- 95 Dispensationis causa cessante, cessare debet dispensatio.
- 96 Debitor secunda non debet gaudere dilatione, licet ad pinguorem fortunam non devenit.
- 97 Nec ad cessionis beneficium admittitur, si post dilationis terminum non solverit, sed in carcerem detruditur.
- 98 Privilegiatus contra pariter privilegiatum privilegio non gaudet.
Non est discooperiendum unum, ut aliud cooperiatur altare, ibid.
- 99 Beneficium, Ne quis conveniatur ultra quam facere potest, contra existentem in pari, vel majori necessitate non conceditur.
- 100 Debitor ad cessionis bonorum beneficium non admittitur, quando creditor in eadem, vel majori egestate existit.
- 101 Moratoria concessa debitori, ejus hæredibus non prodest, nec ad eos extenditur.
- 102 Nec beneficium, Ne quis conveniatur ultra quam facere potest.
- 106 Moratoria dilatione concessa, an currant usurae?
- 107 Usurae etiam in casibus in quibus dilatione durante currunt, exigendæ non sunt, usquequo finiatur dilatio, nec interim peti possunt, sicut nec principale exigitur.
- 108 Debitor pendente dilatione sibi concessa, an exigere debitores suos possit?
- 109 Tempus moratoriae dilationis à die concessi beneficii, & datae, non à die præsentationis, vel notificationis currere incipit.
- 110 Referentur plures agentes de moratoria dilatione justitiæ, à majori parte creditorum concessa. Et an, & quando decoctis dilatio à creditoribus concessa

prosit, pactaque inter eos celebrata teneant, & obligentur remissivè.

- III. Major creditorum pars potest debiti partem in totum remittere, minorisque summa creditores cum eis tentur concurrere.
- III2 Creditores aequalium summarum possunt quinquennalem dilationem debitoribus concedere, eisque tentur ceteri assentiri creditores.

Q U Æ S T I O X L I V .

CONTRA debitorem ex propria confessione in jure facta, jurejurando, sententia, quæ in rem judicatam transivit, vel instrumento guarentigio, executionem competere; haud dubia sunt demonstrantia jura. In prioribus * tribus est text. in l. Post rem judicatam § 6. ff. de rejudic. text. in l. Minor annis, 25. 41. in ordine (& ibi not. Bart. in princ. ff. de minor. lib. 2.) & ibi communiter Doctores C. de execut. rei judic. de jure Reg. l. 15. tit. 11. part. 3. lib. 19. tit. 22. lib. 2. tit. 13. ead. part. lib. 1. & seqq. tit. 21. lib. 4. novæ Reg. collect. latè Roderic. Xuar. in d. l. Post rem judicatam, notab. 1. numer. 1. Petr. Rebuff. 1. tom. ad constit. Gallic. tit. de execut. sentent. Anton. Gabrij. commun. conclus. libi 2. tit. de execut. rei judic. Paz. in praxi, 1. part. 1. tom. 12. tempore numero 1. Octavian. Vester. in praxi lib. 8. capit. ult. Castillo in lib. 36. Taur. numer. 2. & ibid. Anton. Gommez numer. 3. Anton. Sola ad constit. Sabaud. tit. de sentent. execut. Robert. Lancellot de attentat. 2. par. cap. 12. ampliatur. 1. numero 8. Jacob. Menoch. de arbit. quest. 98. Carol. de Gras. in tractat. de except. in præjud. numer. ubi de communi, & numer. 21. 22. & 23. ubi latè de confessione jura facta, de qua etiam plenè Roderic. Xuar. supra notabili 3. per tot. & ejus addit litera A, numer. 1. ubi quæ requisita debeat habere confessio, ut executionem mereatur? Et in confessione est hodiè text. in lib. 5. d. tit. 21. l. 4. novæ Reg. collect. concinitquè Ovidii sententia lib. 1. de Ponto, Eleg. 7.

Non est confessi causa tuenda rei.

Idem est in debitore ex instrumento dicendum est Licet enim de jure civili, instrumenta quantumvis publica executionem * paratam non haberent: text. in d. l. 2. C. de execut. rei judic. & in d. l. 2. C. de execut. rei judic. & in d. l. Minor, 41. ff. de minor. & in lib. 4. §. Si ex conventionem, ff. de re judic. Alex. in l. Si Prator, §. judex, numero 3. ff. de re judic. Socin. in l. Si se non obtulit, §. Si ex venditione, numero 7. ff. eod. Jas. in l. Tale pactum, §. qui provocavit, numero 9. & 10. C. de pact. in l. Cunctos populos, 2. lectura, numero 58. C. de summa Trinitat. & fide Cathol. & in l. fin. numero 6. C. de edict. divi Adrian. tollend. Didac. Covarruv. variar. resolut. lib. 2. capit. 11. numero 4. Caballin. in 2. part. Milleloq. 655. Joann. Baldef. in addit. ad Roderic. Xuar. in d. l. Post rem judicatam, vers. Alius casus potest hodiè assignari, litera A, Paz. in praxi, 4. part. tom. 1. in summano, numero 5. Benedict. de Barz. in tract. de guarentig. part. 1. princ. quest. 8. vers. Aliquando autem, Nicol. Boer. decis. 295. numero 5. Octavian. Osac. decis. Pedemont. 129. numero 2. Carell. Cotta in memorabil. verb. instrumenta publica, Seraphin. de privileg. juram. privileg. 77. numero 1. Anton. Pavill. in rubric. de juris & fact. ignor. numer. 21. Jacob. Menoch. de arbitrar. casu 17. numero Antonin. Thesaur. decis. 26. numer. 1. Francisc. Bucci. consil. 17. numero 2. lib. 1. Emmanuel Suarez in thesaur. recept. sententiar. verbo, Instrumentum, Cumia super ritib. Regni Sicilia, capite 16.

numero 22. communem dicit, idquè ubique affirmare Doctores Carolus de Grassis in dicto tractat. de exceptionibus in præjud. n. 1.

Hodiè tamen, idem quod in sententia; & aliis casibus executionem paratam habentibus, & instrumentis * constitutum est, per leg. 1. 2. 3. 4. & 5. d. tit. 21. lib. 4. novæ Reg. Collect. & ibid. Azeved. Paz in praxi 1. tom. 4. part. in summano, numero 4. & cap. 1. numero 23. Didac. Covar. d. cap. 11. numero 4. plures referens Joan. Baldef. in addit. ad Roderic. Xuar. in d. l. Post rem judicatam, in declaratione legis Regni, d. versiculo, Alius casus potest hodiè assignari, litera A, ubi ex Rebuff. & aliis, idem quoque in Gallia observari testatur.

Intra quod verò tempus executio faciendâ sit, dissentiant jura. Primò enim duodecim tabularum jure * triginta dierum spatium debitoribus ad solvendum erogabatur, post quod facultas creditoribus debitores suos propria autoritate distrahendi dabatur: verba legis sunt: *Æris confessi, rebusque jure judicatis triginta dies justi sumto. Post deinde manus injectio esto. in jus ducito, ni judicatum facito, aut quipseudo eo jure vim ducito; seciam ducito, vincito, aut nervo, aut compedibus 15. pondo, ne minore, aut si voles majore, vincito si voles, suo vivito, ni suo vivit, qui eam vinctum habebit, libras farris in dies dato, si voles plus dato, in vinculis 60. dies habeto, inter eos dies trinis nundinis continuus ad Prætorem in comitiis perducito, quantaquè pecuniâ judicatus erit prædicato. Tertius autem nundinis (si inter pactus non sit) capitibus pœnas dato, aut trans Tiberim peregrè vanemito, & si plures forent, quibus reus esset judicatus, tertius nundinis partes secanto, si plus, minusvè secuerunt, sine fraude esto, quam refert Marchesanus, de commissionib. 3. part. de commissione super dilatione mortoria, capit. 1. §. 1. numero 1. Annæus Robert. rer. judicator. lib. 2. cap. 5. pagin. mih. 376. De qua lege, & ejus severitate meminerunt glos. in l. 1. verbo. In eo, in fin. C. qui bonis ceder. possunt, Alciat. lib. 1. parerg. cap. 32. Covar. variar. resolut. libro 2. cap. 1. numero 1. Alexand. ab Alexand. geniali. lib. sexto capite decimo Budæus in addition. ad Pandectas, tit. de in diem adjectione, Hieronym. Magius miscel. 1. cap. 8. Aulus Gellius noctium Atticar. cap. 10. col. pen. Carol. Sigon. lib. 1. de antiquit. juris civil. Romanor. cap. 6. Petr. Barbof. ad l. si debitori: 21. numer. 174. D. de judic. Jacob. Menoch. de arbitrar. libro 2. casu 183. numero 4. Octavian. Vester. in praxi, lib. 8. cap. 6. numero 5. & 28. Antonin. Thesaur. decis. 153. numer. 1. latè Philip. Paschal. de virib. patris potestiat. 2. par. capit. 9. n. 84. & sequent.*

Hujusmodi autem 30. dierum spatium ad duos menses * in actione personali fuit de jure civili antiquo digestorum debitoribus sententia damnatis prorogatum per text. in l. Debitoribus, 31. D. de re judicat. gloss. fin. in l. q. debitori, 21. D. de judic. ubi Petr. Barbof. numer. 168. 172. & seq.

Postmodumquè de jure Codicis ad quatuor * menses extensum, ex text. in lib. 2. & 3. & fin. §. fin. C. de usur. rei judic. gloss. fin. in lib. 1. D. de judicat. solvi, notaruntque Didac. Perez in lib. 1. tit. 4. libro 3. Ordina. pag. 538. col. fin. Vincent. Carot. de remed. contra præjudicat. sentent. vel damnosâ except. 53. numer. 1. Gregor. Lopez in leg. 5. tit. 27. part. 3. gloss. 1. Alex. Trentacinq. variar. resolut. libro tertio tit. de solutionibus resolut. 1. numero 2. vers. Marcus Antonius Dionys. Gothofred. in d. l. si debitori meo, 21. litter S. D. de judic. & ibid. Petr. Barbof. numer. 169. &